

Hirsch Ballin

Nederland ook een nieuwe groep krakers manifesteert naast de groep die er al was en vanwege de spanningen die er zijn en die voortduren in de balans tussen handhavend optreden en de wens van het kabinet om op te treden tegen situaties van leegstand.

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

De **voorzitter**: Ik dank de bewindslieden en de initiatiefnemers voor de beantwoording in eerste termijn. Ik ga samen met u zoeken naar een moment voor de voortzetting van de beraadslaging.

De vergadering wordt van 14.19 uur tot 14.50 uur geschorst.

De **voorzitter**: Op de tafel van de Griffier ligt een lijst van ingekomen stukken. Op die lijst staan voorstellen voor de behandeling van deze stukken. Als voor het einde van de vergadering daartegen geen bezwaar is gemaakt, neem ik aan dat daarmee wordt ingestemd.

Regeling van werkzaamheden

De **voorzitter**: Op verzoek van de CDA-fractie benoem ik:

- in de vaste commissie voor Economische Zaken het lid Algra tot plaatsvervangend lid in plaats van het lid Uitslag;
- in de vaste commissie voor Verkeer en Waterstaat het lid Van Hijum tot plaatsvervangend lid in plaats van het lid Sterk en het lid Pieper tot plaatsvervangend lid in de bestaande vacature;
- in de vaste commissie voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken het lid Van Toorenborg tot lid in plaats van het lid Van Vroonhoven-Kok en het lid Van Vroonhoven-Kok tot plaatsvervangend lid in de bestaande vacature.

Het woord is aan de heer Leerdam.

De heer **Leerdam** (PvdA): Voorzitter. Mijn verzoek is om het verslag van het algemeen overleg over burgemeesters en veiligheid van de vaste commissie voor Binnenlandse Zaken op de agenda te plaatsen.

De **voorzitter**: Wij zullen het VAO toevoegen aan de agenda.

De heer **Leerdam** (PvdA): Ook het verslag van het algemeen overleg over cultuur en economie zouden wij graag op de agenda geplaatst zien.

De **voorzitter**: Ook dat VAO zullen wij toevoegen aan de agenda.

Het woord is aan mevrouw Gesthuizen.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Voorzitter. Als u het mij toestaat, wil ik namens mevrouw Gesthuizen een VAO aanvragen over het gisteren gehouden algemeen overleg wapenexport.

De **voorzitter**: Ook dit VAO zullen wij toevoegen aan de agenda.

Het woord is aan de heer Dibi.

De heer **Dibi** (GroenLinks): Voorzitter. Namens mevrouw Van Gent verzoek ik u, het verslag van het algemeen overleg emancipatiebeleid op de agenda van de plenaire vergadering te plaatsen.

De **voorzitter**: Wij zullen het verzoek toestaan en het VAO op de agenda plaatsen.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Een integraal kader voor regels over gehouden dieren en daaraan gerelateerde onderwerpen (Wet dieren) (31389).**

(Zie vergadering van 6 oktober 2009.)

De **voorzitter**: Door mij zijn schriftelijke antwoorden ontvangen van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit op vragen, gesteld in eerste termijn.

Deze antwoorden zullen worden opgenomen in een bijvoegsel bij de Handelingen van deze vergadering.

(Het bijvoegsel is opgenomen aan het eind van deze editie.)¹

De algemene beraadslaging wordt hervat.

Minister **Verburg**: Voorzitter. Ik dank de leden voor hun inbreng. Gisteravond hebben zij zelf aangegeven dat het gaat om ouderwets lange spreektijden, maar het belang van het wetsvoorstel Wet dieren rechtvaardigt de aandacht en de tijd die wij eraan besteden. Het is een kaderwet op grond waarvan wij verder kunnen bouwen aan toekomstgericht beleid ten aanzien van dieren.

Na een korte inleiding zal ik ingaan op de vragen. Ik zal dat doen langs de volgende lijn. Eerst de algemene aspecten van het wetsvoorstel, daarna de intrinsieke waarde en het ethisch afwegingskader. Vervolgens zal ik spreken over de positieflijst, het doden van dieren, biotechnologie en diergeneeskundige handelingen. Dan resteren de overige vragen en zal ik een reactie geven op het grote aantal amendementen.

Voorzitter. Samen met de Nota Dierenwelzijn en de Nationale Agenda Diergezondheid vormt het wetsvoorstel een drieluik. Zo heb ik het in het begin van mijn ambtsperiode ook aangekondigd. Leidend beginsel voor dit drieluik is voor mij respect voor het leven van mens, dier en natuur. Dat is expliciet verwoord in het coalitieakkoord en dit geldt voor het hele kabinet. Mijn inzet is te komen tot verdere verbetering van het dierenwelzijn en de diergezondheid, nationaal en internationaal, maar ook in Europees verband. Die inzet is gebaseerd op het creëren van draagvlak en het nastreven van een duurzaam evenwicht tussen "people, planet en profit".

Dit wetsvoorstel verschaft mij een instrument om mijn beleidsvoornemens en ambities te realiseren. Het wetsvoorstel is een samenvoeging van vier wetten: de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren, de Kaderwet diervoeders, de Diergeneesmiddelenwet en de Wet op de uitoefening van de diergeneeskunde. Ook worden delen uit de Landbouwkwaliteitswet meegenomen, namelijk die over dierlijke producten gaan. Met deze samenvoeging

Verburg

komt er één samenhangend wettelijk kader voor de regels voor gehouden dieren die onder de verantwoordelijkheid van de minister van LNV vallen. Terecht beoordeelt de heer Ormel het wetsvoorstel als een logische opvolger van de eerder genoemde wetten. Ook de heer Van der Ham heeft hieraan gerefereerd. Het wetsvoorstel heeft de vorm van een kaderwet. Dat heeft de heer Waalkens gisteravond terecht gezegd en ik wil dat nog eens benadrukken. Het grootste deel van de materiële regels zal bij lagere regelgeving worden gesteld. De invulling van mijn beleidsambities, zoals vervat in de Nota Dierenwelzijn, zal dus ook vooral in lagere regelgeving plaatsvinden.

Dat neemt niet weg dat ik ook op het niveau van de kaderwet een aantal wijzigingen heb doorgevoerd. Voor het dierenwelzijn noem ik de volgende. Alle regels worden in de nieuwe kaderwet gesteld onder erkenning van de intrinsieke waarde van het dier. Het wetsvoorstel benadrukt de zorgplicht en de verantwoordelijkheid van een ieder voor dieren en roept op tot een respectvolle omgang met dieren, ook bij de onderwerpen diergeneeskunde, diergeneesmiddelen en diervoeders. Met dit voorstel kan op verantwoorde wijze een positieflist tot stand komen met dieren die mogen worden gehouden. Dat geldt eveneens voor het invullen van het "nee, tenzij"-beginsel voor het doden van dieren dat tot nu toe altijd een dode letter is geweest. Stuk voor stuk zaken waar lang over is gesproken, maar waar nu concreet mee zal worden begonnen. Ik betrek dus de stelling, daartoe uitgedaagd door de heer Graus, dat deze wet een beter kader is voor de realisatie van dierenwelzijn. De heer Cramer heeft er gisteren al blijk van gegeven dat hij daar oog voor heeft.

De bestaande wetgeving over gehouden dieren is versnipperd en deels ook gedateerd, en daarom aan vernieuwing toe. Op onderdelen ontbreekt de samenhang. Dat geldt met name op de terreinen diergeneesmiddelen en diergezondheid, in relatie tot de regels voor het houden van dieren in de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren. De implementatie van Europese regels kost – ik noem als voorbeeld de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren – te veel moeite. Door de regels op nieuwe leest te schoeien, wordt de transparantie en inzichtelijkheid vergroot en dat is belangrijk. Ik kies daarbij voor een doelgroepbenadering. Duidelijke en inzichtelijke regelgeving maakt de uitvoering door toezichthouders efficiënter en effectiever en bevordert daarmee de naleving. De introductie van de bestuurlijke boete voor het totaal van de samengebrachte regels kan en zal naar verwachting de naleving verder bevorderen. Het opschudden van bestaande regels is ook nodig in het licht van de opgave en uitdaging om de administratieve lasten verder terug te dringen, een speerpunt van het kabinet. Op de beleidsvelden van dit wetsvoorstel gaat het om een streefgetal van circa 24 mln. Dat stelt mij in de gelegenheid om op eenvoudigere wijze uitvoering te geven aan de Brusselse regelgeving. Stuk voor stuk elementen die draagkrachtig en belangrijk zijn voor wetgeving, ook zonder voorafgaande evaluatie.

Het wetsvoorstel gaat, enkele uitzonderingen daargelaten, over gehouden dieren. Het gaat dus niet over de regels voor in het wild levende dieren, het gaat niet over de Flora- en faunawet, het gaat niet over de visserij – daarvoor hebben we de Visserijwet – en voor dierproeven hebben we de Wet op de dierproeven. De

laatstgenoemde wet is, zoals u weet, de verantwoorde-lijkheid van mijn collega van VWS. Het laatste, maar vooral het feit dat die wet het medisch veld centraal stelt, is de reden dat die wet niet in dit wetsvoorstel is ondergebracht. De Flora- en faunawet en de Visserijwet gaan over in het wild levende dieren. Dat is de belangrijkste reden om ze niet in dit wetsvoorstel te incorporeren. Bij in het wild levende dieren gaat het om een ander normenkader. Voor de Flora- en faunawet staat centraal dat dieren in hun eigen leefruimte ongestoord kunnen leven. Bij de Visserijwet gaat het vooral om het bestandsbeheer. De meerwaarde van integratie van deze wetten in dit ene wetsvoorstel is er dan op dit moment ook niet. Onder meer de heer Cramer heeft hiernaar gevraagd.

Mijn ambities en beleidsvoornemens kent u. Zij staan in de Nota Dierenwelzijn en de Nationale Agenda Diergezondheid waar wij regelmatig over spreken. Ik sta voor mijn beleid en voor mijn ambities, beleid dat voortbouwt op het huidige beschermingsniveau voor dierenwelzijn. Er is dan ook geen sprake van dat ik met dit wetsvoorstel of in de uitvoeringsregeling afbreuk zou willen doen aan dat beschermingsniveau, integendeel. Ik reken erop dat ik vandaag mevrouw Thieme en anderen ervan kan overtuigen dat ik met dit wetsvoorstel niets ten nadele van dieren voorheb. Integendeel, ik wil het dierenwelzijn verder verbeteren en dat samen doen met uw Kamer.

Een tussentijdse, snelle evaluatie om te zien of dat beschermingsniveau achteruit zou zijn gegaan, zoals de heer Van der Ham suggereert, is dan ook niet nodig. Ik neem in dit verband afstand van onder meer de suggestie van mevrouw Thieme dat dit wetsvoorstel louter de economie dient. Dat is onjuiste beeldvorming. Het klopt niet en wie deze onjuiste beeldvorming laat bestaan, rukt bewust een aspect uit zijn verband. Ik benadruk dat ik meer verantwoordelijkheid heb dan alleen voor dierenwelzijn. Belangen van dierenwelzijn zijn dan ook onderdeel van een meer integrale afweging van belangen. Dit wetsvoorstel staat in het kader van die integrale afweging. Als ik ergens begrip voor de noodzaak van een integrale afweging verwacht, is dat hier, in het parlement.

De heer Ormel constateert, mijns inziens terecht, dat als het om dierenwelzijn gaat vooral anderen snel de maat wordt genomen in de praktijk. Ik heb daar geen moeite mee, maar ik ben het met hem eens dat polarisatie niet in het belang is van dieren. Daarom staat zorgvuldige besluitvorming bij mij voorop. Met de erkenning van de intrinsieke waarde benadruk ik het gewicht dat ik in mijn belangenafweging toeken aan het dier en zijn welzijn. Het is dus wel degelijk een toetsingspunt. Het vormt een vertrekpunt van besluitvorming. Het betekent dat het dier een zelfstandig levend wezen is, dat een respectvolle benadering van de mens verdient onder alle omstandigheden, om zijn heelheid en gaafheid, om met de heer Van der Ham te spreken. Dat is voor mij de intrinsieke waarde.

Dat voor een echte erkenning van de intrinsieke waarde een grondige herziening van het wetsvoorstel nodig zou zijn, ontgaat mij ten enen male. De intrinsieke waarde van het dier is een gegeven. Het gaat er dan ook om hoe wij daarmee omgaan, met andere woorden, wat die intrinsieke waarde van het dier betekent voor de besluitvorming. Dan ontstaan er ineens grote en kleine dilemma's. Dat blijkt ook hier.

Verburg

Ik roep bijvoorbeeld het interruptiedebatje in herinnering tussen de heren Van der Ham en Ormel over ongediertebestrijding. Ik zie en erken die dilemma's natuurlijk ook. Ik zie ook de intensieve veehouderij, maar, zoals de heer Van der Vlies stelt, hebben wij dit gewild en zijn wij hier als samenleving en overheid verantwoordelijk voor. Dat betekent echter ook dat wij als samenleving en overheid verantwoordelijk zijn voor een verbetering, voor een verduurzaming van een en ander.

De heer Dibi erkent dat dieren worden gehouden voor voedselproductie. Hij wijst op de grootschalige wijze waarop die thans plaatsvindt. Precies om die redenen streef ik juist naar duurzame productie. Het is een lange weg, maar voor mij een weg van stimulerend beleid, van mensen en organisaties aanspreken. Het is niet een weg van louter regelgeving. Vanuit mijn verantwoordelijkheid beoog ik bij mijn besluitvorming, onder erkenning van de intrinsieke waarde in de betekenis die ik gaf, meer zichtbaar te maken. Het wetsvoorstel weerspiegelt dan ook zeker de toegenomen aandacht voor het dier. Zorgvuldige besluitvorming, waarbij ik niet alleen het belang van het dierenwelzijn centraal stel, maar dat ook afweeg tegen de belangen van bijvoorbeeld veehouders in samenhang met de voedselproductie, is daartoe geboden. Dat kan niet anders.

Erkenning van de intrinsieke waarde maakt een zorgvuldige afweging niet minder van belang. Verschil van opvatting hierover is niet te vermijden. Mevrouw Snijder-Hazelhoff vindt dat jammer, maar het komt doordat de intrinsieke waarde in essentie een kwestie van ethiek is. Ethiek is zoals wij weten niet eenduidig. Daarvoor is ook geen eenduidig ethisch kader, laat staan een eenduidig juridisch kader, te geven. Ik reageer hiermee ook op de heer Waalkens en de heer Van der Vlies. Wel heb ik aangegeven hoe ik met die ethiek, gegeven de erkenning van de intrinsieke waarde in mijn besluitvorming, wil omgaan. Elementen als onderzoek, rekenschap van maatschappelijke opvatting, brede maatschappelijke consultatie en onderzoek naar alternatieven voor maatregelen die het dierenwelzijn raken, zijn daarbij voor mij kernpunten van een zorgvuldige besluitvorming.

De **voorzitter**: Mag ik u even een vraag stellen? Bent u nog met de algemene inleiding bezig?

Minister **Verburg**: Ik heb nog twee opmerkingen.

De **voorzitter**: Het ging al zo naar het onderwerp toe, dat ik bang was dat wij iets dubbel zouden doen. Maar dat maakt niet uit. Wij gaan luisteren totdat u hebt afgerond.

Minister **Verburg**: Ten algemene benadruk ik nog twee punten. Het eerste is de Europese dimensie. Veel onderwerpen van dit wetsvoorstel raken aan Europa. Wij zijn aan die normen gehouden en ik hecht ook aan de Europese regels. Europese regels op het gebied van welzijn van dieren, zeker waar het gaat om productiedieren, hebben mijn voorkeur, ook al zijn compromissen vaak nodig. Vaak betekent dit toch een verbetering van het dierenwelzijn in alle 27 lidstaten. Echter, waar nodig zal ook steeds bezien worden of verdergaande nationale regels nut kunnen hebben, ook in het licht van de vrije Europese markt.

Bij de totstandkoming van nieuwe regels en op momenten van wijziging van bestaande regels, zijn mijn ambities uit de Nota dierenwelzijn steeds leidend. Ik noem als voorbeeld het transportdossier om te komen tot een vermindering van de tijdsduur van langeafstands-transporten. Ook komen op dossiers soms lastige ondernemers of burgers naar voren, waarvan wij ons in het licht van regeldruk kunnen afvragen of het niet anders kan of anders moet. Mijn inspanningen binnen Europa zijn erop gericht ook daar winst te behalen en dat geschiedt in het kader van het Europese programma "Better regulation".

Wat de dierengezondheid betreft, zullen de bestaande Europese regels tegen het licht worden gehouden in het kader van de in voorbereiding zijnde "Animal health law".

Het tweede punt dat ik wil noemen voordat ik overga tot concrete beantwoording van de vragen, is het volgende. De overheid kan niet als enige het dierenwelzijn waarborgen, zelfs verre van dat. De wetgeving behoort randvoorwaarden te stellen en daarover gaat dit wetsvoorstel. De overheid kan ook worden aangesproken op toezicht en naleving, maar ik wil daarbij aandacht vragen voor de spanning die er is tussen de hoeveelheid regels en de mogelijkheden om hierop toe te zien. Dat betekent dat ik ook de maatschappelijk betrokken partijen vraag hun verantwoordelijkheid te nemen en een bijdrage te leveren aan het realiseren van de ambities van de Nota dierenwelzijn en de Nationale Agenda Diergezondheid. Ik zal de partijen daar ook op aanspreken.

Door het opnemen van de algemene zorgplicht van een ieder jegens het gehouden dier, is de houder van dieren echter de eerstverantwoordelijke voor het welzijn van de dieren en is daarop dus ook aanspreekbaar. In artikel 1.4 van het wetsvoorstel wordt het belang van een respectvolle en goede omgang met dieren benadrukt. Dat benadrukt dan ook het belang van een stevig en breed draagvlak voor beleid en regels. Zo'n draagvlak betekent dat het een vanzelfsprekendheid wordt dat eenieder die dieren houdt, de verantwoordelijkheid voelt om goed met de dieren om te gaan. Het besef van die verantwoordelijkheid is bij velen gelukkig aanwezig.

Voor een goed en breed draagvlak is echter meer nodig dan regels. Ik denk daarbij aan kennisvermeerdering, educatie en voorlichting. Dat gaat alleen samen met maatschappelijke organisaties die zich, ieder op zijn eigen wijze, het belang van dieren aantrekken. De heer Van der Vlies ziet tot mijn genoegen ook de grote betekenis van een goed maatschappelijk draagvlak, niet alleen van organisaties van dierenhouders en dierenbeschermers, maar ook van dierenartsen, fabrikanten van diervoeders en diergeneesmiddelen, organisaties van producenten van dierlijke producten, retailbedrijven, consumenten en niet in de laatste plaats van alle burgers van dit land. Zo kan Nederland ook in Europees verband dierenwelzijn bevorderen en in de Europese voorhoede voor dierenwelzijn actief blijven opereren.

Tegen mevrouw Thieme zeg ik nog dit als inleidende opmerking: zonder Europa zou er een heel laag welvaartsniveau zijn in de versnipperde en niet-gearmoniseerde landen.

Voorzitter, ik heb u vanmorgen een brief gestuurd waarin ik een aantal door u gestelde vragen reeds heb beantwoord. Ik heb de thema's al genoemd. Mijn antwoorden gaan dus over de meer in het oog sprin-

Verburg

gende thema's die aan de orde zijn gesteld. Ik zal afsluitend ingaan op de ingediende amendementen.

De **voorzitter**: Ik zie dat de heer Van der Ham, de heer Graus, mevrouw Thieme en de heer Dibi een vraag willen stellen. Zij krijgen daartoe achtereenvolgens de gelegenheid. Voor alle duidelijkheid zeg ik dat zij één maal een vraag mogen stellen en één maal een conclusie kunnen trekken.

De heer **Van der Ham** (D66): De minister heeft gesteld dat de vraag naar de intrinsieke waarde van het dier en de vraag hoe je daarmee om moet gaan, eigenlijk ethische dilemma's zijn en dat daarover altijd gediscussieerd zal worden. Zij verwees daarbij naar een interruptie-debatje dat ik met de heer Ormel had over ongedierte. Als zij goed heeft geluisterd, weet zij dat tussen het standpunt daarover van de heer Ormel en mijn standpunt geen licht zit. De heer Ormel heeft wel geprobeerd dat te suggereren. Wij vinden beide dat je ongedierte moet bestrijden. Wij zijn het er waarschijnlijk ook nog over eens dat die bestrijding zo pijnloos mogelijk en zo snel mogelijk moet plaatsvinden. Dat is dus al een overeenstemming op ethisch vlak die wij zo kunnen vastleggen. Dit is dus zelfs mogelijk als wij spreken over ongediertebestrijding. Ik hoop dat de minister ervoor kan zorgen dat wij tot een formulering komen van de intrinsieke waarde van het dier die de zorgplicht een beetje handen en voeten kan geven. Mevrouw Van Velzen heeft daarvoor een voorzetje gedaan en ik heb dat ook gedaan. Voor het kader van dit wetsvoorstel is het van belang om dit eerst helder te krijgen.

Minister **Verburg**: Ik ben het eens met wat de heer Van der Ham zegt. Ik betoog echter dat je de intrinsieke waarde niet op zichzelf en alleen kunt beoordelen, maar dat deze beoordeling onderdeel moet zijn van een groter geheel van afwegingen die van belang zijn. Daarover heb ik gezegd: dat zal ik doen. Voor een gedeelte wordt dit ingevuld in deze kaderwet. Bij alle lagere regelgeving zal dit steeds worden gedaan. Ik zal buitengewoon transparant zijn over welke keuzes en voorstellen ik de Kamer voorleg en op grond van welke integrale belangenafweging dat geschiedt.

De heer **Van der Ham** (D66): De minister is zojuist begonnen met haar beantwoording. Wij willen haar graag toetsen op een aantal kaders van deze wet. Daarom is het van groot belang dat de minister over de intrinsieke waarde van het dier wat meer helderheid geeft. Op die manier kunnen wij haar daarop afrekenen bij de verdere beantwoording. Ik vraag de minister daarom hierover wat meer helderheid te geven.

Minister **Verburg**: Het thema waarover de heer Van der Ham het heeft, is het derde thema waarop ik nadrukkelijk zal ingaan. Ik heb dat al gezegd.

De heer **Graus** (PVV): De minister stelt dat zij voor een beter dierenwelzijn gaat. Ik heb gezegd dat een dier onder alle omstandigheden respect verdient. Dat was volgens de minister een van de punten van intrinsieke waarde. Als dat zo is, hoe kan de minister van dierenwelzijn dan in godsnaam de rituele afslachting van dieren toestaan? Verder stelt de minister dat zij de intrinsieke waarde, het gevoel, het bewustzijn en de

waardigheid van het dier erkent. Hoe kan het dan dat in haar wet het dier als een rechtsobject, als een stoel, of voor mijn part als een poffertje wordt opgevat? Het dier heeft de intrinsieke waarde van een poffertje. Dat kan toch niet allemaal samengaan? Dat is onmogelijk! Ik begrijp de standpunten van de minister vanuit de wetgeving gezien. Zij stelt ook dat de overheid geen dierenwelzijn kan waarborgen. De overheid moet echter wel optreden tegen hufferigheid jegens dieren en tegen zaken als dierenmishandeling en -verminking. Als dat aan de orde is, geeft de overheid echter niet thuis. Daaraan kan de minister wel iets doen.

Minister **Verburg**: Voorzitter, ik begrijp het ongeduld van de Kamerleden. Mag ik er echter op wijzen dat ik heb gezegd hoe ik mijn betoog zal opbouwen? Ik kom dus ook over het doden van dieren te spreken. Mag ik u er ook op wijzen dat ik gisteren vijf uur, misschien zelfs nog iets langer, heb geluisterd naar de inbreng van de Kamer? Staat u mij dus toe om eerst even iets op te bouwen.

De **voorzitter**: Ik heb niet gehoord wat de heer Graus zei, want u zag dat ik even door de heer Van der Ham om advies werd gevraagd. De minister heeft precies gezegd wat ze gaat doen. Zij heeft gisteren heel lang naar de Kamer geluisterd.

De heer **Graus** (PVV): Voorzitter, dat ben ik helemaal met de minister eens. Dit punt is echter afgehandeld. Zij heeft dit gezegd en dit behoorde tot de inleiding. Daarover heb ik een vraag.

De **voorzitter**: Nee, nee.

De heer **Graus** (PVV): Ik hoor graag een antwoord op die vraag.

Minister **Verburg**: Goed, voorzitter. Niet alleen de heer Graus heeft daarover een vraag gesteld, maar ook mevrouw Thieme. Zij heeft gevraagd of de minister bereid is om in deze wet te regelen dat alle slachtmethoden worden verboden waarbij, om religieuze en culturele redenen, niet wordt verdoofd. Tijdens het algemeen overleg over slachtmethoden op 3 juni jongstleden heeft mevrouw Thieme aangekondigd dat zij binnen enkele dagen zou komen met een initiatiefwetsvoorstel, houdende een verbod op het onverdoofd ritueel slachten. Het verbaast mij daarom dat mevrouw Thieme mij deze vraag stelt en dat zij mij vraagt of ik bereid ben om dit onderwerp in dit wetsvoorstel te regelen. Men kent mijn opvattingen over ritueel slachten. Voor een inhoudelijke discussie over het verbod wacht ik graag de behandeling van het initiatiefwetsvoorstel van mevrouw Thieme in deze Kamer af. Dat lijkt mij ook respectvol.

De heer **Graus** (PVV): Voorzitter ...

De **voorzitter**: Nee, mijnheer Graus.

De heer **Graus** (PVV): Maar dat is niet het antwoord op mijn vraag.

De **voorzitter**: Ik heb gezegd dat wij het in twee stappen doen. Wij hebben nog een hele middag, het komt vast nog allemaal goed.

Verburg

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Voordat wij toekomen aan de discussie over de intrinsieke waarde en het leed van verschillende diersoorten, wil ik het graag eerst even hebben over de totstandkoming van deze wet. Diverse fracties hebben hierop kritiek geuit. De minister heeft twee weken de tijd gegeven aan maatschappelijke organisaties om een wet te beoordelen die niet is gestoeld op een evaluatie van bestaande wetgeving. Hoe acht de minister het mogelijk om een wet te maken, terwijl er niet eens een evaluatie van de huidige wetgeving aan ten grondslag ligt? De minister zegt in de beantwoording van onze vragen: de wet die nu geldt, werkt volledig goed en heeft zijn werking bewezen; wij kunnen gewoon doorgaan met het verder invullen ervan in een nieuwe wet.

Minister **Verburg**: Ik heb gisteren verschillende volksvertegenwoordigers hierover gehoord. Ik vond het nogal selectief. Het leek erop of de twee weken inspraak in 2007 het enige moment was waarop al die organisaties zijn gehoord. Het tegendeel is waar. Daarvoor zat ook al een heel lang traject waarin alle maatschappelijke organisaties zijn gehoord die er belang bij hebben. Op enig moment heb je dan een voorontwerp dat je voorlegt. Je moet echter wel door. Deze wet moet in de praktijk immers zijn meerwaarde laten zien. Ik heb de Kamer hierop schriftelijk geantwoord.

De **voorzitter**: Tot slot, mevrouw Thieme.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): De minister zegt dat er geen evaluatie nodig is, omdat de praktijk heeft bewezen dat het handhavingsregime werkt. Hoe kan een minister op eigen houtje een soort interne evaluatie maken van de huidige wetgeving, zonder daar de maatschappelijke organisaties bij te betrekken? Dat is niet zorgvuldig. Ik vraag dan ook om alsnog een evaluatie te houden.

Minister **Verburg**: Ik ga niet opnieuw een evaluatie houden. Wij hebben organisaties uit het brede maatschappelijk middenveld. Gelukkig kunnen dieren op heel veel aandacht uit het maatschappelijk middenveld rekenen. Overigens hebben wij zelf ook uitvoerings- en handhavingsorganisaties. Daar houd je ook rekening mee. Vervolgens bezie je hoe een nieuwe kaderwet eruit moet zien. Deze kaderwet ligt vandaag voor ter behandeling. De Kamer kan haar oordeel hierover geven. Ik heb mijn oordeel gegeven in de memorie van toelichting, maar ook in de nota naar aanleiding van het verslag op basis van Kamervragen. Me dunkt, het is nu aan ons.

De heer **Dibi** (GroenLinks): De minister zegt in antwoord op vragen van mij over de totstandkoming van de het wetsvoorstel dieren dat zij bij verdere uitwerking van dit wetsvoorstel rekening zal houden met de behoefte van belanghebbenden om hierop commentaar te leveren. Ik neem aan dat zij met "belanghebbenden" de maatschappelijke organisaties bedoelt waar zij zo-even aan refereerde. Kan de minister de Kamer hierover informeren? De minister verwees zojuist naar mij toen het ging om intensieve veehouderij. Ik ben heel erg benieuwd naar een algemeen oordeel van deze minister over het volgende. Wat vindt zij, als de minister van intensieve veehouderij, ervan om te constateren dat er veefabrieken zijn waar dieren verworden zijn tot producten die zo snel

mogelijk gereed moeten zijn voor de supermarkt? Kan de minister hierover een duidelijk oordeel vellen?

Minister **Verburg**: Straks zal ik nog ingaan op de vragen van de heer Dibi. Ik wil echter al wel het volgende zeggen. Wij hebben in Nederland inderdaad boerenbedrijven van verschillende omvang. Ik maak de beoordeling van de heer Dibi absoluut niet tot de mijne. Het kan hem niet ontgaan zijn dat ik vorig jaar een traject heb uitgezet om de Nederlandse veehouderij op alle aspecten te verduurzamen. Dat is geen kleine ambitie! Alle ondernemers en maatschappelijk-middenveldorganisaties, maar ook alle verwerkers van dierlijke producten weten dat zij hierop aangesproken worden. Dat doe je niet louter op basis van regelgeving. Dat gaat immers niet werken. Dan moet je op elk boenerf een AID'er of en VWA'er zetten. Zo werkt het niet. Je moet mensen uitdagen om verantwoording te nemen en je moet samen een route uitzetten. Ik heb een ambitie: over 15 jaar – vorig jaar zijn wij begonnen – moet de hele veehouderij op alle aspecten duurzaam zijn, rekening houdend met people, planet en profit, en dus ook met dierenwelzijn.

De **voorzitter**: De heer Dibi tot slot.

De heer **Dibi** (GroenLinks): Ik had nog een vraag gesteld over het informeren van de Kamer over de contacten met de maatschappelijke organisaties.

Minister **Verburg**: Ik heb geen bezwaar tegen wat u vraagt. Ik ben zo transparant als ik weet niet wat. Ik ben best bereid om met organisaties uit het maatschappelijk middenveld te praten. Daar zitten wij regulier mee aan tafel. Organisaties melden zich. Het is goed.

De **voorzitter**: Tot slot.

De heer **Dibi** (GroenLinks): Dan dank ik de minister voor de toezegging dat zij de Kamer gaat informeren over gesprekken met maatschappelijke organisaties.

Minister **Verburg**: Niet over alle gesprekken, hoor.

De heer **Dibi** (GroenLinks): Nee, over gesprekken die gaan over de verdere uitwerking van de Wet dieren. Dan heb ik een vraag over de intensieve veehouderij. In antwoord op mijn vragen zegt u dat zij al jaren stabiel is. Ik waag dat te betwijfelen, want ik zie verdere uitbreiding. Er worden steeds meer van die flats gebouwd. Als het echter uw ambitie is om te komen tot een verduurzaming, dan moet er toch sprake zijn van een daling? Dan moeten er toch veranderingen zijn? Is uw ambitie überhaupt wel doorgedrongen waar zij moet doordringen? Kunt u dat onderbouwen?

De **voorzitter**: Mijnheer Dibi, kortere vragen graag.

Minister **Verburg**: Ik zou graag willen dat de heer Dibi aangeeft waar die flats staan. Ik ben ze nog nooit tegengekomen. Ik ben overigens ook tegen dit soort flats, varkensflats. Ik meen echter niet dat ze er zijn. Ik vraag de heer Dibi om namen en rugnummers te geven. Aangezien hij gisteren heeft gezegd dat hij ergens op bezoek is geweest, wil ik ook echt het adres horen. Wij

Verburg

nemen elkaar in de Kamer uitermate serieus, maar niet op basis van verhalen, maar op basis van feiten.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Ik wil u hartelijk bedanken voor uw pay-off in dit debat. U zet helder neer onder welke condities u dit wetsvoorstel ziet en wilt maken. U gaat uitgebreid in op het aantal wetten dat er in is ondergebracht. U motiveert waarom een aantal wetten, zoals de Jachtwet en de Visserijwet, er niet in zit. Ik heb in mijn bijdrage gezegd waarom wij ons konden voorstellen dat wel in de kaderwet wordt opgenomen dat er sprake is van menselijk ingrijpen op dieren, ook al leven ze in het wild. Dat past bij de wijze waarop je kijkt naar dieren en dat valt bij het begrippenkader dat u schetst in deze kaderwet, zoals de intrinsieke waarde. Dat was mijn drive. Dat vind ik een belangrijke overweging, waardoor ik mij afvraag: waarom die andere wel en deze niet?

Minister **Verburg**: Omdat dit gaat om het houden van dieren en al het andere, bijvoorbeeld de Visserijwet, gaat om bestandsbeheer. Overigens is op dat gebied veel op Europees niveau geregeld. Dat geldt ook voor de Flora- en faunawet. Hierbij gaat het om de natuurlijke omstandigheden waarin dieren leven. Dat heeft elementen van bescherming. De uitwerking en de regelgeving zijn zodanig verschillend dat het op dit moment niet relevant is – althans, ik acht het niet relevant – om dat er nu bij te betrekken.

De **voorzitter**: Tot slot.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Ik snap dat wel, maar aangezien onderdelen van de GWWD wel blijven bestaan omdat ze niet in dit wetsvoorstel passen, had ik mij kunnen voorstellen dat het menselijk handelen op zijn minst zou zijn genoemd in dit wetsvoorstel. Ik snap uw keuze, maar omdat het gaat om een kaderwet, zou het goed zijn om het menselijk handelen erin te projecteren. De intrinsieke waarde van het dier geldt ook voor in het wild levende beesten. Daarvoor zou het ook een plaats gekregen moeten hebben.

Minister **Verburg**: Ik hoop dat wij de komende jaren met deze kaderwet uit de voeten kunnen, maar een kaderwet is er zelden voor de eeuwigheid. Wellicht komt er een moment waarop wij er allemaal van overtuigd zijn dat er een wijziging moet komen of een verbreding van een en ander. Ik zeg altijd zo: in politiek en bestuur is het net als in het leven, er komt altijd een nieuw moment.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Ik hoor de minister opnieuw bevlogen spreken over haar ambities om de veehouderij duurzaam te maken. Dat vind ik een enorm goed streven. Ik sta daar dus achter. Met dat in mijn achterhoofd, ben ik van mening dat ook het volgende in de reikwijdte van deze wet moet worden opgenomen. Waar nu staat dat de afzet van de productie moet worden vergroot, zou het eigenlijk over duurzaamheid moeten gaan. Ik ben daarmee aan de slag gegaan, ik heb een amendement geschreven, maar ik ken deze minister: zij raadt altijd mijn ideeën af. Is zij desalniettemin bereid om haar ambitie ergens in de reikwijdte van deze wet op te nemen, al is het maar in vrijblijvende bewoordingen, om duidelijk te maken waar zij naar streeft? Is zij daartoe bereid?

Minister **Verburg**: Dit is een van de amendementen waar ik straks op kom. Ik ben echter bang dat ik mevrouw Van Velzen niet al te veel hoop kan geven, omdat het hierbij niet gaat over duurzaam produceren en duurzaam consumeren. Dit wetsvoorstel is niet gericht op de consument. Ik zal haar daar straks echter alle argumenten voor geven.

De **voorzitter**: Dan komen wij daar straks op terug. Mevrouw Van Velzen, u hebt nog één vraag?

Mevrouw **Van Velzen** (SP): De minister heeft hiermee de inleiding en de reikwijdte van het wetsvoorstel behandeld. Ik vind dat nogal bepalend. Waar gaat dit wetsvoorstel over? De minister zegt dat de wet niet over de consument gaat en dat klopt. In één van de eerste artikelen, artikel 1.3 uit mijn hoofd, staat echter dat de reikwijdte van deze wet wel degelijk over het bevorderen van de afzet gaat. Ik wil daarover een vraag stellen. Ik weet dat de minister mijn amendement zal ontraden, daarover hoeven we het dus eigenlijk helemaal niet te hebben. Ik vraag echter wel of de minister eens kan toelichten waarom zij het bevorderen van de afzet zo expliciet in deze wet opneemt alsof dat het doel van deze wet is. Kan zij daar niet iets ambitieuzer zijn? Het is aan de ondernemer om zijn afzet te vergroten. De vraag is zelfs of het wenselijk is in het kader van dierenwelzijn, klimaat en milieu. Waarom spreekt de minister daarbij niet haar mooie bevlogen woorden over de verduurzaming van de sector uit?

Minister **Verburg**: Mevrouw Van Velzen, ik beloof u dat ik die mooie woorden nog zal uitspreken. Ze zijn gisteren ook aan de orde gesteld en ik kom daarover later nog te spreken. Voorzitter, als u mij toestaat nu enkele ...

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Voorzitter. Ik zou zo graag gewoon eens een antwoord krijgen. Ik vraag alleen maar waarom het niet in de reikwijdte staat en dan komt er gewoon geen antwoord. Ik weet ook wel dat aan het einde van de dag al mijn amendementen ontraden zullen worden, maar we kunnen de discussie toch wel aangaan?

Minister **Verburg**: Ik moet mezelf nog eens herhalen. Ik heb tegen mevrouw Van Velzen gezegd dat zij haar kans krijgt. Als ik het nu wil doen, moet ik de hele lijn uit mijn verhaal halen.

De **voorzitter**: Nee, dat hoeft niet.

Minister **Verburg**: Er is ook nog een tweede termijn, maar ik kom erop terug.

De **voorzitter**: De minister komt erop terug. De heer Ormel wil een opmerking maken.

De heer **Ormel** (CDA): Ik wil graag een puntje van orde maken. We spreken over een kaderwet en over veel zaken waar wij allen zeer bij betrokken zijn. Op dit moment zijn we alles door elkaar aan het husselen. Kan de Kamer de minister niet haar inleiding laten houden en dan in tweede termijn op de inleiding reageren? Als de minister echter over specifieke punten spreekt, dan kunnen wij haar op die specifieke punten interrumperen.

Verburg

De **voorzitter**: Mijnheer Ormel, ik heb niet het idee dat u namens uw collega's spreekt. De inleiding hebben we nu net gehoord.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Voorzitter ...

De **voorzitter**: Mevrouw Thieme, dat is echt niet nodig. Ik red het wel alleen. Mijnheer Ormel, dank u wel voor de steun.

De minister vervolgt haar betoog.

Minister **Verburg**: Ik kom bij de algemene aspecten van het wetsvoorstel. Mevrouw Van Velzen en mevrouw Thieme vroegen: waarom komt er niet alsnog een evaluatie van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren? In mijn inleiding heb ik aangegeven wat het doel van dit wetsvoorstel is. Dat komt kort gezegd op het volgende neer: verbetering van de samenhang en transparantie in de regels voor het gehouden dier, een verbeterde en vergemakkelijkte implementatie van de Europese regels, realisatie van het programma Regeldruk, verbetering van de naleving, verbetering van de handhaving met bestuurlijke boetes en een impuls op het gebied van dierenwelzijn. Dat zijn op zichzelf voldoende dragende redenen om met het wetsvoorstel te komen. De bestaande regels zijn vertrekpunt voor dit wetsvoorstel en die zullen in ieder geval voor het dierenwelzijn inhoudelijk worden gecontinueerd en doorontwikkeld. Het spreekt verder natuurlijk voor zichzelf dat bij het opstellen van de uitvoeringsregels opgedane ervaring, bijvoorbeeld bij de handhaving en uitvoering, zal worden meegenomen. Ik heb net op verzoek van de heer Dibi gezegd dat ik het maatschappelijk middenveld zal uitnodigen om zijn opvatting te geven over nieuwe voorstellen die aan de Kamer worden voorgelegd in de vorm van een AMvB en dat ik de Kamer daarover zal informeren. Dus in dat licht is er geen dwingende noodzaak voor evaluatie vooraf, maar er is in het wetsvoorstel wel een evaluatiebepaling opgenomen.

Mevrouw Thieme en de heer Van der Vlies hebben gezegd dat de handhaving van bepaalde artikelen in de praktijk moeilijk is. Zij hebben speciaal gevraagd naar artikel 36 van de GWWD. In artikel 2.1 van het wetsvoorstel is het opgenomen. Kort samengevat komt het neer op het verbod om dieren te mishandelen of het welzijn van dieren te benadelen. Dat artikel is in algemene bewoordingen verrat. Het dient dan ook echt als kader. Het artikel is in gelijke bewoordingen de opvolger van artikel 36. Veel andere regels uit het wetsvoorstel bevatten meer nauwkeurig omschreven bepalingen voor de omgang met dieren. Die bepalingen zijn er voor productiedieren en in mindere mate voor gezelschapsdieren. Die meer specifieke bepalingen zijn effectief uit het oogpunt van handhaving.

Een algemene bepaling als deze is echter nodig voor al die gevallen waarvoor geen specifieke regels zijn gesteld. Het is nodig dat de bepaling in ruime bewoordingen wordt gesteld en blijft gesteld en ook een ruime interpretatie toelaat. Wij kunnen dat artikel niet missen. Ik denk dat ik op dezelfde wijze naar dat artikel heb gekeken. Ik vond het hier en daar wat archaisch aandoen, bijvoorbeeld het verbod op trekhonden, maar als wij het weglaten, missen wij toch iets. Ik ben ervan overtuigd – daarover is ook overlegd – dat opsporingsambtenaren, het Openbaar Ministerie en de rechterlijke macht steeds

zo goed mogelijk zoeken naar een passend optreden in de gevallen waarin dat nodig is. Het is echter ten enenmale onmogelijk om alle situaties precies te vangen en te duiden. Mag ik het voorbeeld geven van een hond op het balkon? Een hond kan best tijdelijk buiten op een balkon als hij daar wat comfort heeft, vooral als het alternatief is dat hij 23 uur en 45 minuten per dag binnenzit.

De heer **Van der Vlies** (SGP): De heer Freriks is hoogleraar Dier en Recht aan de universiteit van Utrecht. O, ik hoor dat het mevrouw Freriks is; ik ken de persoon in kwestie niet, neem me niet kwalijk. Zij heeft ons een brief doen toekomen waarin zij helder verwoordt dat op het punt van artikel 36 begripsmatige knelpunten zijn gebleken in de jurisprudentie. Dan is er toch gereede aanleiding om te proberen, tot een precisering te komen? Wat is de reactie van de minister daarop?

Minister **Verburg**: Ik moet bekennen dat ik de brief van mevrouw Freriks niet paraat heb. Zou de heer Van der Vlies zo vriendelijk willen zijn mij daar een kopietje van te doen toekomen? Ik wil graag de opmerkingen van mevrouw Freriks in hun samenhang kunnen zien en beoordelen. Ik zeg de heer Van der Vlies toe dat ik hierop in de tweede termijn terug zal komen.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Uiteraard wil ik dat doen.

De heer **Ormel** (CDA): De minister had het over artikel 2.1 en gaf zelf toe dat ook zij dit artikel een beetje archaisch vond. Daarbij wees zij op trekhonden. Mag ik de minister wijzen op andere subonderdelen van lid 2? Dan noem ik bijvoorbeeld dat bij de verlossing van een koe gebruik gemaakt wordt van dierlijke trekkracht of van een niet daarvoor toegelaten krachttoestel. Ik heb redelijk wat ervaring, maar een koe verlossen met dierlijke trekkracht gebeurt gewoon niet meer. Ik vind het zelfs een beetje beledigend voor boeren om dit nog zo in de wet te laten staan. Mag ik de minister vragen om hier toch nog eens naar te kijken? Misschien kan een aantal artikelen geschrapt worden of in een modernere context gezet worden?

Minister **Verburg**: Ik heb er uitvoerig naar gekeken, net als veel andere mensen. Ik adviseer u om het te laten staan. Wij weten allemaal dat het een enigszins archaisch karakter heeft, maar wij moeten de mensen in de praktijk met voldoende uitrusting optuigen zonder ze per vierkante millimeter te vertellen wat ze moeten doen. Dat is ondoenlijk. Situaties zijn nooit identiek.

De heer **Ormel** (CDA): In feite is lid 1 van dat artikel dan al voldoende. Lid 2 is een specificatie van het eerste lid. Er wordt een aantal voorbeelden gegeven. Ik begrijp dat u daar niet te veel in wilt wijzigen. Bent u niet met mij van mening dat de verlossing van een koe met dierlijke trekkracht de laatste vijftig jaar waarschijnlijk niet meer gebeurd is?

Minister **Verburg**: Ik kan alleen maar hopen dat u gelijk hebt. U bent ook niet in elke stal aanwezig. Ik zeg niet dat het gebeurt. Ik hoop alleen dat u gelijk hebt.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Wat doen wij moeilijk? Het gaat over trekhonden en over ouderwetse praktijken van

Verburg

dierenmishandeling. In deze tijd hebben wij ook genoeg voorbeelden. Wat te denken van het castreren van biggen of van het afbranden van staarten? Laten wij vooral de nieuwe mishandelingspraktijken erin zetten. Dan weten wij allemaal wat onder dierenmishandeling valt en wat in ieder geval niet meer kan. Ik stel voor dat wij dat gaan doen. De minister had het erover dat het Openbaar Ministerie en de rechterlijke macht over informatie moeten beschikken om ervoor te zorgen dat dierenmishandeling adequaat kan worden opgespoord en kan worden vervolgd. In de huidige praktijk is over deze zaken geen enkele informatie voorhanden. Het Openbaar Ministerie heeft geen informatiesysteem waarin staat welke dierenmishandeling er plaatsvindt of hoe vaak dat gebeurt. Hoe denkt de minister met dit nieuwe wetsvoorstel wel aan die informatie te komen, zodat wij op die manier ook kunnen evalueren of de wetgeving deugt?

Minister **Verburg**: Voor mij is van belang dat de handhaving in de praktijk adequaat is geregeld. Daarvoor is het nodig om een systeem van handhaving te hebben zodat de mensen in de praktijk de handhaving op een adequate wijze kunnen uitvoeren. Wij weten allemaal dat in het Nederlandse rechtssysteem een aantal zaken zijn geregeld en dat over een aantal zaken, weliswaar niet iedere dag, in de krant met naam en toenaam wordt gepubliceerd. Daarop is mijn beleid gericht, ook in deze nieuwe kaderwet. De vraag van mevrouw Thieme ligt voor mij, dus ik was net aan de beantwoording toe.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Dat is hartstikke mooi. Ik wil daar nog de vraag aan toevoegen of zij in samenwerking met het ministerie van Justitie ook wil onderzoeken of het mogelijk is om een speciale officier van justitie voor dierenwelzijnszaken aan te stellen.

Minister **Verburg**: Er zijn bij het Openbaar Ministerie officieren van justitie die speciaal hiervoor aandacht hebben. Ook daar is naast breedheid specialisatie nodig, maar daar gaat het Openbaar Ministerie zelf over in samenwerking met ander bevoegd gezag. Mevrouw Thieme heeft volkomen gelijk wanneer zij stelt dat er sprake moet zijn van adequate toerusting en opleiding.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): De minister noemt het gebruik van trekhonden archaisch. Ik zie het eerder als een grote overwinning dat wij in de wet dingen hebben opgenomen die vroeger volstrekt normaal waren en die wij nu als dierenmishandeling aanmerken. Dat dit als archaisch wordt omschreven is mooi. Ik hoop dat dit artikel nog veel langer wordt en explicieter in de handelingen die wij de dieren niet willen laten ondergaan. Ik heb een voorstel gedaan om een aantal zaken waarover wij het eens zijn heel expliciet te benoemen: je moet een dier niet moedwillig pijn doen, je schopt of slaat het dier niet en je verwaarloost het niet moedwillig. Dat zijn een paar heel concrete dingen waarover geen misverstand kan bestaan. Ik vraag de minister of zij bereid is dat op te nemen.

Minister **Verburg**: Ik denk dat de wetten en de lagere regelgeving hiermee doordeesemd zijn. Het zijn allemaal verklaringen waarover iedereen het eens is. Het gaat erom hoe wij het adequaat handhaven en hoe wij dit soort zaken uitbannen waar die nog voorkomen.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Wij zijn het in deze zaal met elkaar eens, maar dierenmishandeling is aan de orde van de dag. Je kunt niet duidelijk genoeg zijn en de wet geeft handvatten aan de rechter om mensen te veroordelen die over die grens heengaan. Vandaar dat ik opmerk dat het nergens in de wet staat vermeld dat je een dier niet mag schoppen, slaan of opzettelijk mag verwaarlozen. Wij zijn het met elkaar eens, dus waarom zouden wij het niet in een wet opnemen? Is het puur en alleen omdat ik dat voorstel of vindt de minister het daadwerkelijk een onzinnig voorstel?

Minister **Verburg**: Wij hebben hierover regelgeving en er wordt gehandhaafd. Ik vind de suggestie dat rechters behoefte hebben om op grond daarvan hun oordeel te vellen absoluut niet nodig. Laten wij ervoor waken dat wij niet bezig gaan met het bedrijven van symboolwetgeving of de wet zo verbreden en detailleren dat die niet meer effectief is, maar eerder de neiging krijgt ineffectief te worden. Ook dat is de kunst van wetgeving en ook daar mag de volksvertegenwoordiging op worden aangesproken.

De heer **Graus** (PVV): Ik ben blij dat de minister voor beter dierenwelzijn gaat en dat de intrinsieke waarde van het dier wordt erkend, wat dat ook moge zijn. Ik heb daarop geen duidelijk antwoord gekregen. Voordat er straks andere wetten en regels bijkomen wil ik graag weten of de minister bereid is om op dit moment op te treden tegen dierenmishandeling, dierenverminking, dierenverwaarlozing en verwijtbaar gedrag jegens dieren of hufferigheid jegens dieren. Nog geen maand geleden zijn bij een recidivistische hondenhandelaar in Brabant weer meer dan 150 honden in beslag genomen, zwaar mishandeld en dood. Wat gaat zij daartegen ondernemen? Die man houdt straks opnieuw honden.

De **voorzitter**: Meneer Graus, we moeten echt allemaal proberen de casuïstiek te vermijden, anders komen we nooit verder met deze kaderwet.

Minister **Verburg**: Daar treden de LID en de AID tegen op. Naarmate er sprake is van herhaald gedrag of herhaalde misdrijven, worden de sancties zwaarder. Ik ken de voorbeelden helaas ook. We moeten dit aanpakken en de sancties moeten ook steeds zwaarder worden. Daaraan kan de bestuurlijke boete overigens een belangrijke bijdrage leveren.

De heer **Waalkens** (PvdA): Ik wil nog even terugkomen op het karakter van deze wet: het is een kaderwet. Met betrekking tot de zorgplicht hebben wij geprobeerd ook tegemoet te komen aan datgene wat collega Van Velzen heeft ingebracht. Ik hoop dat de minister in haar beantwoording en reactie op het amendement daarop ingaat. Ik wilde dit nu even markeren.

Minister **Verburg**: U kunt daar zeker van zijn.

Mevrouw Thieme heeft gevraagd of de bescherming van dieren niet in een zelfstandige Dierenwelzijnswet moet worden geregeld, evenals de heer Graus. Uitgangspunt is dat de overheid bij het nemen van besluiten is gehouden aan een zorgvuldige, integrale afweging van alle relevante feiten en belangen. Het houden van dieren is geen zelfstandig gegeven, er is altijd ook een ander aspect in het geding: het doel waarvoor het dier

Verburg

gehouden mag of kan worden, de voorwaarden waaronder een dier gehouden mag worden, de ingrepen die op een dier mogen worden toegepast of juist niet, de wijze waarop dieren gedood mogen worden of juist niet, geneesmiddelen, samenstelling van het voer enzovoort. Maar er spelen ook belangen als het milieu, de volksgezondheid, arbeidsomstandigheden en economie. Dit wetsvoorstel biedt ruimte voor een transparante afweging, met als uitgangspunt de erkenning van de intrinsieke waarde van het dier. Een aparte wet kan een integrale afweging bemoeilijken of daaraan zelfs afbreuk doen.

Verskillende mensen hebben mijn reactie gevraagd op de proeve van de dierenwelzijnswet van de CDON. Ik heb de stukken van de Coalitie DierenwelzijnsOrganisaties Nederland van commentaar voorzien. Het voorstel komt in belangrijke mate overeen met het streefbeeld waarop ook mijn ambities zijn gebaseerd, zoals de intrinsieke waarde van het dier, de respectvolle omgang met dieren, de voortdurende aandacht, de basismorren, het "nee, tenzij"-beginsel enzovoort. Dat zijn onderwerpen die ook met dit wetsvoorstel worden bestreken. Het zijn echter vooral uitgangspunten voor de beleidsvorming. Afdwingbare normen waaraan iedereen zich heeft te houden ontbreken en door de diergerichte benadering gaat het voorstel voorbij aan de integrale afweging van de verschillende belangen. Het wetsvoorstel dat wij vandaag bespreken, bevat handhaafbare normen en is het voertuig voor een verantwoorde, zorgvuldige afweging van alle belangen. Daarnaast spreken we vandaag over de brief van de CDON van 24 augustus. Daarin geeft de Coalitie aan dat de exploitatie van dieren centraal staat; daarover heb ik zojuist iets in mijn reactie op mevrouw Thieme gezegd. De suggestie dat ik de passage "het bevorderen van de afzet en de kwaliteit van dierlijke producten, het produceren en gebruiken van dieren" in dit wetsvoorstel centraal zou willen stellen, is volstrekt onjuist. Ik herhaal: volstrekt onjuist.

De heer Van der Vlies vraagt of ik bezwaar heb tegen het handhaven van de nahangprocedure. Ik meen dat de bestaande nahangprocedure niet de voorkeur dient te hebben. De in het wetsvoorstel voorgestelde procedure is efficiënter en geeft de Kamer de gelegenheid om zich uit te spreken over ontwerpbesluiten. Het spreekt vanzelf dat wensen van de Kamer dan worden meegenomen. Zo ontstaat er ook geen vertraging bij de totstandkoming. Dus liever voor die tijd, dan nahang.

Mevrouw Snijder geeft aan dat artikel 10.10 zou moeten gelden voor alle AMvB's. Op dat punt is de Gwwd leidend geweest. De andere in het geding zijnde wetten kennen geen voorrangprocedure voor de uitvoeringsregelgeving. In beginsel zijn die andere onderwerpen van een hoog technisch gehalte; ze worden dan ook in belangrijke mate bepaald door het Europese recht.

De **voorzitter**: Ik geef de leden pas gelegenheid voor interruptie als de minister het gehele blokje algemene aspecten van het wetsvoorstel heeft afgerond.

Minister **Verburg**: De heer Cramer heeft gevraagd naar de reikwijdte van artikel 1.2, tweede lid, onderdeel c, de afzetbevordering. Artikel 1.2 van het wetsvoorstel bepaalt dat het wetsvoorstel betrekking heeft op gehouden dieren. In verband met dierlijke producten staat er in dit

artikel dat het wetsvoorstel tevens gaat over het bevorderen van de afzet en de kwaliteit van dierlijke producten. Die regels over dierlijke producten zitten nu in de Landbouwkwaliteitswet die dateert uit 1971. Maar bij de kwaliteit van producten hoort ook een kwalitatief hoogstaande afzet. Het is dus niets nieuws en er is dus ook niets mis mee, ook niet als het om de afzet gaat. Over de suggestie dat ik met de passage over het bevorderen van de afzet en de kwaliteit van dierlijke producten het produceren en het gebruik van dieren in dit wetsvoorstel centraal zou stellen, heb ik al iets gezegd. U hebt dat overigens niet gedaan, maar ik geef u antwoord op uw vraag.

De heer Ormel vraagt om voorbeelden van de verlaging van de administratieve lasten. Ik heb al aangegeven dat de totale lastenverlaging zal uitkomen op ongeveer 24 mln. Met het onderhavige wetsvoorstel zal ook het stelsel van uitvoeringsregelgeving worden vernieuwd en geordend. In deze uitvoeringsregelgeving zullen de administratieve lasten onder de loep worden genomen. Voor diergeneesmiddelen hanteer ik als doelstelling een verlichting van de administratieve lasten met 12 mln.

Drie voorbeelden. Het logboek van houders van dieren wordt beperkt tot hetgeen nodig is voor de dier- en volksgezondheid. Daarmee worden doublures verwijderd. De administratie van dierenartsen wordt beperkt tot hetgeen nodig is voor de controle en de handhaving. Het enkel bewaren van recepten, facturen en aankoopbewijzen is daarvoor voldoende. Ten slotte is in het huidige systeem de kanalisatie van diergeneesmiddelen ingericht naar de functie van het middel. Ik wil het echter inrichten naar het risico bij de toepassing van het middel. Hiermee wordt onnodige beperking in de levering tegengegaan. Voor diergezondheid streven wij dus naar een besparing op de administratieve lasten van 12 mln. Ik zou ervoor willen waken om met de behandeling van het wetsvoorstel, hoe goed bedoeld ook, nieuwe administratieve lasten te creëren. Ik kom daar straks op terug.

Mevrouw Thieme vraagt op welke wijze ik kan garanderen dat doelvoorschriften niet ten nadele van het dierenwelzijn uitpakken. Ik zie voordelen in het werken met doelvoorschriften, vooral omdat ik daarmee meer ruimte kan geven aan nieuwe, op verbetering gerichte initiatieven, innovatie en flexibiliteit. Zij spelen meer in op het verantwoordelijkheidsbesef van houders van dieren en bij de omzetting van bestaande regels naar de Wet dieren wordt steeds afgewogen of middelvoorschriften kunnen worden vervangen door doelvoorschriften. Doelvoorschriften moeten dan wel bruikbaar zijn voor de handhavers. Zij moeten overigens niet alleen voor handhavers, maar ook voor ondernemers en dierenhouders geen grote onzekerheid of onduidelijk laten over hun verplichtingen. Ik weeg dat van geval tot geval. En ook in Brussel zet ik mij in voor meer doelschriften in plaats van middelvoorschriften.

Voorzitter. Tot zover de algemene aspecten van het wetsvoorstel.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): De afzet van dierlijke producten is een doel van de Wet dieren. U zegt dat dit doel al sinds 1971 in andere wetten staat. Inmiddels zijn wij echter bijna veertig jaar verder. Wij hebben bovendien te kampen met een voedselcrisis en een klimaatcrisis, crises die volgens u een grotere bedreiging zijn

Verburg

dan de economische crisis. Hoe is het dan mogelijk dat in een moderne wet als de Wet dieren de afzet van dierlijke producten als een doelstelling wordt opgenomen? En als je dat een redelijke doelstelling vindt, waarom zou dan juist de overheid de afzet moeten bevorderen? De woordvoerder van de ChristenUnie wees er namelijk terecht op dat dit een zaak is van het bedrijfsleven zelf.

Minister **Verburg**: Wij geven de wettelijke regels aan. Ik laat niet na, vaak tot irritatie van u, om u erop te wijzen dat de overheid niet alles kan doen door zaken af te dwingen. De overheid moet dan ook de kaders aangeven waarbinnen de spelers in de keten hun verantwoordelijkheid nemen. Kwaliteit was bovendien in 1971 van net zo groot belang als nu. Mevrouw Thieme gaat mij toch niet vertellen dat kwaliteit en duurzaamheid in 2009 en daarna niet langer van belang zijn?

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Dat is geen antwoord op mijn vraag. Ik vroeg hoe het kabinet in deze tijd van voedselcrisis, waarin steeds meer nationale en internationale instituten aangeven dat minder dierlijke productie moet worden nagestreefd, kan zeggen dat de doelstelling de afzet van dierlijke producten moet zijn. Dat staat toch ook haaks op het door minister Cramer bepleite beleid om juist naar een transitie toe te gaan van dierlijke eiwitten naar meer plantaardige eiwitten?

Minister **Verburg**: Volgens mij is er geen sprake van een conflict of een situatie waarin zaken haaks staan op elkaar.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Waarom niet?

Minister **Verburg**: Het is het overnemen van een aantal regels dat in de landbouwkwaliteitswet staat. Deze regels moeten er blijven en die moeten geborgd blijven. Het gaat om een zorgvuldige afweging en een zorgvuldig gekozen speelterrein voor de afzet van producten.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Wij bespreken hier vandaag een kaderwet. Ik heb het een kale wet genoemd en ik zie dat de Kamer eigenlijk van links tot rechts probeert om hieraan nadere invulling te geven. Het moet mij van het hart dat het allemaal goede amendementen zijn. Dat geeft wel aan dat de Kamer eigenlijk vindt dat deze wet wat beter moet worden opgetuigd. Ik hoor u opnieuw zeggen dat die algemene maatregelen van bestuur, waarmee u dit wetsvoorstel straks invult, slechts ten dele naar de Kamer gaan, namelijk alleen het deel dat om bepaalde aspecten zoals dierenwelzijn gaat. De rest is immers technisch, zwaar juridisch of heeft een relatie met Europa. Kunt u daarin wat meer souplesse tonen? Kunt u wat meer van die AMvB's naar de Kamer sturen, of dit nu via voorhang of nahang is? Ik heb een voorkeur voor nahang, maar dat is een juridische discussie. Kunt u de Kamer daarbij wat meer betrekken, met name als het gaat om de implementatie van Europese regels? Die zijn namelijk niet allemaal een-op-een over te nemen. Dat is wel degelijk een politieke keuze.

Minister **Verburg**: Het wetsvoorstel bevat al een veel ruimere toezending vooraf van AMvB's, de voorhangprocedure. Daarvoor heb ik een grote voorkeur boven de nahangprocedure, want dan is er achteraf veel taaiigheid

om zaken eventueel nog te veranderen. Er zijn dan irritaties. Dat wil ik niet. Ik wil graag zorgvuldige maatregelen tot stand brengen in de lagere regelgeving. Ik heb al aangegeven dat ik daartoe zal overleggen en dat ik de Kamer daarvan in een vroegtijdig stadium op de hoogte zal brengen. Dat staat al in het wetsvoorstel en ik heb niet nagelaten om dat uit te stralen. Wat dat betreft vind ik dit wetsvoorstel een verbetering ten opzichte van hetgeen er eerder was.

De **voorzitter**: Tot slot, mevrouw Van Velzen.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Dat verbaast mij niet. Ik zie echter wel dat de Kamer dit wetsvoorstel stevig wil amenderen, ook wat betreft welke algemene maatregelen van bestuur naar de Kamer gaan. U hebt ook gezien dat er een amendement is waarin u wordt verzocht om dit te verbreden. Dit amendement komt niet van de SP-fractie, maar van coalitiepartijen. Zegt u dan alsnog: nee, nee, nee, nee, wat in het wetsvoorstel staat is goed en er komt maar een beperkt gedeelte van de algemene maatregelen van bestuur naar de Kamer toe? Is dat wat u zegt?

Minister **Verburg**: Daarop kom ik bij de behandeling van de amendementen. Wat mij betreft mag u ook zeggen dat ik eerst de amendementen moet doen, maar dan is één ding zeker: dan is de hele draad uit mijn betoog. Ik wil de Kamer bedienen, maar er blijven steeds vragen komen over zaken waarop ik nog kom. Er zijn ontzettend veel vragen gesteld. Ik probeer iedereen zorgvuldig te antwoorden. Dat is ook onderdeel van het wetgevings-traject.

De **voorzitter**: Minister, ik heb de indruk dat mevrouw Van Velzen niet per amendement, maar in algemene zin een antwoord wil op de betrokkenheid van de Kamer.

Minister **Verburg**: Ik verruim het aantal AMvB's dat ik ga voorhangen en ik stuur alles toe wat ook maar enigszins in aanmerking komt voor een voorhangprocedure.

De **voorzitter**: Dan moet de Kamer afwegen hoe zij daarmee verder omgaat. Ik geef het woord aan mevrouw Snijder-Hazelhoff.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Het punt is natuurlijk dat wij hier een wetsvoorstel behandelen. Daarom heeft de Kamer een hoop voorstellen gedaan in de vorm van amendementen. De minister stipt het onderwerp aan, maar als wij daarover de discussie willen aangaan, zegt zij dat zij later terugkomt op het amendement. Dat werkt juist verwarrend. Ik stel voor om het onderwerp en de amendementen op dat punt te bundelen, want dan kunnen wij een serieuze discussie voeren. Dat is volgens mij het idee van een parlementair debat.

De **voorzitter**: Dat hadden wij dan misschien zelf eerder moeten verzinnen. De minister heeft voor een andere ordening gekozen. Ik denk niet dat het helpt om haar op dit moment te vragen om dat te veranderen. Ik weet uit ervaring dat als je daar staat, dat nog een hele toer is. Ik denk dat u dit maar even moet uitzitten. Dan moeten wij daarna snel toe naar de amendementen.

Mevrouw **Snijder-Hazelhoff** (VVD): Ik kom natuurlijk

Verburg

ook te spreken over de voorhangprocedure. De minister zegt dat ik heb geroepen dat het breder moet dan wat nu in de wet zit in relatie tot alleen maar dierenwelzijn. Nu zegt de minister dat zij bereid is om de wet te verbreden. Ik wil wel even wachten tot zij het amendement beoordeelt dat er ligt en waarmee wordt beoogd om de wet te verbreden tot een aantal andere aspecten. Ik ga er echter van uit dat zij daar dan positief tegenover staat.

Minister **Verburg**: Wat is het nummer van dat amendement?

Mevrouw **Snijder-Hazelhoff** (VVD): Het is het amendement-Waalkens/Cramer waarin gevraagd wordt om bij een aantal zaken de voorhangprocedure te verbreden. Dat lijkt mij een goede zaak. Ik heb daar ook mede om gevraagd.

De **voorzitter**: Daar komt de minister straks op terug.

De heer **Van der Ham** (D66): In de schriftelijke antwoorden op de gisteren gestelde vragen is de minister ingegaan op de internationale context. In haar inleiding zegt zij dat, als in Europees verband of andere internationale verbanden op initiatieven binnen bepaalde sectoren onvoldoende resultaten worden behaald, zij zal bepalen of het stellen van nationale regelgeving zinvol is. Dat klinkt heel logisch, maar in de tijd bezien is het dat niet. Zij weet – en daar lijden wij samen onder – dat het soms internationaal niet voldoende opschiet. Europa kan heel lang uitstellen en een WTO kan dat ook. Daarom moeten wij een soort houvast hebben om te weten wanneer wij zelf aan de slag kunnen gaan. Wat voor escalatieladder wil zij in haar eigen optreden ten opzichte van Europese regelgeving hanteren?

Minister **Verburg**: Ik vind Europese regelgeving van groot belang, omdat daarmee de zaken in 27 landen tegelijk worden geregeld. De heer Van der Ham heeft het over een escalatieladder, maar als ik alleen maar de sprong in het nationale mag doen ...

De heer **Van der Ham** (D66): Ik ben het met de minister eens, dus dit hoeft zij niet te noemen.

Minister **Verburg**: Als het gaat om de WTO, vind ik de non-tradeconcerns van groot belang. Daar zal ik voor blijven vechten, ook al zie ik in dat het geen eenvoudige zaak is. Je zult per situatie moeten afwegen of je kiest voor een extra kop nationale wetgeving bovenop de Europese wetgeving. Daarvoor wordt het intrinsieke afwegingskader benut, evenals een aantal andere zaken dat te maken heeft met het gelijke speelveld, kansen van ondernemers enz. Daarmee hebben wij als overheid rekening te houden. Het afwegingskader zal ik de Kamer per keer geven en uiteraard zal ik ook mijn keuze toelichten.

De heer **Van der Ham** (D66): Ik kan mij heel goed voorstellen dat de minister zich heel sterk inzet voor de WTO en Europa, maar heel vaak – ik neem het de minister niet eens kwalijk dat dit gebeurt – wordt “wacht eerst op Europa” door de Kamer of maatschappelijke organisaties niet meer gezien als een argument, maar als een smoes. Niet zozeer omdat de minister het niet zou menen, maar omdat het in Europa of de WTO gewoon

niet voldoende opschiet. Vraag is hoe wij in internationaal verband de zaken beter op scherp kunnen stellen, zodat wij als coalitielanden, de landen die ongeveer hetzelfde denken als wij, de discussie beter beheersen en wat minder afwachtend hoeven te zijn. Dat is geen aanval op het functioneren van de minister op dit punt, maar een constatering dat het ongelooflijk lastig is om zaken samen in Europees verband te doen.

Minister **Verburg**: Ik vind de benadering van de heer Van der Ham boeiend, want ik versta hem zo dat wij dan ook echt gaan voor datgene wat wij willen. Hij zal er dan ook begrip voor hebben als ik zeg dat er op dit moment even geen sprake kan zijn van een nationale kop op de regelgeving, omdat wij onszelf daarmee in een achtergestelde concurrentiepositie manoeuvreren. Als hij echter wil dat wij met elkaar gaan nadenken over de vraag hoe wij een internationale kopgroep kunnen vormen om dingen in Europa gewogen te krijgen en hoe Europa zich voluit sterk kan maken in WTO-verband, ga ik een debat daarover heel graag met hem aan. Een en ander kan een doelstelling of subdoel zijn, maar ook in WTO-verband moeten wij het willen regelen.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Ik dank de minister voor haar toelichting op artikel 1.2.c. Voor de helderheid heb ik toch nog een vraag over de formulering. De minister zegt dat het artikel niet is bedoeld voor de asset bevordering. Zij verwijst naar het Landbouwkwaliteitsplan uit 1971, waaruit het artikel is overgenomen. Ik veronderstel dat er verschil zit in de klankkleur van datgene wat anno 1971 of anno 2009 is geschreven. Is de minister het met mij eens dat het woordje “afzet” eruit zou kunnen? Dan staat er: “het bevorderen van de kwaliteit van dierlijke producten”, want afzet is toch echt een marktgegeven geworden.

Minister **Verburg**: Ik wil dat graag in samenhang met de overige artikels beoordelen. Ik zeg de heer Cramer toe dat ik hierop in mijn tweede termijn terugkom.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Ik wil graag terugkomen op de vraag of een voorhangprocedure of een nahangprocedure in de wet moet vastliggen, als het gaat om de diverse AMvB's die zijn voorzien. Het zijn er minder dan de optelsom van nu, maar ze komen wel en ze zullen zorgvuldig tot stand moeten komen. Daar zitten dus twee kanten aan, namelijk de daadkracht van de regering – de regering regeert – maar ook de invloed van de Kamer op de AMvB. Er is natuurlijk wel verschil tussen een voorhang- en een nahangprocedure. De minister heeft een voorkeur uitgesproken voor een voorhangprocedure. Cruciaal lijkt te zijn in een notitie die wij van de staf hebben gekregen, waarvoor dank, dat de Kamer op enig moment kan beslissen, de AMvB te stuiten en te vragen om een regeling bij wet. Hoe ziet de minister dat? In welke fase van de totstandkoming van de AMvB moet de Kamer op dat punt alert zijn?

Minister **Verburg**: Ik zeg u in algemene zin dat het mijn voorkeur heeft om voor te hangen, dus om de Kamer invloed te geven op het ontwerp. Dan zijn we transparant, dan kan ik de Kamer mijn afweging geven enzovoorts. Ik heb wat bezwaren tegen de nahang, maar soms kan het niet anders. Waar dat mogelijk is, zet ik in op voorhang.

Verburg

De heer **Van der Vlies** (SGP): Dat betekent dan ook dat de minister zich ontvankelijk verklaart, binnen haar mogelijkheden en verantwoordelijkheden, voor de reactie uit de Kamer op het concept dat besproken wordt.

Minister **Verburg**: Dat is onderdeel van het voorhangen bij de Kamer.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Dat vind ik dus ook, alleen heeft dat wel van doen met de eventuele behoefte in de Kamer om de AMvB te stuiten en het bij wet te regelen.

Minister **Verburg**: Ja, maar volgens mij is dat onderdeel van het normale verkeer tussen regering en Kamer. Een voorhang is een voorhang. Die heeft tot doel dat de Kamer erop kan reageren. Nu kan het zo zijn dat ik zeg: ik begrijp de Kamer en ben het ermee eens. Het kan echter ook zijn dat ik gereede argumenten heb om te zeggen: alles overwegende moest het toch anders. Dit is de kern van de hele voorhangprocedure.

De **voorzitter**: Ik moet even een technisch feit toevoegen, anders krijgen wij hier verwarring over. Bij de nahangprocedure kan het verzoek worden gedaan om het bij wet te regelen. Bij de voorhangprocedure kan dat juist niet. Dat is het verschil tussen die twee. Nu weten we dat we allemaal hetzelfde voor ogen hebben.

De heer **Waalkens** (PvdA): Voorzitter. Nu de minister haar algemene inleiding op de kaderwet afrondt: ik heb in mijn eerste termijn het Verdrag van Lissabon aangehaald op het punt van de intrinsieke waarde. In de Engelse basistekst van het Verdrag van Lissabon staat "sentient beings". Dat kun je vertalen als "dieren als wezens met gevoel". Ik heb de minister op dit punt nog geen reactie horen geven op onze wens om dit mee te nemen in het uitschrijven van deze Kamerwet.

Minister **Verburg**: Ik ben daar ook nog niet aan toe, voorzitter. Dat volgt in het blokje over de intrinsieke waarde.

De **voorzitter**: Dan gaan wij daarop wachten. Wij gaan wederom de hele beredenering beluisteren en stellen dan eventueel nadere vragen.

Minister **Verburg**: Voorzitter. De erkenning van de intrinsieke waarde van het dier is in het wetsvoorstel centraal geïntegreerd. Verschillende leden zijn daar verheugd over en vinden het een verbetering ten opzichte van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren. De heer Van der Vlies vroeg mij naar de grondslag van de intrinsieke waarde en hij vroeg ook of de intrinsieke waarde beperkt is tot dierenwelzijn en diergezondheid. In artikel 1.3 komt tot uitdrukking dat dieren een eigen, zelfstandige waarde en betekenis hebben. Die waarde wordt door de mens gegeven en komt onder meer voort uit het vermogen van dieren om te lijden en uit de wens om niet onnodig in te grijpen in de fysieke staat van een dier. Dat betekent ook dat de intrinsieke waarde verder gaat dan enkel de gezondheid en het welzijn van een dier. Met ingrepen en met het doden moet terughoudend worden omgegaan, ook als het welzijn is gewaarborgd, bijvoorbeeld via verdooving. Het is eigen aan het dier en staat los van het nut en het gemak dat een dier in economische zin waardevol kan

maken. Die erkenning leidt ertoe dat rekening wordt gehouden met het belang van het dier.

Dit wetsvoorstel regelt allerlei onderwerpen in verband met het houden van dieren. Het wetsvoorstel bevat naast bepalingen over het houden van dieren ook artikelen over diergeneesmiddelen, diervoeders en diergeneeskunde. Die onderwerpen hebben gemeen dat in alle gevallen de relatie tussen mens en dier een belangrijke rol speelt. In die verschillende relaties spelen behalve het belang van het dier verschillende andere belangen een rol. De houder van het dier houdt dieren bijvoorbeeld voor gezelschap of voor voedselvoorziening. De dierenarts werkt aan een goede gezondheid van het dier en aan de eigen broodwinning. Die verschillende relaties zorgen voor verschillende belangen van de mens bij het verrichten van handelingen bij een dier. Ik noem het belang van voedselvoorziening, het economisch belang en het belang van het gezelschap dat het dier brengt. Verder spelen belangen die gerelateerd zijn aan het dier en aan de omgeving waarin het wordt gehouden. In dat verband noem ik het belang dat wij hechten aan een goed milieu.

Maar soms ontstaan conflicten tussen de verschillende belangen, waarbij niet alle belangen voorrang kunnen krijgen. In die gevallen waarin de overheid een sturende rol heeft, is het de taak van de overheid om die verschillende belangen te wegen en daarover een besluit te nemen. De belangen van mens en dier die ik zojuist noemde zijn voor mij allemaal legitiem.

Voorzitter: Schreijer-Pierik

Minister **Verburg**: Dat betekent niet dat niet op voorhand duidelijk is aan welk belang in een bepaald geval meer gewicht moet worden toegekend. De wijze waarop dit tot besluitvorming leidt, kan dan ook niet in de wet worden vastgelegd, zoals mevrouw Snijder van mij vraagt. Bij het nemen van een besluit worden de verschillende belangen in kaart gebracht. Voor dieren betekent dit dat de effecten van een besluit op de eigenheid en op het welzijn van het dier worden onderzocht. Daar ligt een rol weggelegd voor de empirische wetenschap.

Voor wat het dierenwelzijn betreft, spelen de vijf vrijheden van Brambell daarbij een belangrijke rol. In dat verband komen ook de behoeften van het dier aan de orde. Mevrouw Thieme vroeg mij daarnaar en mevrouw Van Velzen heeft er een amendement over ingediend.

Vervolgens kom ik, op basis van een weging van de verschillende belangen, tot een besluit. Ik geef bij die weging rekenschap van de gedeelde maatschappelijke opvatting en van mogelijke alternatieven. Voor een dier betekent de belangenafweging dat wordt onderzocht of inbreuk wordt gemaakt op de intrinsieke waarde en zo ja, of die inbreuk gerechtvaardigd is.

Dat resulteert in een conclusie over de toelaatbaarheid van een handeling met betrekking tot een dier. Het artikel waarin de intrinsieke waarde van het dier wordt erkend, geeft dus uitdrukking aan mijn streven om dieren te beschermen tegen ongerechtvaardigde inbreuken op die waarde.

Voorzitter: Verbeet

Minister **Verburg**: Bij mijn beslissingen – dat zal nog lastig genoeg zijn – zal ik inzichtelijk maken welke overwegingen tot mijn besluit hebben geleid. Daarin

Verburg

wordt dus ook aangegeven welke belangen er spelen en welke effecten worden verwacht. U kunt en u zult – ik ken u – mij daar ook op aanspreken.

Dan de verhouding met de formulering van Lissabon, waaraan de heer Waalkens net refereerde: dieren zijn levende wezens met gevoel. De heer Cramer heeft daar ook naar gevraagd. Beiden hebben gevraagd waarom niet is gekozen voor de formulering van het Verdrag van Lissabon. In dat verdrag is vermeld dat dieren levende wezens zijn met gevoel. Ik ben ervan overtuigd dat met de strekking van deze formulering hetzelfde wordt beoogd als in het voorgestelde artikel over de intrinsieke waarde. En toch zou ik deze formulering niet ten behoeve van de intrinsieke waarde willen gebruiken. Deze formulering zou de intrinsieke waarde van dieren namelijk beperken tot het gevoelsaspect.

Mijns inziens omvat de intrinsieke waarde ook de eigenheid van het dier, die ik ook beschermwaardig acht. Om die reden bevat het wetsvoorstel ook voorstellen waarmee het doden van dieren en het toepassen van ingrepen bij dieren in beginsel verboden zijn, het "nee, tenzij"-principe. De formulering in het wetsvoorstel brengt die eigenheid van het dier beter tot uitdrukking. Wij gaan ongetwijfeld nog praten over de formulering in het Verdrag van Lissabon. Het zou wel eens kunnen zijn dat deze benadering ook als een soort verrijking of als een uitwerking of verbreding daarvan zou kunnen worden gehanteerd.

Daarmee heb ik dit blokje van de intrinsieke waarde beëindigd in de beantwoording van de vragen.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Nu is toch nog steeds onduidelijk wat de minister nu eigenlijk bedoelt met die intrinsieke waarde. Er is nog steeds geen begripsvorming. Daarover willen wij nu juist duidelijkheid. Ik heb een amendement ingediend om er juist voor te zorgen dat er ook toetsstenen komen om te kijken of het dier ook te maken krijgt met inbreuken op zijn welzijn. Dat zijn de vijf vrijheden van Brambell, mogelijk aangevuld met een toetssteen waarmee wij kunnen kijken of ook het positieve gedrag dat een dier uit, zoals sociaal gedrag, spelgedrag en voer zoeken, wordt meegenomen. Heeft de minister naar het amendement kunnen kijken en wat is haar oordeel daarover?

De **voorzitter**: De minister heeft al een aantal malen gezegd dat zij dat straks doet. U moet dat niet steeds opnieuw vragen.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Dan wil ik graag weten of de minister het met mij eens is dat naast de intrinsieke waarde en de invulling van dat begrip, ook een toetssteen nodig is zoals de vijf vrijheden van Brambell.

Minister **Verburg**: De vijf vrijheden van Brambell spelen een rol. Dat heb ik ook gezegd. Daarnaast kunnen wij echter ook andere legitieme afwegingen maken en ik heb gezegd dat ik per situatie en per maatregel zal aangeven hoe ik een en ander zal wegen. Het zijn dus niet de vijf vrijheden alleen; wij hebben ook te maken met andere legitieme belangen.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Waarom staan die vijf vrijheden niet in de wet? Dan hebben wij een kader.

Minister **Verburg**: Als wij spreken over de vijf vrijheden van Brambell, weet iedereen waarover wij het hebben.

De heer **Van der Ham** (D66): Omdat het hier om formuleren gaat, is het best ingewikkeld om het niet over de amendementen te hebben. Die vijf vrijheden zijn al genoemd. De universele rechten van het dier zijn ook al genoemd, onder meer door mij in mijn amendement. De formulering van het beperken van dieren in hun vrijheid is proportioneel het doel en moet een van de criteria zijn, waarop de minister afwegingen gaat maken. Dat is ook in bepaalde amendementen geformuleerd. Het is toch in het kader van een kaderwet prima om een aantal uitgangspunten mee te geven aan elkaar, wij aan de minister en de minister aan ons, waarop wij vervolgens kunnen toetsen? Dan kunnen wij toch een aantal formuleringen vaststellen? Juist voor deze kaderwet is dat uitermate geschikt.

Minister **Verburg**: Ik heb gisteravond goed naar de heer Van der Ham geluisterd of hij op dat punt met een samenhangend verhaal kwam. Ja, hij kwam met de vijf vrijheden van Brambell en ik onderstreep dat die belangrijk zijn. Daarover kan geen enkel misverstand bestaan. Wij zullen ook een aantal andere afwegingen moeten maken, zoals die over het milieu, de economie en over humane gezondheid. Dat zijn allemaal afwegingen die zich alleen maar laten maken rond een specifieke situatie of een specifieke regel. Wij hebben de vijf vrijheden van Brambell in relatie tot andere maatschappelijke belangen, die volstrekt gerechtvaardigd zijn. Wij moeten daar een integrale afweging maken en die laat zich niet zomaar voorspellen. Het zal afhangen van maatschappelijke uitgangspunten. Het is niet met een schaarste te knippen, althans mij lukt dat niet. Het is de Kamer ook niet gelukt, althans niet op een wijze waarvan ik zeg dat het precies is wat wij zoeken en waarmee wij in elke situatie vooruit kunnen.

De heer **Van der Ham** (D66): Ik hoop echt dat wij in dit debat met zo'n kaderstellende onderwerp niet op een defensieve wijze met elkaar gaan spreken. Laten wij gewoon kijken naar de amendementen van mevrouw Van Velzen en naar de suggesties van mevrouw Thieme en van andere woordvoerders, ook die van de coalitiefracties. Hoe kunnen wij tot een formulering komen waar wij wat aan hebben en waarin ruimte is voor de afwegingen die de minister terecht maakt? Veel woordvoerders hebben gesproken over proefdieren, ongedierte en circusdieren. Het maakt niet uit wat voor dieren. Een formulering van een goede definitie van het beperken van de vrijheid van dieren is het doel en dat moeten wij elke keer bij elk onderwerp opnieuw wegen. Daarnaast hebben wij de vijf vrijheden van Brambell en een aantal elementen van de universele rechten van het dier, die kunnen worden meegewogen ten opzichte van het doel. Dat kan economische zijn of slaan op proefdieren, als het maar in de wet wordt geregeld. Laten wij ervoor zorgen dat wij aan het einde van deze dag of volgende week samen tot een aantal formuleringen komen in plaats van dat de minister het direct van haar afwerpt.

Minister **Verburg**: Ik werp niets van mij af. Ik wijs erop dat ik de eerste ben die hieraan invulling wil geven. Het heeft jarenlang in de Gezondheids- en welzijnswet voor

Verburg

dieren gestaan, maar heeft nooit invulling gekregen. Wat nu defensief? Ik ben zo offensief als het maar kan, maar de overheid staat wel voor een bredere afweging. Ik zal op alle amendementen reageren. Daar is geen schaarjtje voor te geven.

Mevrouw **Snijder-Hazelhoff** (VVD): Ook ik ben kritisch op dit punt. De minister stelt zelf in haar memorie van toelichting dat het voornemen bestaat om een afwegingskader te ontwikkelen. Dat afwegingskader moet behulpzaam zijn bij het maken van alle afwegingen. Ik had graag gezien dat dit afwegingskader nu in een range had gestaan. Dan had het meer handen en voeten gekregen. Dat had meer duidelijkheid gegeven voor het dierenwelzijn, maar ook aan ondernemers. Dan hadden ondernemers geweten op welk kader wordt gerekend. Het begrip "intrinsieke waarde" vinden wij wat breed en ongrijpbaar. Toch wordt dit begrip in de wet gezet.

Minister **Verburg**: Ik heb gesteld dat ik de intrinsieke waarde van belang vind, dat wij dat begrip gaan uitwerken, maar dat ik behalve de intrinsieke waarde ook andere gerechtvaardigde belangen moet laten meewegen, bijvoorbeeld humane gezondheid, diergezondheid, economie, milieu, enzovoorts. Dat is allemaal genoemd en vormt het gezamenlijke toetsingskader. Dat kan ik vooraf niet vaststellen. Mevrouw Snijder vraagt daar om en ik begrijp dat wel. De conclusie die ik volgens haar moet trekken over een bepaalde situatie, zal wellicht een totaal andere zijn dan de conclusie die ik bijvoorbeeld volgens de heer Van der Ham moet trekken, of die ik volgens mevrouw Thieme moet trekken. Ik ken de gemiddelde standpunten van mevrouw Snijder een heel klein beetje. Het is buitengewoon moeilijk om een en ander in deze kaderwet vast te leggen. Ik vind dat wij een poging daartoe moeten doen. Dat doen wij in deze kaderwet. Als wij op een gegeven moment meer stenen der wijzen vinden, moeten wij ook daarmee aan de slag gaan. Er is niet zomaar een formule te geven die overal op past.

Mevrouw **Snijder-Hazelhoff** (VVD): Dit zal van invloed zijn op de AMvB's die komen. Hoe mag ik de minister hierop op korte termijn afrekenen? Zij schrijft zelf dat het voornemen bestaat om een afwegingskader te ontwikkelen. Ik heb gisteren al gevraagd: hoe doet zij dat dan? Er moet wel een bepaald kader zijn. Gaat de minister daaraan werken?

Minister **Verburg**: Ik zal u dat kader per AMvB geven. Bij de ene AMvB speelt immers bijvoorbeeld wel een element van humane gezondheid zoals Q-koorts een rol, en bij het ander niet. Bij andere AMvB's speelt het milieu een geweldig belangrijke rol. De ene keer gaat het om gezelschapsdieren en de andere keer gaat het om productiedieren. Die gegevens moet je erbij betrekken. Alle gerechtvaardigde belangen pak je samen. De vijf vrijheden van Brambell en het intrinsieke afwegingskader zijn er altijd. Op grond daarvan kom ik met een voorstel. De Kamer kan daarover vervolgens oordelen. Ik voorspel de Kamer dat dit lastig zat wordt. Ik vind het echter wel de moeite waard om deze uitdaging op te pakken.

De heer **Dibi** (GroenLinks): Ik vind het bizar dat wat staat in een van de belangrijkste teksten van de kaderwet die wij vandaag bespreken, per AMvB moet worden

geregeld. Ik vind het bizar dat de minister juist dat niet heel duidelijk in de wetstekst verankert. Dat doet mij denken aan de gang van zaken bij de Wet op de jeugdzorg. De tekst over de intrinsieke waarde in die wet vind ik heel mooi. Eindelijk staat in de wet: elk kind heeft recht op jeugdzorg. Dit werd heel groots gebracht, maar vervolgens is er sprake van wachtlijsten. Dan blijken deze woorden in de wet, in de praktijk niet erg veel te betekenen. Wij zijn bang dat het opnemen van de intrinsieke waarde in de tekst van de wet die wij vandaag bespreken, ook niet veel zal betekenen in de praktijk. Wat heeft een ondernemer immers aan woorden in de wetstekst als "de intrinsieke waarde van het dier" als de minister niet bijvoorbeeld de vijf vrijheden van Brambell eraan toevoegt? Ik vraag dus nogmaals of de minister bereid is om deze wijziging in de wetstekst aan te brengen?

Minister **Verburg**: Nu snijdt de heer Dibi iets aan wat ik in deze wet juist wil voorkomen. Ook de heer Dibi heeft niks aan symboolpolitiek. Daar heeft niemand iets aan. In de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren is een aantal begrippen geamendeerd of opgenomen die nooit kracht van wet hebben gehad. Vervolgens heb ik voor de vraag gestaan of ik die begrippen mee zou nemen in de Wet dieren. Het antwoord was: ja, dat doen we. We gaan proberen een invulling te geven aan deze begrippen. Ik heb echter geen zin in symbolische kaderwetgeving. Als wij daartoe besluiten, zal de heer Dibi de eerste zijn die mij volgend jaar vraagt: hoe hebt u dit ingevuld? Dat recht heeft hij, evenals mevrouw Van Velzen en anderen. Zij zullen mij vragen of dit soms symboolpolitiek is. Dat moeten wij niet doen. Ik vind dat wij dit moeten beetpakken en ons moeten afvragen hoe wij dit het beste kunnen ontwikkelen. Wellicht ontstaat in de praktijk een ontwikkelingskader waarover wij op een gegeven moment zeggen: oké, dit kan het zomaar zijn en dit moeten wij vasthouden. Laten wij onszelf daartoe even de kans geven. Ik zeg de heer Dibi eerlijk dat ik dit in zijn bijdrage gisteravond niet heb gehoord. Alleen het opnemen van de vijf vrijheden van Brambell vind ik te weinig. Dat zou geen recht doen aan alle andere belangen die wij zullen moeten meewegen. Wij staan immers voor het algemeen belang. Ik heb ook niet de toverformule. Toch moeten wij die weg op.

De heer **Dibi** (GroenLinks): Ik heb de precieze toverformule ook niet, dat wil ik erkennen. Ik ben het gedeeltelijk eens met de minister: ik heb niets aan symboolpolitiek. De minister gaat het afwegingskader nu mogelijk per AMvB regelen. Vervolgens wil zij de Kamer niet toe staan om van de AMvB een wettelijke verankering te maken. Zij wil dit immers alleen via een voorhangprocedure regelen. Geeft de minister de Kamer dan de mogelijkheid om het wel in de wet te verankeren, aangezien wij het wel over de Wet dieren hebben en het om de intrinsieke waarde van het dier gaat? Is zij bereid om op dit punt de Kamer de mogelijkheid te bieden om een en ander in de wet op te nemen?

Minister **Verburg**: Ik kan de heer Dibi voorspellen dat hij dit niet wil tegen de tijd dat ik met een AMvB kom. De uiteindelijke afweging in de ene AMvB zal immers net iets anders zijn dan in de andere. Dan doet men de eigen wendbaarheid en de slagvaardigheid van deze wet teniet,

Verburg

op een manier waarvan men uiteindelijk zal zeggen: dit heb ik niet bedoeld.

De heer **Graus** (PVV): Ik zal eerst iets citeren en vervolgens een vraag stellen. Bij artikel 3.4.1 over de bescherming van het dier kan men lezen: "De erkenning van de intrinsieke waarde van het dier leidt ertoe dat bij het uitoefenen van de bevoegdheden de positie van het dier als rechtsobject wordt versterkt." Ik heb dit gisteren ook voorgelezen. Ik heb nog geen antwoord gekregen. Hoe verklaart de minister dit: de intrinsieke waarde van het dier haaks op het dier als rechtsobject?

Minister **Verburg**: De heer Graus krijgt antwoord, maar ik kan het even niet vinden in de stapel.

De **voorzitter**: Mijnheer Graus, gaat u ermee akkoord dat het antwoord nog komt? Ik zie hem bevestigend knikken. Wij houden de vraag vast.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): De minister is op zoek naar een soort toverformule. Een aantal mensen heeft heel wijze dingen over dieren gezegd, zowel in het verleden als in het heden. In het verleden was dat Brambell. Als de minister zegt dat dit niet alles is, is dat wel het minste wat wij kunnen opnemen. Er was nog een ander wijs iemand, ene mevrouw Gerda Verburg. Zij heeft heel wijze woorden gezegd in de Nota Dierenwelzijn, niet zozeer over de invulling van het begrip "intrinsieke waarde" – alles heeft een intrinsieke waarde, deze microfoon ook – maar over het begrip "dierenwelzijn". Zij zegt hierin: ik ga een werkdefinitie hanteren, met onder andere de vijf criteria van Brambell. Zij zegt ook, dan komt het belangrijkste: de grenzen van het adaptatievermogen van het dier mogen niet worden overschreden. Ik vind dit zulke prachtige woorden, dat ik mij afvraag of de minister vergeten is om zichzelf te citeren in het wetsvoorstel. Mag ik haar daarbij helpen? Dit is volgens mij het grootste deel van de toverformule waar wij naar op zoek zijn.

Minister **Verburg**: Mevrouw Van Velzen moet mij even aanwijzen waar ik dat citaat precies heb gebruikt. Het eerste gedeelte herken ik wel, het tweede niet. Ik maak deze week ook lange dagen en een enkele keer gebeurt dat vaker. Stel dat wij dit in de Nota Dierenwelzijn hebben vastgelegd en wij toetsen alles daaraan. Doen wij ons dan niet veel meer plezier om deze werkdefinitie vast te houden en te zeggen dat wij de definitie kunnen aanpassen, aanvullen of vernieuwen als er totaal nieuwe inzichten zijn, in plaats van te zeggen dat het per se in de kaderwet moet, zonder dat wij weten welke impact dat heeft? Het gaat immers niet alleen om de vijf vrijheden van Brambell, al dan niet aangevuld met het adaptatievermogen. Het gaat ook om andere belangen.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Deze minister miskent zichzelf. Het waren zulke prachtige woorden. Ik denk dat er ook iets in zit wat de essentie van dit wetsvoorstel zou moeten zijn: het adaptatievermogen van een dier niet overschrijden. Volgens mij is dat iets wat je bij wapenexport een "catch all"-principe noemt. Dit dekt de lading van deze wet. Ik wil de minister vragen om te luisteren naar de wijze woorden van mevrouw Gerda Verburg en te bezien of zij een en ander kan opnemen. Zij zegt: wij doen dit in een algemene maatregel van bestuur. Als er

dan zo'n afwegingskader in een AMvB komt, zullen wij dat dan niet eerst bekijken en dan over de wet gaan stemmen? Dit is immers de kern van waar deze wet om draait. Het betreft een lege wet die ingevuld gaat worden. De handleiding over de wijze van invulling krijgen wij pas als de wet klaar is en naar de Eerste Kamer gestuurd is. Is de minister bereid om dit afwegingskader naar de Kamer te sturen voordat wij hierover gaan stemmen?

Minister **Verburg**: Zoals ik al eerder heb gezegd wil de Kamer uiteindelijk ook niet één gefixeerd afwegingskader hebben. Ik wil dat ook niet. In de ene situatie moet je het namelijk hebben over het belang van de volksgezondheid. Daar heb ik de Q-koorts bij genoemd. Op een ander moment moet je het belang van het milieu meewegen. Verder heeft het te maken met de vraag of het gaat om gezelschapsdieren of productiedieren. De vraag is: waar gaat het om? Dus bij het afwegingskader zijn de vijf vrijheden van Brambell een vast gegeven, maar wat betrek je daar nog meer bij en hoe kom je dan tot je afweging? Ik wil daar volstrekt transparant over zijn. Daarom zal ik de Kamer die afweging per AMvB laten inzien.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Ik waardeer het dat u zo uitgebreid ingaat op de intrinsieke waarde, want dat is een kern in deze kaderwet. Ik was onder de indruk van uw inleiding – ik heb even gewacht tot nu om deze vraag te stellen – waarin u zei dat de intrinsieke waarde een gegeven is. Dat is de worsteling waar de Kamer vrij breed in zit. U zei vervolgens in dat stukje van het debat en zonet ook twee dingen die een algemene definitie zouden kunnen vormen van het begrip intrinsiek. U zei in uw inleiding: een zelfstandig levend wezen dat met respect moet worden behandeld en tegemoet getreden. Dat sluit een beetje aan bij het citaat van mevrouw Van Velzen van daarnet. U zei net: onderzoeken of er sprake is van een gerechtvaardigde inbreuk op de – ik meen dat u dat zei – "dierwaardigheid". Toen ging u echter zo snel dat ik het niet meer kon bijbenen. Dat zijn twee algemene opmerkingen die het kader vormen waarbinnen de uitwerking zou kunnen plaatsvinden. Zij geven een meer nauwkeurige duiding van wat in deze kaderwet wordt verstaan onder intrinsiek. Als wij dat zo met elkaar kunnen duiden, is de minister het dan met mij eens dat een aanpassing van het wetsvoorstel op dat punt kan helpen bij de manier waarop de uitwerking gaat plaatsvinden. Een uitwerking krijgt immers pas kleur als de basis voldoende massa heeft.

Minister **Verburg**: Dat wordt meegenomen. Daarnaast zijn er ook andere afwegingsmomenten. Ik heb een aantal elementen genoemd. Ik weet echter niet of wij dit vast moeten willen leggen in deze kaderwet. Dat afwegingskader ontwikkelen wij. Ik ga de elementen van afweging en de verschillende belangen per AMvB maken. Die stuur ik aan de Kamer toe. Dat laat ik de Kamer volstrekt weten. Overigens verwijs ik ernaar dat u hier in het verslag ook naar hebt gevraagd. Ik heb in de nota naar aanleiding van het verslag uitvoerig hierop geantwoord. Daar wil ik ook nog eens naar verwijzen, evenals naar het gegeven dat dit deel uitmaakt van de wetsgeschiedenis.

De **voorzitter**: De heer Cramer tot slot.

Verburg

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Dat ben ik met de minister eens, maar het geheel van stukken dat wij hebben geproduceerd, produceert uiteindelijk de vragen in dit debat. Ik vind het belangrijk dat, als je een afwegingskader per AMvB gaat maken, de speelruimte voor het afwegingskader kleur moet krijgen in het begin. Vandaar mijn vraag, waarbij ik verwijs naar uw eigen tekst. Dat element zou een prachtig handvat zijn omdat het precies aangeeft waar wij het over hebben als wij aan de uitwerking gaan beginnen.

Minister **Verburg**: Dat zijn ook uitwerkingen en elementen die meewegen, maar ook bij die andere elementen – ik ben absoluut niet uitputtend – zal moeten worden gekeken met welke belangen je rekening houdt en hoe je dat doet. Ik maak dus ook geen afwegingskader per AMvB, maar ik geef aan hoe ik tot mijn afweging ben gekomen, welke elementen daar een rol in hebben gespeeld en wat daarin doorslaggevend is geweest om te komen tot een AMvB.

De **voorzitter**: De heer Ormel. Dit is de laatste in deze ronde interrupties.

De heer **Ormel** (CDA): Dit is inderdaad een heel wezenlijk punt: artikel 1.3 van deze kaderwet waarin de intrinsieke waarde van het dier wordt erkend. Als wij het advies van de Raad van State lezen, dan zien wij dat hij hiermee worstelt. Vervolgens zien wij dat de minister worstelt in haar antwoord. Wij worstelen als Kamer met de intrinsieke waarde. Ten diepste is dat een filosofische worsteling: hoe zien wij het dier? Daarbij zijn er in deze Kamer en in de samenleving mensen die dit vanuit een utilistische wijze benaderen. Dan gaat het over de wijze van Jeremy Bentham en John Stuart Mill. Daarbij zeg je dat een dier niet mag lijden, maar kun je van hen uiteindelijk niet het definitieve onderscheid zien tussen dier en mens. Daarnaast zijn er mensen, bijvoorbeeld van mijn partij of zoals de collega's Van der Vlies en Cramer, die meer de deontologische filosofie aanhangen waarin er een wezenlijk onderscheid is tussen dier en mens. Die worsteling zit in de samenleving. Laten wij blij zijn dat de minister niet het advies van de Raad van State heeft opgevolgd om dit artikel uit het wetsvoorstel te halen. Dan zou de zee hier namelijk enorm hoog gaan. Laten wij erkennen dat de intrinsieke waarde betekent dat een dier een waarde heeft in zichzelf, maar dat wij mensen die waarde verschillend achten. Als wij met die werkconclusie kunnen leven – en ik vraag de minister om een reactie – horen die Brambelldefinities daar niet bij. Die doen ook geen recht aan het feit dat die intrinsieke waarde van het dier als wetstekst in dit wetsvoorstel is opgenomen.

Minister **Verburg**: Volgens mij is dit een ondersteuning van mijn betoog dat de intrinsieke waarde van dieren allang in de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren staat. Laat ik het eens zo zeggen. Aan dit debat doen woordvoerders van tien fracties mee. Als ik hen vraag wat die intrinsieke waarde in de praktijk betekent en wat hun afwegingskader daarbij is – ik wil er geen examenopgave van maken, hoor – denk ik dat er tenminste acht of negen en misschien wel tien verschillende uitwerkingen komen. Het is goed om dat te erkennen. Tegelijkertijd gaan wij dat uitdagende pad op. Ik vind het de moeite waard en maak het mezelf daarmee niet

makkelijk. De Kamer maakt het zichzelf daar trouwens ook niet makkelijk mee. Mevrouw Snijder wil waarschijnlijk iets totaal anders dan mevrouw Van Velzen; daar ben ik van overtuigd. Ik denk wel dat wij daar naartoe moeten. Ik wil daar transparant in zijn en ik wil daarmee aan de slag. Eenvoudig is dat niet, maar ik vind dat wij moeilijke keuzes niet uit de weg moeten gaan. Ik wil dat in ieder geval niet.

De **voorzitter**: Ik zie verschillende leden weer bij de interruptiemicrofoons staan. U kunt wel zeggen dat dit een nieuw punt is, maar u bewaart het maar voor uw tweede termijn. De heer Ormel sluit nu af.

De heer **Ormel** (CDA): Ik ben dat eens met de minister. Ik vraag me echter ten eerste af of wij in iedere AMvB die intrinsieke waarde tot een soort weegmoment moeten maken. Het staat in de wetstekst en wij weten dat er in de Kamer en de samenleving verschillend wordt gedacht over de positie van het dier ten opzichte van de mens. Dat erkennen wij. Vervolgens moeten wij allen respectvol met dieren omgaan.

Minister **Verburg**: Ik zal het nog één keer zeggen. Ik heb aangegeven dat ik de afweging per AMvB zal geven. Ik zal daarbij alle spelende belangen meewegen. Ik ben heel transparant in mijn keuzen en voorstellen. Ik zal heel helder aangeven wat daarbij bepalend is geweest. De ene keer is het dit, de andere keer dat: klaar. Dat moeten wij ons gewoon realiseren.

De **voorzitter**: Dat heb ik al enkele keren gehoord. Gaat u door met de positieflijst.

Minister **Verburg**: Ja, de positieflijst heeft een lange geschiedenis en die is bekend. Zo lang de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren er is, is de lijst niet van de grond gekomen. Dit is zo'n punt dat wel in de GWWD heeft gestaan, maar er niet is gekomen. De laatste jaren zijn er wel de nodige initiatieven geweest om tot zo'n lijst te komen. De Raad voor Dierenaangelegenheden heeft in dat verband grote inspanningen gedaan ten behoeve van de selectie van soorten voor de positieflijst. Veel organisaties hebben daaraan een constructieve bijdrage geleverd. Het houden van dieren van allerlei soorten is op dit moment dus toegestaan. Dat wordt naar mijn oordeel door zeer velen als min of meer vanzelfsprekend ervaren. Het gemak waarmee dieren van allerlei aard kunnen worden aangeschaft om die te houden, is echter vanuit het oogpunt van dierenwelzijn een punt van aandacht. Een positieflijst kan een regulerende functie hebben. Ik wil daarom doorgaan met die lijst.

Ik heb wel gezocht naar een voorstel dat werkbaar en effectief is. Het huidige artikel 33 van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren is hiervoor te algemeen. Regelgeving moet controlebaar en handhaafbaar zijn, anders wordt het al snel symboolwetgeving. Met de positieflijst zitten wij op dat snijvlak. Dieren worden immers vaak achter de voordeur gehouden, ook al is dat soms de staldeur. Daarnaast heeft de uitspraak van het Europees Hof in Luxemburg in de zaak Andibel een aantal randvoorwaarden aan een positieflijst gesteld, wil zo'n lijst in de context van het Europese recht passen. België is bijvoorbeeld ook bezig met zo'n positieflijst en daar kunnen wij van leren. Het gaat daarbij om de

Verburg

volgende eisen: bezwaar en beroep tegen aanwijzingen moet mogelijk zijn, er moeten selectiecriteria zijn die objectief zijn en niet discriminerend en de maatregel moet proportioneel en niet onnodig discriminerend zijn en geen onnodige handelsbelemmering vormen. Laten wij deze drie criteria eens op ons inwerken, want het is nogal wat.

Vanwege dat alles – zorg om de handhaving en deze eisen – vind ik het verstandig om zorgvuldig en voorzichtig te beginnen. Laten wij eerst ervaring opdoen met zoogdieren om te kijken hoe de aanwijzing verloopt, of bezwaar en beroep wordt aangetekend, of de criteria passend zijn en last but not least of het gevoel ontstaat dat de lijst werkt, meerwaarde heeft, handhaafbaar is en ook bijdraagt aan dierenwelzijn. Ik ben ervan overtuigd dat de lijst alleen de verwachte functie kan hebben, indien die vergezeld gaat van goede voorlichtingscampagnes; campagnes die mede worden ondersteund door diverse partijen. Het gaat dan niet alleen om de betrokkenheid van de Dierenbescherming, maar bijvoorbeeld ook van die van handelaren in dieren. Er komt dus een lijst.

Mevrouw Snijder vroeg mij verder op welke manier de Raad voor Dierenaangelegenheden betrokken is bij het opstellen van die lijst. Die heeft in een eerder stadium een lijst aangeleverd. Van die informatie zal zo veel mogelijk gebruik worden gemaakt bij het opstellen van de positieflijst van dit wetsvoorstel.

Mevrouw Thieme vroeg mij de positieflijst uit te breiden naar andere dieren dan zoogdieren. Als de lijst effectief blijkt – het moet eerst in de praktijk blijken – ben ik bereid te overwegen om de werkingssfeer uit te breiden. Tot zover de positieflijst.

Mevrouw **Snijder-Hazelhoff** (VVD): Het is mooi dat de minister ermee aan de slag gaat en dat zij ook gebruikmaakt van de gegevens van de RDA, maar er ligt al een lijst van de RDA uit 2003 met zoogdieren, 2004 met reptielen et cetera. In 2006 kwam er opnieuw een lijst. Moeten wij nog een keer twintig jaar wachten? Als ik van de minister hoor welke riedel wij allemaal langslopen, heb ik mijn zorgen daarover. Dat zou ik erg betreurenswaardig vinden. Als sectoren zo breed aangeven waar zij staan, moet het toch voor de zomer realiteit kunnen worden dat wij echt een positieflijst hebben?

Minister **Verburg**: Ik wil mevrouw Snijder eventjes herinneren aan hetgeen ik heb gezegd over de Andibelzaak. België is er ook mee bezig. Het is minder simpel dan u denkt. Ik heb gezegd dat het leeg is gebleven in de GWWD en dat ik het nu wil invullen. Maar ik heb geen behoefte aan symboolpolitiek. Ik heb geen behoefte aan grote verhalen waarvan later blijkt dat ze geen meerwaarde hebben. Ik ga voor meerwaarde; het moet een bijdrage leveren. Dan hebben wij inderdaad Europeesrechtelijk te maken met de drie punten die ik heb genoemd. Laten wij onszelf een plezier doen en ook al die dierhouders, voor wie u normaal gesproken ook gaat en staat. Laten wij eens kijken hoe wij voorlopig met een eerste lijst kunnen beginnen. Als blijkt dat het effectief is en dat het meerwaarde heeft, gaan wij onmiddellijk uitbreiden. Een feestje wil ik wel vieren, maar het moet eerst een feestje kunnen worden.

Mevrouw **Snijder-Hazelhoff** (VVD): De Raad voor Dierenaangelegenheden is niet zomaar een groep

mensen, maar heeft al een groot aantal zaken ernaast gelegd: wat kan er wel, wat is verantwoord en wat niet. Ik ga ervan uit dat, ook als u kijkt naar de Europese regelgeving, u die slag wel zult kunnen en ook zult moeten willen maken op korte termijn. Als ik u dat hoor toezeggen ...

Minister **Verburg**: Ik doe het niet. De Raad voor Dierenaangelegenheden heeft geen rekening gehouden met de Andibelzaak. Ik zie dat België daarmee bij de Europese rechter staat. Het zou onverstandig zijn als ik daar geen rekening mee houd, want voor je het weet sta ik daar ook. Dat moet u niet willen en ik wil het zeker niet.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): De wens om een positieflijst te krijgen is inmiddels al bijna beschimmeld zo oud. Mevrouw Snijder spreekt wijze woorden. Dat doet zij mede namens mij en volgens mij mede namens een grote meerderheid in de Kamer. Ik vraag de minister om een klein beetje plooibaar te zijn en ergens in de verte een deadline te schetsen. Zij weet precies wat er moet gebeuren. Zij heeft alle ingrediënten liggen, inclusief het vonnis van het Europees Hof. Wanneer kan zij haar huiswerk af hebben?

Minister **Verburg**: Zo snel mogelijk. Als wij de wet invoeren, gaan wij het op deze manier doen. Wij gaan het zo snel als verantwoord mogelijk doen. Wij nemen een besluit tot een positieflijst. Dat is werk in uitvoering. Daar gaan wij mee aan de slag.

De **voorzitter**: Mevrouw Snijder sprak van "voor de zomer". Is dat een reële planning?

Minister **Verburg**: Nou, voorzitter, die termijn lijkt mij echt ... Ik moet nog met de wet naar de Eerste Kamer. Het moet nog uitgewerkt worden. Op het moment dat de wet is aangenomen, zal ik aangeven op welke termijn dit kan. Dat zeg ik toe.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Dat is me nogal een toezegging! De wet moet eerst naar de Eerste Kamer. Misschien stuurt die Kamer de wet wel terug, want er rammelt nogal wat aan. En pas daarna gaat de minister aangeven wanneer zij met de positieflijst komt. Met zo'n toezegging kunnen wij de minister niet laten weggomen. Het spijt mij. Ik vraag haar om een beetje plooibaarheid richting de Kamer. Het is duidelijk dat iedereen trappelt van ongeduld en dat de minister alle ingrediënten in handen heeft. De minister hoeft niet te wachten totdat de wet is aangenomen. Zij kan nu al die AMvB gaan schrijven. Is zij bereid om dat binnen een halfjaar te doen?

Minister **Verburg**: Ik heb antwoord gegeven. Ik heb aangegeven dat er een begaanbare weg lijkt te zijn. Ik heb aangegeven dat wij te maken hebben met de Andibelzaak. Dat maakt het er niet eenvoudiger op. Het is minder eenvoudig dan het voor iedereen wel eens leek. Het lijkt allemaal zo simpel, maar wij moeten een zorgvuldige afweging maken. Ik wil geen lege wetgeving, ik wil effectieve wetgeving. Zodra het rond is, is die positieflijst er.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): De minister doet nu net alsof

Verburg

wij er nog maar net naar kijken, terwijl wij er al jaren mee bezig zijn. Als het om zorgvuldigheid gaat, kan het niet beter. Wanneer gaat dit kabinet nou gewoon eens wat doen? Dat betekent dat er gewoon een positieflijst naar de Kamer komt. Dat betekent dat wij daarmee aan de slag kunnen gaan. Dat betekent dat wij ook tot positieflijsten kunnen komen voor andere diersoorten dan zoogdieren. Waarom toont de minister geen lef door gewoon te zeggen: ik zet een tandje bij voor het dierenwelzijn en ik ga ook met die andere positieflijsten aan de slag? Waarom moeten wij eerst wachten tot de vraag is beantwoord of het effectief is geweest? Ook dat weten wij niet eens. Wanneer gaat de minister die positieflijst evalueren en wanneer komt zij met een antwoord op die vraag naar de effectiviteit?

Minister **Verburg**: Ik ben hier natuurlijk niet voor retorische vragen, maar ik zeg tegen mevrouw Thieme dat ik vind dat wij ook nog antwoord moeten krijgen op de vraag of een positieflijst in de praktijk toegevoegde waarde heeft voor het dierenwelzijn. Dat is een stelling die ik hoor, maar waarvan ik zeg: het zal in de praktijk moeten blijken. Daarom zeg ik: laten wij slagvaardig en effectief beginnen met die positieflijst, rekening houdend met de ervaringen van België. Wij moeten voorkomen dat wij in dezelfde val trappen. Laten wij er ervaring mee opdoen en laten wij elkaar eerlijk in de ogen kijken en antwoord geven op de vraag of er concrete meerwaarde is. Anders doen wij aan symboolpolitiek. Dat wil ik niet en dat zou mevrouw Thieme ook niet moeten willen.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Kan de minister aangeven hoeveel tijd er overheen moet gaan voordat er een effectiviteitstoets komt? Welke criteria worden hiervoor gehanteerd? Heeft zij daar al een kader voor ontwikkeld?

Minister **Verburg**: Nee, daar heb ik nog geen kader voor ontwikkeld. Wij gaan met de positieflijst aan de slag. Wij gaan die lijst invullen. Natuurlijk gaan wij dan ook bekijken hoe wij de effectiviteit en de meerwaarde gaan meten om te kunnen doen wat ik heb toegezegd. Als de eerste positieflijst effect en meerwaarde heeft, dan gaan wij de lijst verder uitrollen.

De heer **Ormel** (CDA): De minister verwijst terecht naar het Andibelarrest. Volgens mijn informatie heeft het Europese Hof uitspraak gedaan: per 1 oktober is de positieflijst in België weer van kracht. Ik verzoek de minister om een update van de situatie in België. Wat in België kan, zou volgens mij ook hier moeten kunnen. Ik vraag de minister om daarnaar te kijken. Daarnaast vraag ik haar om samen met België te proberen deze best practice in Europees verband te regelen.

Minister **Verburg**: Ik wil graag leren van België, maar de stelling dat datgene wat in België kan, ook in Nederland kan, neem ik ten algemene niet graag voor mijn rekening, maar dit ter zijde. Ik zeg u toe voortvarend te zullen zijn. Wat wij daarbij van de Belgen kunnen leren is uitstekend. Zodra de zaak rijp is en meerwaarde heeft om een en ander Europees uit te rollen, dan moeten wij dat ook doen. Ik trek graag met mijn Belgische collega's op.

De **voorzitter**: Volgens mij kunnen wij naar het volgende punt.

Minister **Verburg**: Dan kom ik bij biotechnologie, waarover een aantal vragen is gesteld door de heer Van der Vlies. De heer Cramer heeft er een aantal opmerkingen over gemaakt. In algemene zin kan ik zeggen dat de regels voor biotechnologische handelingen voor biomedische doeleinden belegd zijn onder de Wet op de dierproeven en de Embryowet. Het is niet nodig om, zoals de heer Van der Vlies suggereert of vraagt, in het voorliggende wetsvoorstel nog extra en dus dubbele regels op te nemen. Met dit wetsvoorstel staat het "nee, tenzij"-principe vol overeind voor het beleid rondom biotechnologie bij dieren. Bij biomedisch onderzoek bereiken dierlijke embryo's zelden een levensvatbare leeftijd. Veelal kan de werking van bepaalde eiwitten die een biomedische werking hebben al worden vastgesteld zonder een embryo uit te laten groeien. De vrijstelling geldt niet algemeen voor dierlijke embryo's; het gaat alleen om een vrijstelling voor biomedische toepassingen. Dierproeven voor biomedisch onderzoek worden nog wel beoordeeld onder de Wet op de dierproeven en de Embryowet. Biotechnologische handelingen bij embryo's ten behoeve van niet-biomedisch onderzoek blijven vergunningplichtig onder de Wet dieren. Ik begrijp en deel de behoefte aan zorgvuldigheid in dit opzicht, maar ik ben, alles overziende, van mening dat hiermee de zorgvuldigheid van handelen bij biotechnologische zaken bij dieren geborgd is.

De heer Waalkens heeft nog een opmerking gemaakt over biotechnologie bij dieren. Hij wenst geen versoepeling van het beleid naar een "ja, mits"-principe. Vergunningen moeten door een onafhankelijke commissie worden beoordeeld. Het antwoord is dat het "nee, tenzij"-principe staat. Behalve wat ik al opmerkte tegen de heer Van der Vlies over de zorgvuldigheid en de borging onder andere wetgeving, dient men zich te realiseren dat het ten hoogste gaat om één advies per jaar. De heer Waalkens vindt dat daarvoor een concrete commissie moet bestaan. In artikel 7.7 van het wetsvoorstel wordt de mogelijkheid geregeld om de concrete toetsing van een vergunning over te laten, of te verzoeken aan een adviescommissie. Tot zover de opmerkingen over biotechnologie.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Ik dank u uiteraard voor dit antwoord. Het biomedische onderzoek is in de aard der zaak heel beweeglijk, innovatief en nieuwsgierig. Volgens mijn informatie wordt het naar de toekomst gekeken niet altijd een-op-een via de Wet op de dierproeven belegd. Daarom zoek ik naar een overall-bepaling, zodat wij de toekomstige ontwikkelingen in wetgeving vooruit blijven en niet, zoals wij in het verleden wel eens hebben gedaan, achter de feiten aanlopen.

Minister **Verburg**: Het is niet voor niets dat ik zowel naar de Wet op de dierproeven als naar de Embryowet heb verwezen. Dat zijn twee wetten die met elkaar te maken hebben. Zij kunnen elkaar op enig moment raken. Daarin is de borging opgenomen. Ik denk dat het belangrijk is om in wetgeving geen extra of dubbele regels op te nemen. In het algemeen zie ik uw punt wel, over hoe je hier behoedzaam en zorgvuldig handelt. Ik zou echter liever zien dat dat onder de bestaande wetten werd opgevangen. Ik kan dat zo niet beoordelen, u moet mij dat vergeven. Ik kan niet zien of wat u nu vraagt, voldoende is geborgd in de Wet op de dierproeven en in

Verburg

de Embryowet. Daar zou het echter naar mijn overtuiging thuishoren.

De **voorzitter**: Tot slot, mijnheer Van der Vlies.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Mijn fractie wil natuurlijk ook geen dubbele bepalingen in wetten. Wetten moeten transparant en zo eenvoudig mogelijk zijn. Kan dit punt echter niet expliciet aandacht krijgen in de evaluatie die te zijner tijd wordt gehouden? Die behoedzaamheid waar de minister gelukkig ook aandacht voor heeft, ligt bij mijn fractie namelijk wel voor, gelet op de ervaringen uit het verleden. Wij hebben ons zeer moeten haasten als wetgever om de ontwikkeling bij te geraken en zo nodig voor te komen.

Minister **Verburg**: Als ik u goed begrijp, vraagt u mij nu of dit niet een punt is dat te zijner tijd meegenomen kan worden in de eerste evaluatie van de Wet dieren.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Ja, inderdaad. Als er nu niet een bepaling in komt – ik heb niet begrepen dat ik daar steun voor krijg – zou ik daar op zijn minst in de evaluatie aandacht voor willen hebben.

Minister **Verburg**: Ik zie uw punt, maar ik vraag mij af of het wijs is om dat hier te doen en of het niet beter is om voor dit terechte punt van u aandacht te vragen in de wetten waarin het is geregeld, de Embryowet en de Wet op de dierproeven. Wellicht is het verstandig om daarin ten algemene een bepaling op te nemen die u geruststelt. Ik zou u dat eigenlijk willen adviseren.

Voorzitter. Ik kom nu bij de dierlijke geneeskundige handelingen. Mevrouw Snijder en de heer Waalkens hebben gevraagd hoe het staat met de voortgang van het veterinaire tuchtrecht. Ik wil samen met de sectoren komen tot een verantwoord medicijngebruik. Onderdeel daarvan is een transparante gebruiksregistratie. Daarover heb ik met de sectoren afspraken gemaakt in het convenant antibioticaresistentie. Diergeneesmiddelen moeten zorgvuldig, restrictief en selectief worden voorgeschreven en toegepast. De dierenarts vervult hierbij de rol van poortwachter. Van hem/haar mag verwacht worden dat hij/zij handelt volgens good veterinary practice. Wanneer de dierenarts niet handelt zoals van een dierenarts verwacht mag worden, kan het Veterinair Tuchtcollege worden ingeschakeld. Regelmatig worden zaken aan dit tuchtcollege voorgelegd. Uitspraken van het tuchtcollege geven richting aan de kaders voor good veterinary practice.

In de nota naar aanleiding van het verslag heb ik het belang van het veterinaire tuchtrecht benadrukt. Dat veterinaire tuchtrecht is nog steeds en op diverse punten in ontwikkeling. Zo zijn de geldboetes die de tuchtrechter op kan leggen recent opgehoogd, wordt er gewerkt aan een beter register voor dierenartsen, waardoor voor iedereen zichtbaar is of een dierenarts bevoegd is, en wordt rijksbreed gewerkt aan een kaderwet tuchtprocesrecht. Deze wet zal ook bijdragen aan de werking en de effectiviteit van het veterinaire tuchtrecht.

Ik laat nu geen alternatieven voor het tuchtrecht onderzoeken, aangezien er gewerkt wordt aan optimalisering van het huidige systeem. Wel heb ik aandacht voor de positie van de dierenarts. Daarom heb ik de Raad voor Dieraangelegenheden om een advies gevraagd. Omdat het onderzoek naar de ont koppeling

van voorschrijven en verkopen van diergeneesmiddelen door de dierenarts essentieel is voor de discussie over de positie van de dierenarts, zal ik mijn standpunt over het advies van de RDA innemen na een besluit over een eventueel verbod op de verkoop van diergeneesmiddelen door de dierenarts. Uit deze discussies en besluiten zal moeten blijken welke instrumenten door wie ingezet moeten worden om die positie van de dierenarts te versterken. Ik heb hier overigens ook schriftelijk iets over gezegd.

De heer **Ormel** (CDA): Afgelopen week was er een jaarcongres van de dierenartsenvereniging Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde. Daar heeft een van uw topambtenaren een rede gehouden. Zij heeft aangegeven dat prikkels ter stimulering van de verkoop van diergeneesmiddelen pervers zijn. Dat deel ik. Een van die perverse prikkels is dat de farmaceutische industrie kortingen geeft naarmate je meer diergeneesmiddelen afneemt. Dat is een normaal en logisch marktprincipe, maar dat werkt bij diergeneesmiddelen contrair. Wat betekent die uitlating van uw topambtenaar en wat gaat u eventueel aan die marktprikkel doen?

Minister **Verburg**: Ik vind eerlijk gezegd dat de KNMvD eerst zelf aan zet is. Ik heb zeer onlangs de heer Hellebrekers, de voorzitter, daarover in de media zien verschijnen. Ik vind zijn voorstel buitengewoon aansprekend. Hij stelt voor om een veel meer centrale en – als ik het mij goed herinner – publieke registratie aan te leggen via een vorm van zelfregulering. Dat vind ik goed, want dierenartsen moeten zich realiseren dat zij, als zij de maatschappelijke rol van poortwachter toegekend krijgen, een grote ethische verantwoordelijkheid hebben om die functie waar te maken. Het is goed als daar ook vanuit de overheid signalen over worden gegeven – “pas op, dit gaat niet goed” – maar de organisatie is zelf als eerste aan zet. Zij moet haar verantwoordelijkheid oppakken, want anders is zij bezig om haar maatschappelijke imago en misschien wel haar maatschappelijke legitimatie te ondermijnen.

De heer **Ormel** (CDA): Het is natuurlijk goed om een beroepsgroep daarvoor te waarschuwen, maar tegelijkertijd is het dan aan de overheid om die beroepsgroep de mogelijkheden en de redenen van bestaan te geven, maar ook om te borgen dat zij datgene kunnen doen wat zij wettelijk moeten en mogen doen. In dat kader begrijp ik het onderzoek naar de knip, het loskoppelen van het voorschrijven en het toedienen van diergeneesmiddelen, niet zo goed. Daardoor lijkt het net alsof u de dierenartsen op dat punt helemaal niet meer vertrouwt.

Minister **Verburg**: Nu spreekt u zichzelf een beetje tegen. Enerzijds hebt u het over de premies die de farmaceutische industrie aan dierenartsen geeft, maar anderzijds vraagt u twee minuten later waarom ik een knip maak tussen voorschrijven en leveren. Daar zit natuurlijk precies het pijnpunt. Als een dierenarts door de farmaceutische industrie wordt betaald voor zijn omzet, is dat een stimulans. Als je het voorschrijven en het leveren van de medicijnen knipt, heb je in ieder geval een knip gemaakt en dus een deel van de zaak geborgd.

De heer **Ormel** (CDA): Ja, maar daarmee zegt u dus ook dat u die poortwachterfunctie ten aanzien van het

Verburg

prudent omgaan met diergeneesmiddelen niet toevertrouwt ...

De **voorzitter**: Dank u wel.

De heer **Ormel** (CDA): ... aan de beroepsgroep die de meeste expertise heeft en het duidelijkst met die diergeneesmiddelen kan omgaan.

Minister **Verburg**: Dan begrijp ik uw eerste vraag eerlijk gezegd niet.

De **voorzitter**: Ik had het woord niet aan de heer Ormel gegeven.

Mevrouw **Snijder-Hazelhoff** (VVD): Ik wil daarop voortborduren, want ook ik begrijp niet goed waarom de minister de onafhankelijke positie van de dierenarts koppelt aan de knip op het gebruik van de diergeneesmiddelen. We hebben gisteren en ook al eerder gesproken over het registratiesysteem waar de sector zelf mee komt. Dat is een prima zaak. Daarmee geeft de sector aan ook vanuit de eigen positie te willen kijken naar het diergeneesmiddelengebruik. Als wij het voorschrijven van de diergeneesmiddelen loskoppelen van de dierenarts, veroorzaakt dat naar de mening van de VVD grote risico's voor het dierenwelzijn van heel andere sectoren. In die sectoren hebben wij er juist belang bij dat mensen met hun dieren naar de dierenarts gaan en daar direct een middelje kunnen krijgen. Ik denk aan iemand met een hond of een kat. Ik moet er niet aan denken dat hij naar de dierenarts gaat voor pakweg € 50 en vervolgens in het dorp verderop eventueel naar een apotheek moet. Ik zou niet weten welk pad de minister op gaat, als we het hebben over bureaucratie.

Minister **Verburg**: Laten wij niet gaan dramatiseren. Wij zien dit ook in de humane gezondheidszorg. Een huisarts schrijft voor en een apotheek levert. Ja, wie begint er hier met dramatiseren? Ik ben met de sector zelf in gesprek. Als de sector met een overtuigende aanpak komt, ben ik geneigd om te zeggen: gaat u het zo doen. Gelet op wat ikzelf op dit punt zie en hoor en gelet op het maatschappelijke aspect, is het echter noodzakelijk dat dierenartsen hun rol van poortwachter volwaardig spelen. Wij hebben namelijk nogal wat te doen. Wij hebben echt te maken met de noodzaak tot terugdringen van antibiotica enzovoort.

Mevrouw **Snijder-Hazelhoff** (VVD): Over die laatste paar zinnen zijn wij het helemaal eens. De minister zei twee zinnen eerder dat ze die rol belangrijk vindt en dat ze de dierenartsen daarop wil aanspreken. Als de dierenartsen het goed oppakken, gaan we niet zover. Ik wil de minister hieraan houden. Ik denk namelijk dat we in heel veel andere gevallen het kind met het badwater, de effectiviteit dus, weggooien.

Minister **Verburg**: Ik denk dat mevrouw Snijder, de heer Ormel en ik het eens zijn over de serieusheid en het belang van dit onderwerp. Ik ben met de sector in gesprek. Als men komt met hele goede voorstellen, ben ik geneigd om die eigen voorstellen te volgen. Het is echter een serieus gesprek, zoals altijd.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Hoe kan de minister uitleggen

aan de mensen in het land dat wij de bescherming van de volksgezondheid en de bescherming van de diergezondheid bij het overmatig toedienen van antibiotica en het steeds resistenter worden van bacteriën overlaten aan de sector? Wij geloven dus de dierenartsen op hun blauwe ogen terwijl zij afhankelijk zijn van de bio-industrie die hun betaalt. Wij laten aan hen over of er gebruik wordt gemaakt van antibiotica. Vindt de minister niet dat het afgelopen moet zijn met het preventief toedienen van antibiotica om de dieren in een onnatuurlijke situatie in leven te houden?

Minister **Verburg**: Laat ik eerst vaststellen dat mevrouw Thieme een totaal andere invalshoek heeft dan mevrouw Snijder en de heer Ormel. Dat benadrukt nogmaals het belang van het zorgvuldig vormgeven van de poortwachtersfunctie door dierenartsen en diergeneeskundigen. Ik ben in gesprek met de sector. Maar men moet mij zodanig overtuigen, met een goed verhaal, dat ik de Kamer ook kan overtuigen van een juiste koers. Zover ben ik niet. Dat geef ik aan.

De **voorzitter**: Voordat mevrouw Thieme een tweede vraag stelt, wil ik opmerken dat er binnenkort ook nog een algemeen overleg is over een verwant onderwerp, namelijk over MRSA.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Het gaat duidelijk ook over de positie van de dierenarts in de nieuwe wet. Als wij de dierenarts als poortwachter zien en hij het algemeen belang in ogenschouw moet nemen, terwijl hij tegelijkertijd afhankelijk is van een sector, dan geldt toch altijd het adagium "never bite the hand that feeds you". In zo'n geval ga je toch niet preventief om met antibiotica, zeker niet als je ook nog wordt gestimuleerd door de farmaceutische industrie? De overheid moet hier toch ingrijpen in het belang van volksgezondheid, dierenwelzijn en diergezondheid?

Minister **Verburg**: Precies daarom zeg ik tegen u, mevrouw Snijder en de heer Ormel dat de knip tussen voorschrijven en leveren ter discussie op tafel ligt. Het is een onderwerp van bespreking. Ik ben nog niet uitgesproken. De sector zal mij moeten overtuigen van een goede aanpak, wil ik daarin geloven en daarmee uit de voeten kunnen.

Dan kom ik bij het onderwerp "doden van dieren". Mevrouw Van Velzen vraagt of de huidige tekst van artikel 2.10 over de gevallen waarin het doden van dieren is toegestaan in overeenstemming is en strookt met de intrinsieke waarde van het dier. Zij vraagt of ik bereid ben om zaken te veranderen. In artikel 2.10, eerste lid, is opgenomen dat het doden van dieren in beginsel verboden is. De intrinsieke waarde van een dier leidt hiertoe. Een dier mag niet zomaar worden gedood. In bepaalde gevallen is doden wel toegestaan, namelijk als er een goede reden voor is. Zo is het toegestaan om dieren voor productie van dierlijke producten te doden. Het is immers evident dat voor voedselproductie dieren gehouden worden om te worden gedood. Ik wil daar geen misverstand over laten bestaan. Andere gevallen waarin doden is toegestaan, worden bij algemene maatregel van bestuur uitgewerkt. In het verleden is het niet mogelijk gebleken om een lijst op te stellen van gevallen waarin doden is toegestaan. Dat zal ook nu niet eenvoudig zijn. Verder is de handhaafbaarheid van deze

Verburg

regel niet eenvoudig. Houders van gezelschapsdieren doden hun dieren zelden of nooit in het openbaar, maar juist in hun huis of schuur. Het zal moeilijk zijn om te controleren of deze regel wordt overtreden. Ondanks die bezwaren wil ik het "nee, tenzij"-principe effectueren. Ik onderschrijf de strekking ervan. Om ervaring op te doen met de werking en de handhaafbaarheid van dit artikel start ik met het aanwijzen van een aantal diersoorten waarvoor de regel geldt. Op basis van de ervaring hiermee, kan de lijst eventueel worden aangepast.

De heer Van der Ham vroeg hoe de lijst van gevallen waarin dieren mogen worden gedood, wordt ingevuld. In artikel 2.10 wordt bepaald dat een dier in beginsel niet mag worden gedood, behalve in aangewezen gevallen. Ik wijs gevallen aan waarin het doden van dieren aanvaardbaar wordt geacht. Daarbij kan worden gedacht aan het doden van dieren als daarvoor een diergeneeskundige noodzaak bestaat. Het opstellen van een lijst van gevallen vindt plaats in samenwerking met de Dierenbescherming en de KNMvD, de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde.

De vragen over het ritueel slachten van de heer Graus heb ik eerder vandaag bij interruptie beantwoord.

Mevrouw Thieme heeft een opmerking gemaakt over vissen. Mijn plannen ten aanzien van het verbeteren van vismethoden zijn opgenomen in de Nota Dierenwelzijn. Over de voortgang rapporteer ik jaarlijks in de voortgangsrapportage. Ik wijs erop dat deze vraagstukken aan de orde zijn geweest in het algemeen overleg over aquacultuur op 30 september jongstleden, waarbij de fractie van mevrouw Thieme niet aanwezig kon zijn.

Ik kom nu op de overige vragen die zijn gesteld in de eerste termijn. Mevrouw Thieme stelde een vraag over het lijden van dieren. Voor mij staat voorop dat het lijden van dieren zo veel mogelijk moet worden voorkomen. Om dat te bereiken, bestaat er op verschillende gebieden regelgeving, zoals op het gebied van dieren mishandeling en dierverwaarlozing, het doden van dieren en het toepassen van voortplantingstechnieken bij dieren. Hierop wordt in de handhaving toegezien. De handhaving capaciteit van de overheid is echter eindig. Het is een illusie om te denken dat alle overtreders kunnen worden gepakt.

Mevrouw Snijder vroeg waarom de bestuurlijke boete niet wordt toegepast voor artikel 36 en 37 van de GWWD. De bestuurlijke boete wordt inderdaad niet geïntroduceerd ter handhaving van het verbod op dieren mishandeling en dierverwaarlozing. Voor de keuze tussen strafrecht of bestuurlijke handhaving van overtredingen, verwijs ik graag naar de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel. Het wetsvoorstel ter wijziging van de GWWD waarmee de bestuurlijke boete wordt geïntroduceerd, is nu aanhangig bij de Eerste Kamer en treedt naar verwachting op 1 januari 2010 in werking. Op dit moment is er nog geen ervaring met het opleggen van de bestuurlijke boete. Maar, zo zeg ik met mevrouw Snijder, hoe eerder, hoe liever.

Er is veel aan de orde bij dit wetsvoorstel. Het is een instrument om beleid te realiseren, maar het is niet het enige instrument. In mijn inleiding onderstreep ik ook het belang van draagvlak, van de eigen verantwoordelijkheid van de houder van dieren, van de houder tot de veevoederfabrikant en anderen. Voor het creëren van draagvlak zijn het terugdringen van lasten voor burgers en bedrijven mede van belang, dus ook minder regels.

Het moet mij van het hart dat soms makkelijk praten is over het effect van regels. Dat moeten wij ons goed realiseren. Als wij iets willen uitvoeren, vormgeven, in deze kaderwet, voelen wij ons ook verantwoordelijk voor en maken wij ons druk over de werking in de praktijk. Het is niet zo dat als er maar regels zijn, het vanzelf goed komt. Ik beschouw het stellen van regels niet als het einde van mijn verantwoordelijkheid. De stelling dat de overheid het goed heeft gedaan als er regels zijn, deel ik niet. Zo werkt het in de praktijk niet.

De roep, ook gisteren, om nog meer regelgeving is hier en daar wat te gemakkelijk. Regels zijn onmisbaar, maar zij zijn alleen effectief als zij ook handhaafbaar zijn en een uitwerking hebben in de praktijk. Serieuze handhaafbaarheid is waar het uiteindelijk om gaat. Extra regels leveren meer toezichtslast en handhavingsslast op voor de overheid. Deze kosten geld, vergen handhaving capaciteit en leiden ook tot meer nalevingskosten voor burgers. De Kamer zal zich realiseren dat dit een punt van aandacht is, ook voor mij en mijn uitvoerende diensten.

Het moment komt dat je zegt: tot hier en niet verder; meer kunnen wij niet bemensen. Dat vind ik een serieuze afweging. Binnen dat kader is het al een heuse opgave om de handhaving goed op orde te houden. Ik zoek daarbij naar effectieve handhavingstrategieën, gebaseerd op zo goed mogelijke risicoanalyses. Dat is op dit moment de harde waarheid, een waarheid, waarbij elke extra regel meteen moeilijkheden qua handhaving kan opleveren. Ik denk dan ook, mede vanuit mijn innerlijke en bestuurlijke overtuiging, dat er veel te bereiken is door het zoeken naar draagvlak voor de verbetering van dierenwelzijn, ook in het overleg met organisaties uit het maatschappelijk middenveld – ik kom hiermee terug op wat ik de heer Dibi heb toegezegd – het beroep op de eigen verantwoordelijkheid van houders van dieren en het kweken van besef dat dieren levende wezens zijn, met gevoel en een intrinsieke waarde. Het is van belang dat wij dat met zijn allen doen, u en ik en de maatschappelijke organisaties.

Ik kom bijna toe aan de reactie op de amendementen, maar ik wil tot slot van de beantwoording meedelen dat ik nog enkele kleine foutjes in de wetsartikelen heb ontdekt. Die wil ik graag nog voor de stemming herstellen. Het gaat om twee kleine technische omissies. De Kamer krijgt daarvoor uiterlijk maandag een nota van wijziging.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Voorzitter. Een andere fout dan een technische fout kan ook bijna niet, want de wet heeft helemaal geen inhoud.

De minister stelt dat wij vooral moeten voorkomen dat er te veel regels zijn. Daardoor lijkt het erop dat de minister de Kamer eigenlijk duidelijk wil maken dat er al best veel geregeld is. Er is alleen nog helemaal niets geregeld voor gezelschapsdieren, er is niets geregeld voor het welzijn van vissen en er is niets geregeld voor heel veel productiedieren. Kan de minister aangeven welke koers zij gaat varen in de uitvoeringsregelgeving? Daar heeft zij helemaal niet over gesproken. Zij komt aan het eind van dit jaar misschien met wat uitvoeringsregelgeving, zei ze, maar ik wil nu alvast zien op welke horizon de minister koerst.

Minister **Verburg**: Voorzitter. Ik geloof dat wij herhaaldelijk daarover spreken. Ik doe dat ook graag bij de

Verburg

uitwerking van het uitvoeringsprogramma dierenwelzijn en diergezondheid. Dan spreken wij concreet de resultaten af, dan spreken wij de termijnen af en dan spreken wij ook over de handhaving. Mevrouw Thieme weet alleen ook dat voor een heleboel van haar wensen en soms zelfs eisen onderzoek ontbreekt om daarmee gericht iets te doen. Natuurlijk zijn er wetenschappelijke betogen, maar alleen op basis van een wetenschappelijk betoog dat sympathiek klinkt, kunnen wij geen uitvoering bepalen. De agenda is ambitieus. Wij zetten gericht stappen. Ik doe niets anders en niets liever – zou ik daarbij willen zeggen – dan zo concreet mogelijk aangeven wat er gebeurt, maar dit doen wij langs de lijn van de uitvoeringsagenda.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Voorzitter. Het is echt een gotspe dat de minister durft te stellen dat er geen kennis over dierenleed is en dat er geen welzijnsregels kunnen worden opgesteld omdat er eerst onderzoek moet zijn. Als wij het hebben over paling in een zoutbad, is duidelijk dat er sprake is van grote dierenmishandeling. Als wij het hebben over de manier waarop varkens in de bio-industrie worden gehouden, zijn daar legio onderzoeken naar. Wanneer komt dit kabinet nu eens gewoon met dierenwelzijnsnormen?

Minister **Verburg**: Daar zijn wij volop met bezig. Als mevrouw Thieme er is, doet zij daar volop aan mee. Zo hoort het ook doodgewoon. Als zij het heeft over het doden van vissen, kan zij zeggen dat het duidelijk is dat vissen pijn hebben als zij gedood worden. Dan heb je alleen nog niet zo maar een maatregel die in de praktijk effectief en uitvoerbaar is om dat te voorkomen. Ik bedoel: je kunt een probleem constateren en dat vaak en hard roepen, zodat iedereen het ook gaat geloven, maar het gaat erom dat wij werkbare oplossingen vinden.

De **voorzitter**: Ik vraag even uw medewerking, zodat de minister voor half zes haar antwoord, ook op de amendementen, kan hebben gegeven. Dan hebben wij nog een tweede termijn van de kant van de Kamer en hopelijk nog een antwoord en kunnen wij deze beraadslaging om zeven uur afronden. Dat is mijn streven. Met uw medewerking is dat haalbaar.

De heer **Dibi** (GroenLinks): Voorzitter. Ik heb nog een vraag aan de minister. Ik had eigenlijk gehoopt dat zij een apart kopje "intensieve veehouderij" zou hanteren, maar dat heeft zij niet gedaan. Jammer. U zei eerder in uw betoog dat u tegen varkensflats bent. Ik wil u graag helpen in uw strijd daartegen. Kunt u eerst uitleggen waarom u tegen die varkensflats bent en wat u gaat doen als u constateert dat daarvan sprake kan zijn?

Minister **Verburg**: Bij het woord "flat" heb ik een flat van twintig etages of meer in gedachte. Eerder zou daar sprake van zijn geweest. Dierenhouderij is gebonden aan welzijnsregels. Ik constateer dat er inderdaad grote stallen zijn. Vaak zijn er veel dieren, maar er is meestal sprake van heel zorgvuldig management. Veel nieuwe stalconcepten voldoen beter aan de nieuwste inzichten op het gebied van milieu, dierenwelzijn, minder uitstoot et cetera dan hele kleine stallen waarin dieren soms gehouden worden.

De heer **Dibi** (GroenLinks): Ik had al een terugtrekkende

beweging van de minister verwacht. Nu spreekt zij over een flat van twintig etages. Tien hoog is niet erg?

Minister **Verburg**: Moet u luisteren, noemt u mij een varkensflat en ik ga daar kijken. Ik ben tegen varkensflats en ik zou niet weten waar die in Nederland staan. Als u mij die flats kunt aanwijzen, ga ik kijken hoe het daar gesteld is met de gezondheid en het welzijn van de dieren.

De heer **Dibi** (GroenLinks): De minister daagde mij eerder ook al uit om naam en toenaam te noemen. Er zijn heel veel plannen. Ik heb een lijstje voor u opgezocht. Het gaat om 45 uitbreidingen en 48 nieuwbouwflats. U kunt die allemaal bezoeken. Die staan in verschillende provincies. De gemeente waar ik op bezoek ben geweest, maakte ook plannen. Die staan nog niet eens op dit lijstje. Het is dus aan een update toe. Ik bied dit lijstje graag aan de minister aan en wil dat zij de Kamer informeert over wat zij heeft gedaan tegen de bouw van dit soort flats. Ik wil dus weten wat haar stappen zijn.

Minister **Verburg**: Ik zal kennisnemen van dit lijstje. Ik weet niet van wie dat is, maar ik meen dat een van de dierenorganisaties wel eens een inventarisatie heeft gemaakt. Ik weet niet of die gegevens volledig op waarheid berusten, maar ik zal daarvan kennisnemen.

De **voorzitter**: De lijst is afkomstig van Milieudefensie. Ik neem aan dat er geen bezwaar tegen bestaat dat dit stuk ter inzage wordt gelegd bij het Centraal Informatiepunt van de Kamer.

(Ter inzage gelegd bij het Centraal Informatiepunt van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.)

De heer **Dibi** (GroenLinks): Ik heb ook gevraagd of de minister mij daarna kan informeren over haar stappen, als dat lijstje klopt. Zij hoeft niet alles wat daar staat meteen voor waarheid aan te nemen. Dat doe ik ook niet. Als zij onregelmatigheden constateert, verzoek ik haar om de Kamer te informeren over de stappen die zij gaat zetten.

Minister **Verburg**: Als ik de heer Dibi goed heb begrepen, zijn het vergunningaanvragen. Die aanvragen worden gedaan bij het bevoegd gezag. Dat is meestal de gemeente en soms de provincie. Die maakt een zorgvuldige afweging. Ik zie dat daarvoor in de praktijk heel veel belangstelling is, niet alleen van bevoegde gemeenteraden en provinciale staten maar ook van een aantal maatschappelijke organisaties. Ik ga er zo maar van uit dat er heel zorgvuldig afwegingen worden gemaakt en dat zie ik ook in de praktijk.

Voorzitter, nu zit ik met een probleem. Ik heb een aantal amendementen, maar in de loop van mijn beantwoording heb ik gezien dat er amendementen zijn toegevoegd. Ik zou daarvan graag kennisnemen, opdat ik daarop kan reageren.

De **voorzitter**: Zoals u weet, kan men amenderen tot aan het moment van stemming. Dat probleem doet zich dus vaker voor. U doet nu wat u kunt doen. Wij hebben ook nog een tweede termijn en anders komt er misschien daarna aanvullende informatie.

Verburg

Minister **Verburg**: Goed. Ik begin bij het amendement op stuk nr. 15 van de heer Van der Ham. Dat gaat over de preventieve toets op de huisvestingssystemen. Laat ik daarover maar ronduit zeggen dat ik dat niet zie zitten. Het systeem van preventieve toetsing op grond van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren is nooit in werking getreden. Dat is niet gebeurd, omdat er aanzienlijke bezwaren zijn tegen het systeem. Ten eerste wordt de innovatie binnen de sector daardoor belemmerd. En u weet dat ik eraan hecht om innovatieve ontwikkelingen binnen de sector te stimuleren in plaats van die door regelgeving te belemmeren. De preventieve toets draagt aan die ontwikkelingen niet bij. Sterker nog, die staat die in de weg. Ten tweede zijn er huisvestingsregels gesteld voor een groot aantal diersoorten dat in Nederland voor productie wordt gehouden. Die regels zijn veelal afkomstig van de EU. Als een systeem voor huisvesting aan die eisen voldoet, mag de markttoegang niet worden belemmerd. Een nadere toets op huisvestingssystemen voor die diersoorten stuit op EU-rechtelijke bezwaren. Dat betekent dat de toegevoegde waarde van die regels mij ontgaat. Alles overwegend, ontraad ik de Kamer om dit amendement aan te nemen.

Ik kom bij het amendement op stuk nr. 16 van mevrouw Van Velzen. Dat heeft betrekking op de Wet dieren, althans het wetsvoorstel. De Wet dieren is een omvangrijk wetsvoorstel. De inwerkingtreding zal een zorgvuldig proces moeten zijn. In dit licht is het welhaast geboden dat een gefaseerde inwerkingtreding mogelijk is. Meer inhoudelijk wijs ik op de lijn die ik wil volgen ten aanzien van de regels voor de diergezondheid. De invulling daarvan zal op een latere datum zijn in afwachting van de totstandkoming van de Animal Health Law op Europees niveau.

Een ander inhoudelijk punt hangt samen met het feit dat dit wetsvoorstel een algemeen raamwerk biedt. Het is een kaderwet voor het regelen van diverse onderwerpen. Om die reden ontraad ik het aannemen van dit amendement. Ik meen dat dit amendement haaks staat op wat mevrouw Van Velzen en ik beogen. Ik zou niet graag zien dat wij met een amendement als dit het kind met het badwater weggoien.

De **voorzitter**: Mevrouw Van Velzen, een korte vraag anders halen wij het niet in de tijd.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Het amendement staat uiteraard niet haaks op wat ik bedoel. Dat is een beetje rare opmerking van de minister. Ik wil haar vragen hoe wij gaan voorkomen dat ook deze wet, net als de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren na anderhalf decennium nog steeds niet compleet is ingevoerd. Hoe gaat de minister dat voorkomen? Wanneer zal elk onderdeel van de wet uiterlijk in werking zijn getreden?

Minister **Verburg**: Ik heb duidelijk gemaakt dat wij nu al bezig zijn met meer vulling dan het geval was bij de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren. Wij doen het stap voor stap. Ik heb de ambitie om de hele wet in te vullen. Dat gaan wij de komende tijd doen. Ik kan nu niet voorspellen wanneer dat afgerond zal zijn. Denk alleen maar aan de Animal Health Law. Er is een datum genoemd waarop het eerste ontwerp zal uitkomen. Ik zal het zo snel als mogelijk is, doen. In ieder geval doen wij het gefaseerd.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Kan de minister garanderen dat deze wet binnen nu en drie jaar in werking zal zijn getreden? Ik noem maar iets concreets, want ik hoor de minister niets concreets zeggen.

Minister **Verburg**: De wet zal dan wel in werking zijn, maar de vulling geschiedt stapsgewijs. De lagere regelgeving moet worden ingevuld. Wij gaan er volop mee aan de slag, maar wel stap voor stap. Of sprong voor sprong, dat kan ook.

De **voorzitter**: De minister vervolgt haar betoog.

Minister **Verburg**: Het amendement op stuk nr. 17, eveneens van mevrouw Van Velzen, klinkt op het eerste gehoor sympathiek. De verduurzaming van de productie en de consumptie van dierlijke producten is van belang. De Kamer kent mijn ambitie. Ik wil bereiken dat Nederland over vijftien jaar koploper is bij de verduurzaming van de voedselproductie. In de nota Duurzaam voedsel en in mijn toekomstvisie op de duurzame veehouderij heb ik deze toekomstvisie en aanpak geschetst. De instrumenten om deze doelen te realiseren zijn ten eerste het stimuleren van duurzame innovaties, ten tweede de consumenten in staat stellen, verleiden en stimuleren tot duurzame voedselconsumptie en productie en ten derde het beïnvloeden van de internationale agenda.

Op grond van de Landbouwkwaliteitswet worden bijvoorbeeld al regels gesteld aan de biologische productie. Deze regels zullen op grond van dit wetsvoorstel worden gecontinueerd.

De **voorzitter**: Ik verzoek de minister om, gelet op de tijd, een korter oordeel over de amendementen en moties te geven.

Minister **Verburg**: Ik zal mijn best doen, maar dat lokt zeer waarschijnlijk weer interrupties uit.

De **voorzitter**: Dat risico nemen wij samen dan.

Minister **Verburg**: Oké.

Dit wetsvoorstel gaat niet over de consumptie, laat staan over het ontwikkelen van duurzame alternatieven daarvoor. Verder ontbreekt het element van kwaliteitsbevordering. Ik ontraad dit amendement.

Het amendement op stuk nr. 18 van mevrouw Van Velzen gaat over de vijf vrijheden van Brambell. Deze zijn een bruikbare indicator voor het welzijn van dieren. De termen die in dit amendement worden gebruikt, zijn echter te absoluut, waardoor er geen ruimte bestaat voor een zorgvuldige afweging. Het amendement schrijft voor dat de vijf vrijheden worden gerespecteerd. Verder wordt "de erkenning van de intrinsieke waarde" veranderd in "het waarborgen van de intrinsieke waarde". Een waarborg houdt in dat een inbreuk op die waarde niet is toegestaan. Daarmee gaat het voorstel voorbij aan een belangrijke taak van de overheid, namelijk de zorgvuldige en integrale belangenafweging. Een zorgvuldige afweging is nodig om een keuze te maken, en dit amendement maakt die zorgvuldige afweging onmogelijk. Om deze reden ontraad ik dit amendement. Een ander punt betreft het adaptatievermogen van het dier, dat niet mag worden overschreden. Dat is een nieuwe eis, die weer tot buitengewoon veel discussie zal leiden.

Verburg

Het volgende amendement is dat op stuk nr. 19 van mevrouw Van Velzen. In het wetsvoorstel is ten opzichte van de GWWD een gewijzigde voorhangbepaling opgenomen. Niet de vastgestelde besluiten worden na vaststelling en publicatie nagehangen maar de concept-besluiten worden voorgehangen. In het debat met de Kamer heb ik dat een aantal keren betoogd, en ik geef daaraan de voorkeur. Daarnaast betekent het regelen bij wet van de betreffende materie of het betreffende onderwerp nadat al een AMvB tot stand is gekomen, naast veel tijdverlies ook verspilling van werk. Wensen van de Kamer respecteer ik graag, maar alles overwegende ontraad ik dit amendement omdat ik dit geen positieve gang van zaken vind. Liever voorhangen.

De **voorzitter**: Heel kort, mevrouw Van Velzen.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Als ik dit amendement zo wijzig dat er in plaats van "nahang" "voorhang" staat, bent u het er dan wel mee eens? Neemt u mijn amendement dan over?

Minister **Verburg**: Dan zou ik het hele amendement nog eens goed moeten bekijken. Volgens mij is er een ander amendement, namelijk dat van de heren Waalkens en Cramer, dat daar precies op ziet. Misschien kunt u meetekenen.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Ik neem toch aan dat de minister mijn amendement bekeken heeft en dat zij het daarom ontraadt. Waarom zegt zij dan nu dat zij er nog een keer naar moet kijken?

Minister **Verburg**: Omdat het hele amendement is gebouwd op de nahang. Op het moment dat mevrouw Van Velzen iets verandert, beoordeel ik het amendement opnieuw. Dat is volgens mij ook de bedoeling bij een herzien amendement.

Voorzitter. Ik kom op het amendement op stuk nr. 20. In de voortgangsrapportage over de Nota Dierenwelzijn heb ik gemeld dat de sector samen met wetenschappers naar mogelijkheden zoekt om te komen tot een forse reductie van het aantal keizersneden. Daarbij hebben wij het over dikbillen. De inschatting is dat het aantal routinematige keizersneden binnen tien jaar met 50% is gereduceerd. Ik vind dat een forse stap. Dan zijn wij er nog niet, maar ik vind dat de sector zelf goed op weg is. Ik wil daarom nu geen regels stellen houdende een verbod op dikbillen. Ik ontraad dit amendement.

Het amendement op stuk nr. 21 van mevrouw Van Velzen betreft wedstrijden met dieren, met name paarden en duiven. Deze wedstrijden worden georganiseerd onder auspiciën van de verschillende sportbonden, nationaal en internationaal. Zij hebben hun eigen wedstrijdreglement en hun eigen tuchtreglement, met hun eigen handhavers. Dit geldt ook voor het gebruik van doping. Sportbonden en sportorganisaties hebben er geweldig veel belang bij om maatschappelijk goed aangeschreven te worden, want met het imago is het als met vertrouwen: het komt te voet en gaat te paard. Met andere woorden, de drive in de organisaties is om misstanden te voorkomen. Ik wil dit amendement ontraden. Daarmee heb ik ook een reactie gegeven op de vraag van de heer Van der Vlies op dit punt.

Ik ga verder met het amendement op stuk nr. 22. De evaluatiebepaling van vijf jaar na inwerkingtreding van

de wet is de gebruikelijke, maar ook de minimaal noodzakelijke termijn, zeker bij een zo complex en omvangrijk voorstel. Ik ben daarom geen voorstander van een kortere evaluatieperiode. Een periodieke evaluatie, zeker van zo'n grote wet, levert fors veel werk op. Alles overwegende ontraad ik dit amendement.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Of de evaluatie nu om de vier jaar of om de vijf jaar gebeurt, is niet eens het belangrijkste. Ik wil gewoon periodiek weten hoe zo'n wet werkt. De minister zegt dat dit veel werk betekent. Uiteraard is dat zo. Daar heeft de minister ook een heel ministerie vol ambtenaren voor. Is de minister zelf niet benieuwd hoe zo'n kaderwet, die over vijf jaar waarschijnlijk nog niet eens helemaal is ingekleed, werkt? Wil de minister zelf niet om de vijf jaar weten hoe de vlag erbij hangt? Behalve dat het allemaal SP-amendementen zijn, snap ik niet waarom de minister dit amendement ook al ontraadt.

Minister **Verburg**: Ik denk dat het heel goed is om over vijf jaar te evalueren. Ik of mijn ambtsopvolger is daar graag toe bereid.

De **voorzitter**: Het oordeel is helder, mevrouw Van Velzen. Ik sta u geen interruptie toe.

Minister **Verburg**: Het amendement op stuk nr. 23 gaat over de positieflijst. Het Europees Hof heeft zich hierover in 2008 uitgesproken. Ik heb hier al iets over gezegd. In de uitspraak van het Hof wordt een aantal criteria gesteld. Het amendement op stuk nr. 23 neemt de voorzieningen weg die nodig zijn om tegemoet te komen aan de eisen van het Europees Hof. Het neemt ook de mogelijkheid weg om eerst ervaring op te doen met een beperkte lijst, zoals die in België bestaat. Het amendement gaat dus voorbij aan de praktische en Europees-rechtelijke randvoorwaarden bij een positieflijst en zal dus tot problemen leiden. Om deze reden ontraad ik aanneming van dit amendement.

Ik ga verder met het amendement op stuk nr. 24 van mevrouw Thieme. In de Europese verordening inzake de bescherming van dieren bij het doden is in artikel 3 al een dergelijke randvoorwaarde opgenomen. In de formulering van de verordening is "opwinding" vervangen door "angst". Deze bepaling geldt alleen voor dieren die voor productiedoeleinden worden gehouden. Implementatie is niet nodig en zelfs niet toegestaan. Daarom ontraad ik ook het amendement op stuk nr. 24. Ik ben van plan om in de uitvoeringsregelgeving vast te leggen dat ook aan niet-productiedieren onnodig lijden, angst en pijn moeten worden bespaard.

Ik ga verder met het amendement op stuk nr. 25, ook van mevrouw Thieme. Artikel 2, lid 1 bevat de mogelijkheid om bij algemene maatregel van bestuur handelingen aan te wijzen die als dierenmishandeling in de zin van dit artikel gelden. Er wordt gekeken naar de beste wijze om dit uit te voeren. Er zijn verschillende suggesties gedaan, maar aanwijzing van bepaalde handelingen is alleen zinvol indien de handhavers en het Openbaar Ministerie er ook iets aan hebben, in die zin dat dit opsporing en vervolging vergemakkelijkt. Ik heb sterke aarzelingen bij de door mevrouw Thieme genoemde suggesties. Zo zal een hond best enige tijd op een balkon kunnen verblijven, als het alternatief is dat hij anders 23

Verburg

uur en 45 minuten in de woonkamer moet verblijven. Ik ontraad daarom dit amendement van mevrouw Thieme.

Ik ga verder met het amendement op stuk nr. 26, van mevrouw Van Velzen. Door dit amendement wordt geregeld dat een veehouder het hemoglobinegehalte van een kalf op een bepaald niveau moet houden. De Europese norm ligt lager. De sector is op dit moment op diverse fronten bezig het welzijn van kalveren te verbeteren. Onder andere wordt er een welzijnsmonitor ontwikkeld. Bovendien acht ik het niet wenselijk om dergelijke gedetailleerde bepalingen vast te leggen op wetsniveau en op kaderwetsniveau. Om deze reden ontraad ik ook dit amendement.

Ik ga verder met het amendement van mevrouw Thieme op stuk nr. 27. Ik heb onderzoek laten uitvoeren naar het welzijn van circusdieren door Wageningen University and Research Centre. Gisteravond is dit in een interruptiedebatje ook aan de orde geweest. Ik heb de Kamer geïnformeerd over de resultaten van het onderzoek. Mevrouw Van Velzen heeft gezegd dat het met een aantal dieren in het circus goed gaat en dat van een aantal dieren het dierenwelzijn verbeterd moet worden. Ik ga regels stellen voor die dieren waarvan het welzijn verbeterd moet worden. Maar een algeheel verbod op het laten optreden van wilde dieren in circussen gaat mij te ver. Daarom ontraad ik ook dit amendement.

Het doel van het amendement op stuk nr. 28 van mevrouw Van Velzen is te waarborgen dat ingrepen niet worden toegepast als er alternatieven voorhanden zijn. Bij het aanwijzen van ingrepen die mogen worden aangewezen, kijk ik al naar de beschikbare alternatieven. Als er een acceptabel alternatief is, wijs ik desbetreffende ingreep niet aan. Verder leidt het amendement tot rechtszekerheid en veel bureaucratie en lastenverzwaring, omdat vóór het toepassen van een ingreep moet worden onderzocht of er een alternatief voorhanden is. Om die redenen ontraad ik het amendement.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Ik snap het niet helemaal meer. De minister zegt dat een ingreep niet toegestaan wordt als er alternatieven zijn. Tegelijkertijd zegt zij dat het allemaal veel te moeilijk is, omdat dan moet worden onderzocht of er alternatieven zijn. Het kan natuurlijk niet beide waar zijn. Ik hoop dat zij gaat onderzoeken of er alternatieven zijn. Dan zou het dus geen enkel probleem moeten zijn om in de wet vast te leggen dat ingrepen niet zijn toegestaan als er alternatieven zijn in de vorm van huisvesting of andere voedermethodes.

Minister **Verburg**: Bij de regelgeving toetsen we dat vooraf. We maken regels voor ingrepen die wel en niet zijn toegestaan. Het amendement leidt tot te gedetailleerde regelgeving, omdat vóór het toepassen van elke ingreep moet worden onderzocht of er een alternatief voorhanden is. Wij regelen dat in de regelgeving via de algemene maatregelen van bestuur meestal generiek. Het mag dus of wel of niet.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Het is toch een heel logische regel die altijd geldt en die we volgens mij ook nooit zullen willen veranderen? Als iets niet per se noodzakelijk is, moet je het niet willen en dus niet toestaan, of je nou nu de minister bent of straks. Probeert u mij nog een keer ervan te overtuigen dat ik het amendement moet intrekken.

Minister **Verburg**: Het moet in algemene zin geregeld zijn. Een ingreep mag wel en wordt dan onder regelgeving toegestaan of een ingreep mag niet. Die toetsing vindt vooraf plaats. Daarbij wordt gekeken of er een reëel alternatief is. Dat betekent echter niet dat dit voor elke ingreep vooraf moet worden gedaan. Het wordt in de regelgeving vastgelegd. Dat moet ook om dagelijkse onzekerheid te voorkomen.

De **voorzitter**: Ik sta geen nieuwe interruptie toe op dit punt, mevrouw Van Velzen. Ik snap dat het antwoord onbevredigend is voor u, maar u hebt nog een tweede termijn.

Minister **Verburg**: Dan kom ik bij amendement op stuk nr. 29 van mevrouw Thieme. Op grond van de Europese verordening inzake het doden van dieren moeten ook vissen bij het doden elke vermijdbare pijn, ongemak of lijden worden bespaard. Deze norm maakt deel uit van de Nederlandse rechtsorde. Er zijn echter op dit moment geen praktisch werkbare alternatieven waarmee elke pijn of elk ongemak of lijden kan worden bespaard en dus vermijdbaar is. Ik doe daar onderzoek naar. Ik financier een aantal onderzoeken naar dierwelzijnsvriendelijke methoden. Die onderzoeken zijn nog niet gereed. Daarom ontraad ik het amendement.

Het amendement op stuk nr. 30 heeft dezelfde soort strekking als het amendement op stuk nr. 25 van mevrouw Thieme. Daarom ontraad ik ook dit amendement.

Het amendement op stuk nr. 31 van de heer Waalkens is mede namens de heer Cramer en de heer Ormel ingediend. Ik vind het een sympathiek voorstel. Artikel 1, lid 4, eerste lid, stelt voor eenieder een algemene verplichting voor om voldoende zorg in acht te nemen voor dieren. Met het tweede lid wordt de verantwoordelijkheid van de houder van een dier benadrukt. Met de voorgestelde strafbaarstelling wordt een vangnet gecreëerd voor overtredingen waarvoor geen bijzondere regels bestaan. In de handhavingspraktijk kan zo'n vangnet handig zijn. Ik laat het oordeel over het amendement aan de Kamer.

De heer Van der Ham stelt in zijn amendement op stuk nr. 32 voor dat de minister van LNV wordt verplicht om te zorgen voor voorlichting en scholing over dierenwelzijn. Daarvoor lopen al de nodige initiatieven. Het Landelijk InformatieCentrum Gezelschapsdieren (LICG) verzorgt voorlichting. Ik steun het LICG financieel. Het is wenselijk om terughoudend om te gaan met het regelen van de inhoud van het onderwijs. Daar is nog een enquête over geweest. Ik geloof dat de Kamer daarvoor behartigenswaardige aanbevelingen heeft gedaan. In het amendement wordt de minister van LNV opgedragen om regels op te stellen op basis van de in het amendement genoemde criteria. Uit de voorgestelde tekst wordt niet duidelijk wat de indiener precies voor ogen staat. Wat is bijvoorbeeld de status van de criteria in het voorgestelde artikel? Is afwijking mogelijk? Enzovoorts. In dit amendement wordt ook gesteld dat het adaptatievermogen van het dier niet mag worden overschreden. In mijn reactie op het amendement op stuk nr. 18 van mevrouw Van Velzen heb ik al aangegeven dat wij met deze eis een kant opgaan die onwerkbaar en onwenselijk is. Verder is de bevoegdheid tot het stellen van algemene maatregelen van bestuur niet opgedragen aan de

Verburg

minister, maar aan het kabinet. Dit zijn allemaal redenen waarom ik aanneming van het amendement ontraad.

De heer **Van der Ham** (D66): Los van een aantal technische punten waar wij wel uitkomen, gaat het mij nu even om het amendement zelf. De minister heeft tegen mevrouw Van Velzen gezegd – maar ik ga over mijn eigen amendement – dat er geen ruimte is voor afwegingen. Ik noem enkele elementen. Het gaat over bevorderen van zaken in de richting van doelen. Het moet proportioneel zijn. Er moet een zo groot mogelijke vrijheid zijn. Het moet beargumenteerd zijn. Het gaat om het bevorderen van wetenschappelijk onderzoek om bepaalde zaken die ik als criteria aanvoer verder uit te werken, bijvoorbeeld het adaptatievermogen en het natuurlijk gedrag. Er is voldoende ruimte voor afweging. In het amendement zijn de vijf vrijheden verwerkt, samen met een aantal andere criteria. De minister kan op grond daarvan een goede afweging maken om AMvB's te slaan waardoor ook andere zaken mee kunnen worden gewogen, zoals economische motieven en diergezondheidsproblemen.

Minister **Verburg**: Ik lees in het amendement toch de opdracht aan de minister om scholing, deskundigheidsbevordering, bewustwording enzovoorts ook te regelen. Misschien lees ik het verkeerd, maar ik wil de heer Van der Ham adviseren om na te gaan of, gelet op de opmerkingen die ik erover heb gemaakt, het amendement wellicht gewijzigd kan worden.

De heer **Van der Ham** (D66): U vindt dus dat het amendement een grotere mate van erkenning moet bevatten op het punt van de intrinsieke waarde van het dier en de criteria ter zake. Tevens moet de afweging ten opzichte van andere doelen duidelijker zijn. Begrijp ik dat goed? Dan kan ik daarmee aan de slag.

Minister **Verburg**: Dat in ieder geval. Wij hebben een uitvoerig debat gehad over de integrale belangenafweging. Dat betreft niet alleen de vijf vrijheden van Brambell. Ik heb gezegd dat het begrip "adaptatievermogen" tot heel veel onderzoek en heel veel discussie zal leiden. Ik heb het amendement zo gelezen dat ik er maar voor moet zorgen dat dit allemaal geregeld is.

De heer **Van der Ham** (D66): Het gaat om uitgangspunten. Ik heb het over bevorderen. Ik vind het een beetje onwillig als u het amendement zo wilt lezen.

Minister **Verburg**: Wij moeten wel precies zijn. Ik ken u. Als u het nu over "bevorderen" heeft, dan staat u hier volgend jaar om aan mij te vragen wat wij op die punten met de wet doen. Ik heb gedurende de gehele wetsbehandeling betoogd dat ik dit niet in mijn eentje kan en dat ik ook te maken heb met de uitvoeringsorganisatie. Volgens mij voegt uw amendement niet zo gek veel toe. Wij moeten de wet niet breder maken dan zij nu is.

Ik kom op het amendement op stuk nr. 33 van mevrouw Van Velzen. De opsommingen van onderwerpen waarvoor nadere regels kunnen worden gesteld, bevatten de onderwerpen waarvoor momenteel regels zijn gesteld. Voor de bestaande regelgeving zijn de opsommingen dus ruim genoeg. Het is een staatsrechtelijk beginsel dat delegatie van regelgevende bevoegdheden zo concreet en nauwkeurig mogelijk moet worden

begrensd. Die bevoegdheid moet zo veel mogelijk worden beperkt. Dat is ook de reden dat de bevoegdheid is ingeperkt tot onderwerpen die in de desbetreffende artikelen zijn opgenomen. Indien het nodig blijkt om regels te stellen over onderwerpen die niet in de opsomming zijn opgenomen, kan dit door middel van een wijziging van die opsomming mogelijk worden gemaakt. Ik ontraad dit amendement.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): De kaderwet bevat bijvoorbeeld een artikel over het handelen in dieren. U weet net zo goed als ik dat het denken daarover nog in ontwikkeling is. U doet zelf onderzoek naar de handel in honden. Nu wordt er in deze wet een beperking aangebracht. Er kunnen geen regels worden gesteld over andere onderwerpen dan de onderwerpen die al zijn genoemd. Ik wil het u alleen maar makkelijker maken. Er is geen wetswijziging nodig, maar alleen door het toevoegen van de woordjes "onder meer" krijgt de wet meer flexibiliteit. Ik snap echt niet waarom u zich nu zo star opstelt. Kunt u toch nog eens naar dat amendement kijken?

Minister **Verburg**: Ik ben niet star. Ik kijk alleen naar de toegevoegde waarde. Lost dit amendement iets op wat wij in het wetgevingstraject abusievelijk of onbedoeld over het hoofd hebben gezien? Nee, als er nieuwe zaken zijn die niet zijn opgenomen, kan dit door middel van een wijziging van die opsomming mogelijk worden gemaakt. Daar is dit amendement niet voor nodig.

Dan kom ik op het amendement op stuk nr. 34 van de heer Ormel. Dat houdt in dat leveranciers en ontvangers van gekanaliseerde diergeneesmiddelen zelf een centraal registratiesysteem in het leven roepen voor het afleveren en het gebruik van de middelen. De norm strekt zich daarmee uit tot dierenartsen, handelaren in diergeneesmiddelen en houders van dieren. Deze personen zijn nu ook verplicht om een administratie bij te houden ten aanzien van diergeneesmiddelen. Het amendement breidt deze verplichting uit tot het centraal bijhouden van de gegevens. Dat moet leiden tot meer transparantie. Ze vullen hun eigen verantwoordelijkheid in door het op juiste wijze bijhouden van de gegevens. De intentie van de heer Ormel is sympathiek. Het heeft mijn sterke voorkeur om de registratie privaat te regelen op de manier waarnaar ook mevrouw Snijder heeft gevraagd. Het amendement houdt echter ook in dat er een publiek registratiesysteem in het leven wordt geroepen als partijen niet zelf binnen twee jaar na inwerkingtreding van de wet voor het systeem zorg dragen. Het gaat om 53.000 ondernemingen, waarvan 51.000 houders van dieren en 750 dierenartsen. Het brengt nogal wat kosten met zich mee: eenmalig ca. 2 mln. voor de inrichting van het systeem en naar schatting € 335.000 voor het beheer daarvan. De kosten voor de gebruikers zijn, uitgaande van € 100 per programma zonder jaarlijkse updates, zo'n 5,3 mln. De administratieve lasten schat ik op tenminste 1,2 mln., maar die kunnen uitlopen tot meer dan 5 mln. Alles overwegende gaat dit amendement gepaard met aanzienlijke kosten voor het bedrijfsleven en uitvoeringslasten voor de overheid. Ik heb hiervoor geen ruimte in mijn begroting. Ik zeg dat er in alle eerlijkheid bij. Als de Kamer voor het private systeem gaat en dat in twee jaar gerealiseerd ziet, laat ik het oordeel aan de Kamer over. Ik geef wel aan dat er ook nog bekeken moet worden wanneer dat in werking zou moeten treden. Budgettaire

Verburg

zal er echter een oplossing gevonden moeten worden buiten mijn begroting.

Het amendement van mevrouw Van Velzen op stuk nr. 35 strekt ertoe een verbod in te stellen op het handelen in foie gras. Alles overwegende is dit in strijd met het Europese vrije verkeer en het WTO-verdrag. Ik denk dat het beter is om op Europees niveau te pleiten voor een productieverbod. Dat lijkt me beter dan een unilateraal handelsverbod dat er zeer waarschijnlijk niet komt. Dat betekent dat wij gekapitteld zouden worden en dat wij in de problemen komen. Ik ontraad de aanneming van dit amendement. Ik denk dat het verstandiger is om in te zetten op het Europese productieverbod.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Wat is nu helemaal het verschil met het verbod dat de minister zelf heeft ingesteld op handel en import van zeehondenbont? Dat was toch ook een nationaal verbod en dat was toch ook geen probleem? Sterker nog, dat was de opmaat naar een Europees verbod. Waarom toont de minister niet wat lef en omarmt zij mijn amendement niet?

Minister **Verburg**: Ik zie dit niet gebeuren, niet in Europa, laat staan in WTO-verband. Voor zeehondenbont en andere artikelen moet je langs de WTO. Dat is een hele weg te gaan. Ik blijf bij mijn beoordeling. Ik zie meer in dat Europese productieverbod.

Het amendement op stuk nr. 36 van mevrouw Thieme gaat over het als verboden handeling opnemen van het castreren van varkens. Het verrichten van ingrepen is in principe verboden en dat verbod geldt niet ten aanzien van ingrepen waarvoor een diergeneeskundige noodzaak aanwezig is. Het aantal ingrepen wordt hiermee al zo veel mogelijk beperkt. Daarnaast zet ik mij in om het nog verder in te perken. Op dit moment werkt de varkenssector samen met de Dierenbescherming en met LNV aan de ontwikkeling van alternatieven voor castratie. Dat is ook uiteengezet in de Nota Dierenwelzijn. Het is mijn inzet om uiterlijk 2015 het castreren te hebben beëindigd. Op dit moment is er geen bruikbaar alternatief voorhanden op grond waarvan het castreren van varkens kan worden uitgefaseerd; reden waarom ik het amendement ontraad.

Ik kom bij het amendement op stuk nr. 37 van de leden Cramer en Waalkens: dieren zijn geen zaken. De status van het dier wordt niet in dit wetsvoorstel geregeld, maar in het Burgerlijk Wetboek. De aanduiding "zaak" in artikel 2 van Boek 3 BW is niet normatief. Het houdt geen waardeoordeel in en het zegt niets over de plaats van het dier in onze samenleving. Het is eenvoudig een wetstechnische duiding, een kwestie van categoriseren en definiëren. Dier als zaak wil dus niet zeggen dat wij vinden dat er op dezelfde manier mee mag worden omgegaan als bijvoorbeeld een boek of een pen. Zo'n verschil tussen het taalbegrip in de wet en de waardering in de samenleving komt in het burgerlijk recht op veel plaatsen voor. In andere rechtsgebieden speelt de duiding "zaak" ook geen rol. Denk aan het strafrecht: dierenmishandeling is strafbaar, boekenmishandeling niet. "Zaak" staat ook helemaal niet in de weg aan bijzondere regels voor het dier. Een duiding is nodig. De wet moet bepalen of een dier kan worden gekocht of verkocht, wie aansprakelijk is als het dier iemand bijt en ook wie aansprakelijk is als het dier gewond raakt. Je moet juridische begrippen dus scheiden van taalgebruik.

Waarom niet de Duitse variant? Welke regels gelden dan voor koop en verkoop en hoe zit het met de aansprakelijkheid? Wie heeft welke rechten en hoe wordt dat geregeld in het burgerlijk recht? Het Burgerlijk Wetboek gaat daarbij helemaal uit van de termen in de eerste boeken: natuurlijke persoon, rechtspersoon, goed, zaak of vermogensrecht. Voor zaken geldt bijvoorbeeld dat degene die een zaak beschadigt aansprakelijk is jegens de eigenaar. Oftewel, wie een dier verwondt moet de schade vergoeden. Als je dieren uit de categorie zaken haalt, stort dat hele bouwwerk in. Zonder nadere regels kan niemand dan vaststellen of je eigenaar bent geworden door in een asiel € 100 te betalen of dat er ook een notaris bij had moeten komen. In Duitsland wordt bepaald dat een dier weliswaar geen zaak is, maar wel overeenkomstig de regels voor zaken moet worden behandeld of gehandeld tenzij iets anders is bepaald; een behandeling naar analogie dus. Zo'n regel kent een groot nadeel, namelijk de onzekerheid. Totdat de rechter zich erover buigt weet niemand waar precies de grenzen liggen van die analogie, welke bepalingen uit de Boeken 3, 4, 5, 6 en 7 BW wel en welke niet van overeenkomstige toepassing zijn. Dat is niet zo eenvoudig als het lijkt. Neem de dierenarts. Als de wet een bijzondere bepaling bevat over de kosten van een dierenarts, moet dan worden geconcludeerd dat de wetgever niet wil dat andere schade als gevolg van het verwonden van een dier wordt vergoed? Het gewone burgerlijke recht is immers niet onverkort van toepassing. Kortom, dat leidt tot veel problemen en onzekerheid. Die weg wil het kabinet niet op; reden waarom ik u het amendement moet ontraden. Maar om de onzekerheid te ondervangen, zouden de woorden "van overeenkomstige toepassing" in ieder geval geschrapt moeten worden. Daarmee blijven de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek rechtstreeks en geheel van toepassing op de non-zaak dier. Een enkele aanduiding "zaak" wordt daarmee voor dieren niet van toepassing.

Voorzitter. Ik zal u bekennen dat deze reactie niet helemaal van LNV afkomstig is. Ik heb hier natuurlijk overleg gehad met het departement van Justitie. Dit lijkt eenvoudiger en sympathieker dan het is, maar ik ontraad alles overwegende dit amendement.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Als wij juristen op alles loslaten, worden de wetboeken alleen maar dikker. Maar ook dankzij de juristen is dit tot stand gekomen, dus laat ik mij er ook maar doorheen worstelen. Ik heb mij laten uitleggen dat de manier waarop het begrip "zaak" in ons Burgerlijk Wetboek is opgenomen, teruggaat tot het begin van onze rechtspraak, en dan praat ik over de Griekse rechtspraak. Daarin ging het om mensen en zaken. Zo oud is die begrippenduiding dus. In de moderne maatschappij heeft een dier een compleet andere betekenis gekregen dan hoe er in de oudheid tegen een zaak werd aangekeken. Juist daarom is het bijvoorbeeld in Duitsland wel degelijk aangepast. Ik wil mij er best op laten corrigeren als de minister zegt wat er wél acceptabel is en wat er juridisch kan. Het gaat erom dat wij tegemoetkomen aan het gevoel dat een dier geen zaak is. De minister zegt dat daarmee het hele kaartenhuis instort, maar ik zou willen zeggen: integendeel. Juist in de onderliggende wetgeving wordt expliciet het verschil gemaakt tussen zaak en dier. Om daar grond aan te geven, doe ik het voorstel om het in Boek 3 op te nemen.

Verburg

Minister **Verburg**: Ik ken het betoog van de heer Cramer en gevoelsmatig en emotioneel kan ik het meebelevén, maar ik heb op gezag van mijn collega de minister van Justitie een groot aantal bezwaren, waar ik niet te lichtvaardig overheen wil stappen. Alles overwegende, moet ik dit amendement echt ontraden.

Ik kom op het amendement van de leden Waalkens en Cramer op stuk nr. 38. Ik heb geen overwegende bezwaren tegen dit amendement en laat het oordeel aan de Kamer.

Dan het amendement van mevrouw Thieme op stuk nr. 39. Met dit amendement wordt voorgesteld om in het artikel over dieren mishandeling het plegen van ontuchtige handelingen als verboden gedraging op te nemen. Met het voorstel van wet van de heer Waalkens leidend tot een verbod op seks met dieren, worden ontuchtige handelingen met dieren reeds strafbaar gesteld. Het opnemen van dit verbod in het Wetboek van Strafrecht ligt meer voor de hand. Binnen de zedelijkheids-wetgeving kan ook het dier worden beschermd. Ik wacht de verdere gang van het initiatiefvoorstel af en ontraad dit amendement.

Vervolgens wordt het voor mij een kwestie van gokken. Op stuk nr. 40 stelt mevrouw Thieme een amendement voor inzake genetische modificatie en kloneren. Ik ontraad dit amendement. Juist voor de voedselproductie meen ik dat, mits uitermate zorgvuldig beoordeeld op basis van het "nee, tenzij"-principe, er geen bezwaar hoeft te bestaan tegen biotechnologische toepassingen. Met name voor voedselproductie wil ik biotechnologie zeker niet op voorhand uitsluiten, zij het binnen de kaders van "nee, tenzij". De strafbaarstelling is geregeld in de Wet op de economische delicten.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Ik ben een beetje verbaasd over het commentaar van de minister op mijn voorstel over genetische manipulatie. De tekst daarvan komt namelijk rechtstreeks uit het CDA-verkiezingsprogramma. Hoe kan de minister daar nu van afwijken?

Minister **Verburg**: Ik opereer op basis van een coalitie-akkoord. Ik kan het mij voorstellen dat u het "nee, tenzij"-principe wilt onderstrepen. Dat ben ik met u eens, maar daar is dit amendement niet voor nodig. Ik blijf bij mijn oordeel.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Waar in het regeerakkoord blijkt dat een verschuiving heeft plaatsgevonden van "nee, tenzij" naar meer "ja, mits"?

Minister **Verburg**: Nee, om de drommel niet. Ik geef aan dat het "nee, tenzij"-principe staat. Het staat heel stevig. In het debat hebben wij het daarover gehad. Ik ben daar een groot voorstander van, maar dat moet je zorgvuldig regelen. Dat is mijns inziens gebeurd. Er zijn bepaalde biologische toepassingen die binnen strenge randvoorwaarden wel moeten kunnen, maar die strenge randvoorwaarden zijn gedefinieerd en die worden ook toegepast. Als die randvoorwaarden worden overtreden, dan is strafbaarstelling geregeld in de Wet op de economische delicten.

Nu raak ik een beetje de kluts kwijt. Op stuk nr. 41 ...

De **voorzitter**: U mag dat ook in tweede termijn doen.

Minister **Verburg**: Dat doe ik dan liever. Daarmee ben ik aan het einde van mijn beantwoording in eerste termijn.

De **voorzitter**: Ik dank de minister dat zij echt in een derde van de tijd van de Kamer haar antwoord heeft gegeven, wat een prestatie is, want de Kamer had een zeer lange netto spreektijd en de minister heeft het heel beknopt gedaan. Ik wil nu kort schorsen. Ik verzoek de woordvoerders in de schorsing bij mij te komen om te kijken hoe wij verdergaan met de behandeling.

De vergadering wordt van 18.01 uur tot 18.08 uur geschorst.

Voorzitter: Ten Hoopen

De **voorzitter**: De minister heeft te kennen gegeven dat zij nog iets wil zeggen. Ik geef haar nog even het woord. Daarna gaan wij, zoals afgesproken, beginnen met de tweede termijn van de Kamer.

Minister **Verburg**: Voorzitter. Nu is afgesproken dat de Kamer nog de tweede termijn doet, zeg ik u graag toe dat ik op korte termijn schriftelijk zal reageren op de ingediende amendementen waarop ik nog geen reactie heb kunnen geven. Ik zal u mijn reactie op de nog niet behandelde amendementen dus schriftelijk doen toekomen.

De **voorzitter**: Oké, dan kan die relatie er dus bij betrokken worden als wij de wet verder behandelen. Wij gaan over naar de tweede termijn. Ik geef eerst het woord aan mevrouw Van Velzen.

□

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Voorzitter. Ik zou vanaf deze plek mijn dank uit willen spreken naar de ambtenaren van de Tweede Kamer, en meer specifiek naar de mensen die werken bij het Bureau Wetgeving die nog steeds bezig zijn om amendementen te schrijven. Ik ben blij dat de minister nu al aangeeft dat zij daarop later schriftelijk zal ingaan, want er komen nogal wat amendementen aan. Ik ben nog steeds van mening dat ons Bureau Wetgeving meer ondersteuning verdient. Eigenlijk reken ik op de steun van mijn collega's bij de volgende ramingen, want zij hebben ook allemaal gebruikgemaakt van deze excellente diensten.

De **voorzitter**: Nadat u dat gezegd hebt, gaan wij terug naar het onderwerp.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Juist het schrijven van amendementen was het onderwerp. Dit is namelijk een kale wet. Inmiddels zijn er al meer dan 30 amendementen ingediend, die stuk voor stuk goed en de moeite waard zijn. Dat geeft al aan dat deze wet te kaal was. Het moet mij van het hart dat deze minister geen poging doet om bruggen te bouwen naar de oppositiepartijen. Het heeft mij verbaasd dat deze minister zelfs naar de coalitiepartijen geen bruggen aan het bouwen is. Dat is jammer, want volgens mij drijft een democratie op samenwerking en niet alleen op rigide afwijzing. In de tijd dat minister Veerman hier nog rondliep, hadden wij interessante debatten. Wij probeerden onze mening te staven en elkaar te overtuigen. Ik zou de minister willen

Van Velzen

uitnodigen om dat ook eens te proberen, want dat werkt een stuk prettiger en je komt er ook verder mee. Wat mij betreft was dit debat een lakmoesproef om te kijken in hoeverre de Nota Dierenwelzijn daadwerkelijk toegepast gaat worden. Er waren voorstellen om concrete onderdelen van het beleid van deze minister aan de memorie toe te voegen, of via amendementen rechtstreeks op te nemen in de wet. Daarbij gaf de minister eigenlijk niet thuis. Dat is een gemiste kans en het geeft aan wat haar ambitieniveau is. Een paar keer heb ik gedacht aan het fenomeen van de anonieme getuigen bij rechtszaken. Ik heb wel eens de neiging om een amendement anoniem in te dienen om te kijken of ik dan wel de steun van de minister krijg. Maar misschien gaat dat toch een beetje te ver om de sympathie van de minister te ontlokken. Ik vrees dat mij dat niet gaat lukken.

Ik wil beginnen bij het begin. Natuurlijk moet de oude wetgeving geëvalueerd worden voordat wij nieuwe wetgeving de Kamer laten passeren. Dat lijkt mij zo logisch dat ik het eigenlijk jammer vind dat ik de volgende motie in moet dienen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (GWWD) sinds haar inwerkingtreding in 1992 nooit is geëvalueerd;

overwegende dat een evaluatie van de GWWD een noodzakelijk element is in de ontwikkeling van nieuwe wet- en regelgeving op het gebied van dieren;

verzoekt de regering, een evaluatieonderzoek in te stellen naar de werking van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren in de praktijk en daaruit lessen te trekken voor de invulling van de Wet dieren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter: Deze motie is voorgesteld door de leden Van Velzen, Thieme, Van der Ham en Dibi. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund. Zij krijgt nr. 47 (31389).

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Voorzitter. Wij hebben een lange discussie gehad over de vraag wat de intrinsieke waarde van een dier is. Ik ben eigenlijk nog steeds van mening dat het een loze letter in de wet is. Het zijn mooie woorden, maar telkens als wij pogen om het concreet te maken, staat het stoplicht weer op rood. Ik vind dat jammer en ik wil mijn collega's voorstellen om het afwegingskader waar de minister aan gaat werken en waaruit wij moeten interpreteren wat die intrinsieke waarde inhoudt, af te wachten en pas daarna dan al dan niet in te stemmen met deze wet. Het kan overigens ook op een andere manier. Als de minister met een AMvB komt, kunnen wij daar een nahangprocedure aan plakken. Een van mijn amendementen regelt dat ook. Een nahangprocedure maakt het de Kamer mogelijk om alsnog te besluiten om iets niet bij algemene maatregel

van bestuur te regelen, maar gewoon in de wet te implementeren. Ik reken op steun van mijn collega's om juist op dat punt wel degelijk een zwaardere procedure te starten.

Die intrinsieke waarde zou toch op zijn minst in moeten houden dat het adaptatievermogen van een dier – wat kan het allemaal incasseren voordat het echt serieus gaat lijden – niet wordt overschreden. Dat heb ik geregeld in een amendement. De minister herkent haar eigen woorden daar niet in. Dat kan gebeuren, maar ik denk wel dat het wijze woorden waren en dat wij die over moeten nemen. Ik houd dus nogmaals een pleidooi, ook naar mijn collega's, om serieus naar mijn amendementen te kijken, want er zal er allicht een bij zitten die zij bij nader inzien toch wel kunnen steunen.

Diermishandeling wordt bij deze wet verboden, maar wordt amper nader toegelicht. Mij valt de starre houding van de minister op. Zij wil geen enkele invulling geven aan wat diermishandeling precies inhoudt. Ook op dit punt mijn verzoek aan de collega's om te kijken naar mijn toch wel sympathieke voorstel om het slaan, schoppen en opzettelijke verwaarlozen van dieren gewoon onder diermishandeling te laten vallen. Het kan zo simpel zijn. Laten wij daar nu gewoon al invulling aan geven.

Een discussie die inmiddels al meer dan een decennium loopt, is de discussie over de positieflijst. De minister heeft toegezegd dat zij met een onderdeel daarvan wil komen: een positieflijst voor zoogdieren. Dat is een goede stap, maar zij doet geen enkele toezegging wanneer die dan onze kant op komt. Vandaar de volgende motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

verzoekt de regering, zo spoedig mogelijk, maar in ieder geval voor de zomer 2010, te komen met een positieflijst voor te houden zoogdieren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter: Deze motie is voorgesteld door de leden Van Velzen, Van der Ham en Dibi. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund. Zij krijgt nr. 48 (31389).

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Laat er geen misverstand over bestaan, ik wil niet dat het blijft bij een positieflijst voor zoogdieren, want zo'n lijst zou voor alle dieren moeten worden opgesteld.

Ik heb gisteren in mijn inbreng de minister geprezen dat zij het heeft gedurfd om het bijwonen van gevechten met dieren strafbaar te stellen. Als mensen namelijk niet meer komen, is zo'n diergevecht ook niet interessant meer. Ik heb haar gevraagd om met dat sympathieke voorstel, dat nu in de wet vastgelegd gaat worden, op pad te gaan en dat ook in Europa te gaan bepleiten. Vandaag heeft zij daar schriftelijk op gereageerd en gezegd: dat is nou een onderwerp dat op het niveau van lidstaten moet worden geregeld. Precies, daarom vroeg ik ook aan haar om dat te gaan regelen. Het is een beetje

Van Velzen

jammer door wat blijkbaar misverstanden of anders woordspelletjes zijn, dit sympathieke voorstel van de minister alleen maar een Nederlands voorstel dreigt te blijven. Vandaar de volgende motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat door een verbod op het bijwonen van dierengevechten de vraag ernaar af zal nemen;

constaterende dat de Wet dieren het bijwonen van dierengevechten daarom verbiedt;

constaterende dat het verbod in de Wet dieren geldt voor Nederland, terwijl er in verschillende lidstaten van de Europese Unie op structurele basis dierengevechten plaatsvinden;

verzoekt de regering, andere lidstaten te informeren over het Nederlandse verbod op het bijwonen van dierengevechten;

verzoekt de regering tevens, zich in te spannen om het Nederlandse verbod op het bijwonen van dierengevechten om te zetten in een Europees verbod,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Van Velzen. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 49 (31389).

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Het zal mijn collega's niet verbazen dat ik zeker niet zal instemmen met het nu voorliggende wetsvoorstel. Dat geldt dus ook voor mijn fractie. Afhankelijk van de steun voor de amendementen kunnen we uiteraard nog tot een andere afweging komen. Dit is dus vooral een oproep aan alle collega's om vooral serieus naar die amendementen te kijken, want een wet zoals deze zou een breed draagvlak moeten hebben. Dat heeft zij op dit moment nadrukkelijk niet.

□

De heer **Ormel** (CDA): Voorzitter. Ik dank de minister voor de beantwoording in eerste termijn. We spreken over een omvangrijke wet, een kaderwet, die bestaande wetten in elkaar brengt, maar daarvoor is veel arbeid verricht. Daarvoor past een compliment, niet alleen voor het Bureau Wetgeving van de Kamer, maar ook voor het ministerie, want dit geheel is met veel zorg omgeven.

Toch blijven er nog enkele punten hangen, ten eerste het kernpunt van de intrinsieke waarde van het dier. De CDA-fractie is van mening dat de definitie van "de intrinsieke waarde van het dier" die in de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren stond – namelijk dat het dier van zichzelf een waarde heeft, los van de waarde die het dier voor de mens heeft – de meest vigerende definitie is. Daaraan willen wij vasthouden. Al het andere en alle

toevoegingen, hoe sympathiek die ook zijn, gaan voor problemen zorgen, bijvoorbeeld in het debatje waarin de heer Van der Ham zei dat hij en ik het eens zijn over de ongediertebestrijding. Ik denk dat wij op dat punt toch wezenlijk van mening verschillen. Ik denk namelijk echt – ik begrijp dat ik uitlok, maar ik probeer toch mijn zin af te maken – dat wij allemaal vastlopen met het feit dat de rat die de heer Van der Ham volkomen terecht gaat bestrijden in zijn Amsterdamse niet-grachtenwoning, vervolgens in een proefdierenlaboratorium, voorzien van een welzijnsdagboek, met de grootste zorgen wordt omgegeven. Hetzelfde dier heeft in een andere context dus een andere ethiek om zich heen.

De **voorzitter**: Mijnheer Van der Ham, ik sta niet veel toe. Dus kort en bondig.

De heer **Van der Ham** (D66): De heer Ormel heeft in dat interruptiedebatje verschillen willen maken die er niet zijn. Dat is hem niet gelukt. Ik heb hem heel erg weersproken en heb met allerlei voorbeelden laten zien waar mijn grenzen liggen en waar die over het algemeen bij progressieve partijen liggen. De heer Ormel heeft dus verschillen willen maken die er niet zijn. Het houden van dieren onder bepaalde omstandigheden is altijd afhankelijk van het doel, de omstandigheid en de manier waarop je met het beest omgaat. Daar kun je wel degelijk criteria voor neerleggen. Vervolgens vragen wij de minister om die mee te laten wegen in een AMvB. Ze kan die criteria dan laten wegen op grond van nut en dat soort zaken. Vervolgens hebben wij daar debatten over. De heer Ormel maakt het verschil te groot, terwijl er wel degelijk dingen zijn waar zelfs hij en ik het zo over eens zullen worden. Over de invulling daarvan zullen wij dan misschien een discussie hebben als die AMvB's worden geslagen. Het verschil moet niet groter gemaakt worden dan het is.

De heer **Ormel** (CDA): Ik maak het niet groter dan het is. Ik maak het echter ook niet kleiner dan het is. Ons uitgangspunt verschilt wel degelijk. De heer Van der Ham zal, alsmaar doorredenerend, uiteindelijk toch vastlopen in het verschil tussen een mens en een dier. Hij had daarover ook een debat met collega Van der Vlies. De term "intrinsieke waarde" in de wetstekst geldt voor alle dieren. De heer Van der Ham heeft zelf aangegeven dat hij het met mij eens is dat je een rat moet kunnen bestrijden met bestrijdingsmiddelen en dat je een rat in een proefdierenlaboratorium moet kunnen beschermen. Het is echter wel dezelfde rat, waarvoor de intrinsieke waarde moet gelden. Wij lopen wat dat betreft allemaal vast. De CDA-fractie is van mening dat het terecht is dat de Raad van State de vinger op de zere plek legt. Tegelijkertijd is het ook terecht dat de minister de term "intrinsieke waarde", die in feite al is ingeburgerd via de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren, wel heeft opgenomen in deze kaderwet dieren. Zij beseft echter wel dat het worstelen blijft met die intrinsieke waarde.

Ik heb in mijn eerste termijn aangegeven dat de CDA-fractie van mening is dat de administratieve lastendruk wat meer naar beneden zou moeten kunnen. De minister heeft in haar beantwoording aangegeven dat er sprake is van een aantal miljoenen aan lastenverlichting. Zij wees onder andere op de receptplicht en het logboek. Ze wees ook op het kanalisatieregime van diergeneesmiddelen. Hierbij stelde zij een wijziging van

Ormel

het kanalisatieregime voor die ik niet helemaal begreep. In plaats van kanalisatie naar middel werd het een kanalisatie naar de aanleiding waarom het middel werd voorgeschreven, als ik de minister goed citeer. Ik zou hierover graag een nadere duiding hebben van de minister in haar tweede termijn. Wij zijn echter toch van mening dat er meer mogelijkheden zijn om te komen tot een vermindering van administratieve lastendruk. Daarom dien ik de volgende motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

van mening dat efficiënt en effectief toezicht op de voedselveiligheid van groot belang is voor consumenten en bedrijven;

van mening dat een geaudit privaat kwaliteitssysteem kan voorzien in de toezicht op toezicht controle-systematiek zodat overheidscontrole wordt vergemakkelijkt;

overwegende dat het opstellen, inrichten en auditen van private kwaliteitssystemen tijd vergt;

constaterende dat de minister aangeeft dat in nauw overleg met het bedrijfsleven de gewenste resultaten moeten worden bereikt;

verzoekt de regering om het bedrijfsleven te ondersteunen bij het verder ontwikkelen van toezicht op toezicht controlesystematiek binnen de EU-kaders, zodat op basis van een protocol met audits én resultaatverplichtingen voor het bedrijfsleven naar een op risico's gericht toezicht op toezicht kan worden gewerkt,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter: Deze motie is voorgesteld door het lid Ormel. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 50 (31389).

De heer Ormel (CDA): De CDA-fractie is consequent. Bij de beoordeling van de amendementen heeft de minister gezegd dat het amendement-Ormel c.s. een lastenverzwaring voor het bedrijfsleven betekent. Wij zijn van mening dat het inderdaad een lastenverzwaring kan zijn. Daar staat tegenover dat het van groot belang is voor de volksgezondheid dat er een transparante en centrale registratie van diergeneesmiddelen komt. Wij denken echter dat er ook bezuinigingen mogelijk zijn, met name omdat het een soort toezicht op toezicht voor de overheid wordt. Om dit wat duidelijker te krijgen, leggen wij het amendement ter toetsing voor bij Acta. Wij hopen daarop spoedig een reactie te krijgen.

Ik heb in de eerste termijn mijn zorg erover uitgesproken dat er een implosie van de veterinaire infrastructuur mogelijk zou zijn. De minister schrijft in haar schriftelijke beantwoording dat ik dat allemaal wat te zwaar zie. Ik ben gelukkig over dat antwoord, maar ik ben er toch niet helemaal door gerustgesteld. De minister geeft aan dat

er voldoende kennis aanwezig is en dat er in het geval van een uitbraak van een besmettelijke dierziekte voldoende dierenartsen zijn. Ik kan vertellen dat tien jaar geleden bij de uitbraak van mond- en klauwzeer en daarvoor van de varkenspest, dierenartsen direct klaarstonden. Daar waren echter ook dierenartsen bij die bijvoorbeeld al jaren geen bloed hadden getapt bij een schaap of bij een varken. Ik vrees dat het aantal dierenartsen dat dit kan, jaarlijks snel afneemt. Ik vraag de minister toch om daar nog eens goed naar te kijken. Een veterinaire infrastructuur die klaar is voor een uitbraak van een besmettelijke dierziekte is immers een noodzaak voor dit land.

□

De heer Van der Ham (D66): Voorzitter. In navolging van mevrouw Van Velzen dank ik de ambtenaren van Bureau Wetgeving hartelijk voor het vele werk dat zij hebben verzet, voor mij en zeker voor anderen die nog veel meer amendementen hebben ingediend.

De eerste vraag die ik in mijn inbreng in eerste termijn stelde, was wat je nu als hardwerkende, pluizige, besnorhaarde, vierpotige, gevederde of beschubde Nederlander met deze wet opschiet. Het is mij op een aantal punten duidelijker geworden, maar ook heel veel punten blijft het ook algemeen en vaag. Dat heeft ook te maken met de procedure. Veel zaken moeten nog worden ingevuld. Ik vind het wel heel moeilijk om te beoordelen of deze wet nu tot vooruitgang leidt of tot achteruitgang.

Mevrouw Van Velzen heeft in om een evaluatie gevraagd in een motie, die ik mede heb ondertekend. Zo'n evaluatie is belangrijk, zodat wij die hiernaast kunnen leggen. Mevrouw Van Velzen heeft ook een amendement ingediend om een evaluatie eerder dan vijf jaar en ook daarna in de wet op te nemen.

Het is van belang om het dierenwelzijn, het beschermingsniveau, voortdurend te monitoren. Ik heb de minister in mijn bijdrage gevraagd aan te geven hoe zij die monitoring zou willen uitvoeren. Ik heb daar een heel kort antwoord op gekregen in de schriftelijke beantwoording. Dat vind ik echt tekortschieten. Er bestaat bij een grote minderheid in de Kamer twijfel over de werkingskracht van deze wet. Wij zijn een beetje bang dat de bescherming minder is dan de huidige en dat willen wij niet. Doordat de minister de AMvB's nog niet heeft geslagen, kunnen wij een aantal zaken niet weten. Zij moet echt die minderheid in de Kamer tegemoetkomen door toe te zeggen dat er snel monitoring zal komen op bepaalde punten. Ik ben best bereid om voor deze kaderwet te stemmen, maar dan moet de minister mij op dat soort punten iets meer tegemoet komen. Ik hoop dat zij dat toezegt.

Ik kom nu op de intrinsieke waarde van het dier. Dat is een heel wezenlijk debat in het kader van deze kaderwet. Het is heel ingewikkeld. De heer Ormel legt zich er gelijk bij neer door te zegen: het is zo ingewikkeld, laat maar. Ik leg mij er niet bij neer. Ik hoor mevrouw Snijder van de VVD zelfs zeggen dat zij het een interessant debat vindt en dat zij zich er niet zomaar bij neerlegt. Mevrouw Van Velzen heeft een amendement ingediend op dit punt en ik zie andere fracties ermee worstelen. Dat is terecht, want het is een ingewikkeld onderwerp. De Kamer moet het debat erover aangaan, in plaats van zich erbij neerleggen.

Van der Ham

Er is een aantal amendementen ingediend. De minister heeft gezegd dat zij de punten met betrekking tot de vijf vrijheden op zich sympathiek vindt. Zij heeft die ook genoemd in de toelichting op het wetsvoorstel. Of wij die nu in de wettekst moeten zetten, met een aantal zaken rond adaptatiemogelijkheden, vraagt zij zich echter af. Naar aanleiding van amendement vraagt zij: wordt er nu wel voldoende rekening gehouden met afwegingen rond volksgezondheid en diergezondheid.

Ik ben bereid om in de tijd die wij nog hebben te kijken of wij tot een amendementstekst kunnen komen waarvan de minister zegt dat zij er iets mee kan en dat hierin voldoende rekening wordt gehouden met een aantal belangrijke zaken. Ik zal ook iets nader proberen te omschrijven wat de intrinsieke waarde van het dier is, gebaseerd op de debatten die wij hierover hebben gevoerd, ook in het kader van de Nota Dierenwelzijn en de zaken die wetenschappers hierover hebben geschreven. Laten wij naar een uitgebalanceerde tekst zoeken. Ik had eigenlijk gehoopt dat u had gezegd: ik neem het terug en ik ga een nota van wijziging voorbereiden om al die elementen waarover wel overeenstemming is – niet iedereen denkt verschillend, nee, op een aantal punten overlappen de opvattingen in de Kamer – bij elkaar te vinden. Dat hebt u in eerste termijn niet gedaan. Ik heb samen met mevrouw Van Velzen een amendement ingediend. Wij zijn bereid om die taak op ons te nemen, maar ik kan mij ook goed voorstellen dat u daarin de regie neemt. Ik vind het allebei best, als er maar een nadere specificering komt. We hebben daar de komende weken nog de tijd voor en ik vind het prima om met u en uw ambtenaren te kijken naar een juridisch juiste tekst, waarop wij hopelijk een schriftelijke reactie krijgen of misschien een reactie in tweede termijn, over een paar weken. Dit is wat ik wilde zeggen naar aanleiding van de intrinsieke waarde van het dier.

U hebt mij niet kunnen overtuigen om mijn amendement over de preventieve toets in te trekken. U zegt dat het nog niet voldoende is gebruikt in het verleden. Een wettekst kan natuurlijk ook uit zichzelf een preventieve werking hebben. Ik zie echt niet in hoe u door de manier waarop ik het in het amendement heb gegoten, in allerlei administratieve lasten verzeild raakt. De uitvoering ervan wordt namelijk bij AMvB geregeld. Daar bent u zelf bij. U kunt het dus zelf invullen. Daarom ben ik absoluut niet van plan om dat amendement in te trekken. Het lijkt mij heel zinnig, want het is een stok achter de deur. Mocht administratievelastendruk blijven bestaan – die bestaat al, dus kan niet toenemen; zij blijft hooguit hetzelfde – bent u zelfs nog in staat om die te verminderen in uw uitvoeringsbesluit.

Ik sluit mij korthedshalve aan bij de opmerkingen die mevrouw Van Velzen en mevrouw Thieme in hun interrupties en in hun eerste termijn over de positieflijst hebben gemaakt. Hetzelfde geldt voor het doden van dieren.

Ik heb even overwogen om een motie over de internationale positie van Nederland in te dienen, maar een dergelijke motie heeft weinig zin. Zij past namelijk niet echt in het wetsvoorstel dat wij nu behandelen. Ik vind het van groot belang dat Nederland voortrekker is in en buiten Europa. Als ik dat zeg, moet u dat niet onmiddellijk als een aanklacht aan uw adres zien. Ik vind dat u wel wat harder mag lopen. Daar gaat het mij nu alleen niet om. Het gaat om het probleem dat Nederland ten aanzien van dierenwelzijn over het algemeen verder

wil gaan dan de rest van de wereld. Ik vind dat wij dat ook absoluut moeten doen, maar natuurlijk komen wij soms door discussies over het level playing field in de problemen. Wij willen niet dat grote groepen ondernemers naar het buitenland gaan om daar op een lager dierenwelzijnsniveau te gaan produceren. Ik zie dat dilemma wel. Alleen zit er tussen heel idealistisch zijn, eigenlijk over de top gaan, waardoor je niets kunt bereiken en niets doen, een wereld van verschil. Ik zie dat u een aantal dingen onderneemt en dat u een aantal dingen op de kaart zet, maar ik vind werkelijk dat Nederland samen met gelijkgestemde landen meer kan doen om de randen van de regels op te zoeken, om soms niet alleen maar met de kopgroep de discussie te bepalen binnen de Europese Raad en de WTO, maar om elkaar ook vast te gaan houden en om samen voorop te lopen in harde wetgeving in plaats van te wachten of alleen maar het debat te bepalen. Wij moeten ook in wetgeving vooroplopen. Ik hoop dus dat u in andere dierenwelzijnsdebatten en misschien zelfs al in de beantwoording in de tweede termijn van over een paar weken wilt bezien hoe u het instrumentarium dat tot uw beschikking staat om die kopgroeprol op u te nemen, nader invulling kunt geven. Ik hoop daarop, want dat is volgens mij de beste methode om internationaal druk uit te oefenen: door te laten zien dat wij het kunnen doen, dat wij als rijk, economisch sterk, landbouwkundig fantastisch land ook nog in staat zijn om naast het verdienen van de boterham, het dierenwelzijn veel verder te brengen dan iedereen voor mogelijk had gehouden. Dat is een uitdaging. Ik hoop dat de Nederlandse regering deze, volgende en eerdere uitdagingen nog scherper wil aangaan dan zij nu doet.

□

De heer **Van der Vlies** (SGP): Voorzitter. Ik wil de minister graag dank zeggen voor haar beantwoording. Dit is een belangrijk en ook een gevoelig debat. Dat is over en weer wel gebleken. Hier en daar was het ook een zoektocht naar het optimale met erkenning van het feit dat dit niet altijd binnen handbereik is en soms heel erg veel tijd zal kosten, zeker als je het Europese en het mondiale niveau erbij betreft. Dat neemt niet weg dat wij moeten doen wat wij kunnen om het dierenwelzijn en alles wat verder binnen deze wet aan de orde is, te verbeteren.

Ik zet nog even kort de positie van de SGP-fractie uiteen. Mijn fractie gelooft en belijdt dat mens en dier geschapen zijn, een dier naar eigen aard. Eigenheid, inderdaad, elk dier. De mens die het dier mag gebruiken, moet dat wel prudent, zorgvuldig, doen. Ik noemde dat gisteren het Bijbelse kompas.

Als het gaat om de intrinsieke waarde, kun je proberen om die voor jezelf in te vullen. Het dier heeft, behalve de gebruikswaarde, een waarde voor de mens. Inderdaad, zo is dat. Maar je zoekt vervolgens een balans: je moet het dier niet vermenschelijken, zoals we dat gisteren noemden. Wij moeten het echter ook niet "verdingenlijken" om er maar een woordspeling van te maken. Het gaat erom dat wij daarmee evenwichtig en zorgvuldig verder komen.

Natuurlijk gaat er helaas hier en daar wat fout als men dieren houdt. Als dat bedrijfsmatig gebeurt, kan er bij het bedrijf iets fout gaan. Denk aan mismanagement, allerlei situaties en toestanden. Wij kennen de incidenten. Daar

Van der Vlies

geneer je je voor, maar dat gebeurt. Ook bij het hobbymatig houden van dieren kan dat het geval zijn. Mensen kunnen zichzelf overwaarderen. Zij kunnen zich als het ware vertellen aan het in bezit nemen van een dier in de hobby sfeer. Zij overzien niet wat zij in huis halen en dan gaat het ook fout. Maar ik vind dat het te ver gaat om bijvoorbeeld alle intensieve veehouders in de verdachtenbank te plaatsen. Daarmee miskennen wij het feit dat ook zij de laatste tijd heel veel hebben geïnvesteerd en dat er heel veel is verbeterd. Dat kan toch niet ontkend worden? Eenieder die de praktijk kent, moet dat vaststellen. Zijn wij er? Nee, wij zijn er nog niet, maar ik stel vast dat er wel verbeterpunten zijn.

Kortom, wij moeten geëngageerd bezig blijven om binnen onze landsgrenzen en daarbuiten te verbeteren. Zeker als het gaat om de bedrijfsmatige houderijen, speelt de concurrentiegevoeligheid een rol. Dat is nu eenmaal zo. Ik vind eerlijk gezegd dat je je met het bevorderen van het dierenwelzijn en alles wat daarmee samenhangt, niet kunt losmaken van de economische werkelijkheid. Daarvoor dragen wij immers ook verantwoordelijkheid.

Gisteren kondigde ik in mijn bijdrage een amendement aan over de biotechnologie. Ik was daarmee serieus bezig, maar collega Cramer kondigde dat een paar uur later ook aan. Hij wist zelfs te melden dat dit namens een aantal coalitiefracties het geval was. Ik ben er vanmorgen vroeg in gedoken en hij heeft de wedstrijd in tempo van mij gewonnen. Laat ik het zo maar formuleren. Ik erken de vriendelijkheid van de coalitiepartners dat zij mij in die omstandigheden het amendement op stuk nr. 42 mede lieten ondertekenen. Dat geeft in essentie precies datgene weer wat ik probeerde te regelen. Het biomedisch onderzoek is daarin uiteraard bewust niet meegenomen. Ook dat verdient een duurzame borging. De minister verwees mij zojuist naar de Wet op de dierproeven en de Embryowet. Ik zal die op mij laten inwerken en bezien hoe dat geborgd is, ook in de toekomst in geval van eventuele nieuwe ontwikkelingen. Daarvoor heb ik nu geen actie in gedachte.

Het commentaar op de wet van mevrouw Freriks op 2 september in het rondetafelgesprek is aan de commissie aangereikt. Dat is neergeslagen in een stuk dat voor mij ligt. De minister heeft toegezegd dat zij daarop in haar tweede termijn zal terugkomen. Ik stel er wel prijs op dat dit gebeurt, want door haar werd vastgesteld dat in de juridische literatuur over de handhaafbaarheid van artikel 36 van de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren regelmatig begripmatige knelpunten gesignaleerd worden. Als dat zo is en deze benoemd kunnen worden, wat naar ik aanneem in de juridische literatuur het geval zal zijn, moeten wij de eerste gelegenheid aangrijpen om de knelpunten weg te nemen. Dat is natuurlijk nog iets anders dan het verrichten van een volledige evaluatie. Dit kan meer per segment geschieden. Dit was eigenlijk alles wat ik nog wilde inbrengen.

De minister heeft de amendementen voor het grootste deel becommentarieerd. Het viel mij op dat zij het aannemen van nogal wat amendementen heeft ontraden. De vraag komt bij mij op wat er gebeurt als bepaalde amendementen desondanks de eindstreep halen. Ik sluit niet uit dat dit het geval zal zijn. Dit is een politieke vraag. Ik heb de minister wel het aannemen van allerlei amendementen horen ontraden, maar zij heeft niet gezegd dat een bepaald amendement voor haar onaanvaardbaar is. Of zoiets. Met andere woorden: kan

dat allemaal maar zo? De minister begrijpt wel wat ik bedoel. Of moeten wij daarna nog een nieuwe move in politieke zin verwachten? Dat is mijn politieke uitsmijter.

□

Mevrouw **Snijder-Hazelhoff** (VVD): Voorzitter. Ook van mijn kant dank aan de minister voor haar beantwoording in eerste termijn.

Het is complexe wetgeving om van vijf wetten één wet te maken. In mijn eerste termijn heb ik gezegd dat de wijze waarop dit is gebeurd, ons past. Er is sprake van meer eigen verantwoordelijkheid en zelfregulering. De overheid probeert terug te treden waar dit kan en de verantwoordelijkheid vooral bij de dierhouder te leggen. De aanliegroute die de minister kiest op het gebied van het dierenwelzijn en de Europese context is van wezenlijk belang voor de houderijsystemen die wij in Nederland kennen.

Ik heb geen lange aanloop meer nodig. Dat hebben wij in de eerste termijn gedaan. De minister heeft daarop inhoudelijk gerealiseerd. Ik wil nader ingaan op de intrinsieke waarde. De Kamer wilde die breed op de agenda hebben en wilde dat dit in de wet zou worden opgenomen. Ik heb goed naar de minister geluisterd. Ik zou mij kunnen voorstellen dat in de wet een aantal handvatten wordt opgenomen. Ik heb de minister zojuist daartoe uitgedaagd.

De minister heeft op zich argumenten om te zeggen: ik moet op de verschillende vlakken verschillende afwegingen maken. Er valt aan haar punt echt niet veel af te doen. Ik versta dat. Zij gaf zelf aan dat zij een afwegingskader wil formuleren. Toen heb ik haar uitgedaagd: wilt u dat afwegingskader niet toch in de wet opschrijven? Daarop zei de minister: die kaders zijn zo verschillend; die moet ik niet in de wetstekst opnemen. Ik ga er nu van uit dat wij, zoals de minister ook heeft aangegeven, bij alle AMvB's die wij van haar krijgen het afwegingskader dat daarop van toepassing is, helder in beeld krijgen en dan ook de juiste afwegingen kunnen maken. Ik kom zo te spreken over de voorhangprocedures daarbij.

De heer **Van der Ham** (D66): Zeg nu niet te snel dat u dat wilt afwachten. Stel je voor dat wij in de komende weken samen met andere leden en samen met de minister tot een formulering komen waarvan wij allemaal zeggen: dat is goed, dat is hanteerbaar, het geeft richting, maar het geeft wel ruimte voor de afweging waarvan de minister terecht heeft aangegeven dat zij die moet maken. Dan kunnen wij dit er toch alsnog in zetten? Staat u daar nog wel voor open in de aankomende weken?

Mevrouw **Snijder-Hazelhoff** (VVD): Ik heb uw amendement bekeken en dat gaat mij in ieder geval veel te ver. Gezien de afweging die je inderdaad op een aantal onderdelen moet maken, vind ik het echt te strak geformuleerd. Ook de zin waarin u het hele onderwijs erbij haalt, gaat de VVD-fractie te ver. Maar u wilt openingen. Ik ben natuurlijk bereid om te kijken, maar ik heb goed geluisterd naar de minister. Als de minister voor ons bij de AMvB's het kader aangeeft waarbinnen de afwegingen worden gemaakt, heb ik daar ook oog voor. Laat ik dat in ieder geval zeggen. Dan moet u maar bekijken wat voor ruimte u nog in uw amendement ziet

Snijder-Hazelhoff

om mij erachter te krijgen. Ik geef u graag die kans, maar dan moet er wel wat gebeuren.

De heer **Van der Ham** (D66): Daar ben ik u al heel erg dankbaar voor.

Mevrouw **Snijder-Hazelhoff** (VVD): Ik kom op de voorhangprocedure. Ook daarover heb ik in eerste termijn al een opmerking gemaakt. Zoals die nu is geformuleerd en als het alleen gaat om dierenwelzijn, vinden wij die echt te krap. De VVD-fractie sluit zich dan ook aan bij het amendement van Waalkens en Cramer. Dat geeft naar ons gevoel meer handvatten om de Kamer erbij te betrekken. Dat moeten wij ook willen.

Het volgende punt heb ik gemist. Bij de hele discussie over regels voor fokkerij et cetera heb ik gewezen op de illegale handel. Er wordt heel vaak geschermd met "wij zijn de fokkers van rashonden", en als dat goed geregeld is, is het prachtig. Maar de minister weet net als ik dat er ook echt illegale handel bestaat, waarbij gesuggereerd wordt dat het allemaal prachtige rashonden zijn terwijl dat niet zo is. Wij vinden dat er best nog een stapje bij mag wat betreft de controle.

Ik sluit me aan bij wat mevrouw Van Velzen in eerste instantie en in tweede termijn over de positieflijst heeft gezegd, evenals bij wat zo-even in de wisseling met de minister werd gezegd. Snelheid is geboden. Maak gebruik van de RDA-lijst! Wat mij betreft, hebben wij hier graag halfweg 2010 iets liggen.

Ik heb nog twee punten: de onafhankelijke positie van de dierenarts en de hele veterinaire infrastructuur. Kortheidshalve zeg ik dat de heer Ormel daarover de juiste opmerking heeft gemaakt. Wij moeten er gewoon voor zorgen dat dit goed geregeld is. De onafhankelijke positie van de dierenartsen moet goed geregeld zijn, maar onze hele infrastructuur ook. Dat is wezenlijk in een land als Nederland.

Ik verschil echt van mening met de fracties van het CDA, de PvdA en de ChristenUnie over hun amendement over diergeneesmiddelen en de twee jaar. Ik deel wel de mening van de minister daarover. In de eerste termijn heb ik daar al iets over gezegd: privaat doen wat privaat kan met een goede onderbouwing. Volgens mij zitten wij daarmee op de lijn van de minister. Daarom ben ik verrast dat de minister het oordeel over dit amendement toch aan de Kamer laat. De minister loopt daardoor het risico dat dit amendement wordt aangenomen. Ik sluit mij bij de heer Van der Vlies aan, die de minister vroeg of het niet wat scherper had gekund, aangezien de minister voor het private systeem staat.

De heer **Ormel** (CDA): Ik ben een beetje verbaasd. U hebt eerder uw steun uitgesproken voor dit amendement. Wat wilt u dan?

Mevrouw **Snijder-Hazelhoff** (VVD): Ik wil een privaat systeem. Ik wil niet dat het allemaal afhankelijk is van die twee jaar, zoals u hebt vastgelegd, en dat u vervolgens overgaat naar het publieke domein. Dat gaat mij te ver. Ik vind dat we een privaat systeem nu even moeten laten voorgaan, net als de minister heeft gezegd.

De heer **Ormel** (CDA): Maar als het systeem er over twee jaar niet is? We wachten als zo lang op een privaat systeem.

Mevrouw **Snijder-Hazelhoff** (VVD): Dat is niet waar. U weet ook dat we daar nog helemaal niet zo lang mee bezig zijn. Er worden nu behoorlijk wat stappen gezet. U weet net zo goed als ik dat in de afgelopen week een groot congres heeft plaatsgevonden, waar het merendeel, 90% tot 95% van de dierenartsen, heeft gezegd dat zij dit op de rails zouden zetten. Ik blijf het jammer vinden dat u die twee jaar hebt geformuleerd. U zegt dat u deze druk wilt behouden. De minister geeft zelf aan dat als we kiezen voor het risico om een publiek systeem te creëren – ik ga ervan uit dat het privaat lukt – er een geweldige administratievelastendruk, ook voor de overheid, achterweg komt. Laat ik daar heel helder in zijn.

Een aantal woordvoerders begon te glimlachen toen ik begon over het begraven van huisdieren. Wij kwamen hierop doordat wij het gevoel hadden dat iedereen denkt dat het allemaal is toegestaan. Maar wij merkten dat in de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren staat dat gemeenten de vrijheid hebben om het begraven te verbieden. Mensen willen hun huisdier graag in de tuin begraven en doen dit dan stiekem. Daar hebben ze een beetje een naar gevoel bij. Daarom dien ik de volgende motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de EU-regelgeving het niet verbiedt dat huisdieren in de eigen tuin worden begraven;

constaterende dat de regering in haar antwoorden aangeeft dat het is toegestaan om dode gezelschapsdieren in de tuin te begraven;

constaterende dat de GWWD echter de gemeenten de mogelijkheid geeft, het begraven van huisdieren in eigen tuin te verbieden;

overwegende dat veel mensen hun huisdier c.q. hun dierenvriend dichtbij in eigen tuin willen begraven;

overwegende dat veel burgers nu – stiekem – aan deze gevoelens toegeven en dus toch hun huisdier in de tuin begraven;

verzoekt de regering, de mogelijkheid voor gemeenten om het begraven van huisdieren in eigen tuin te verbieden uit de GWWD te halen en daarmee tegemoet te komen aan de wens van veel huisdierhouders,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Snijder-Hazelhoff, Dibi en Graus. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 51 (31389).

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Ik mis voorstellen van de VVD-fractie, die meent diervriendelijk te zijn, met betrekking tot dierenwelzijn. De enige motie over dieren die ik de VVD heb horen indienen, gaat over de laatste

Snijder-Hazelhoff

fase van het dier, als het al dood is. Dat heeft weinig met dierenwelzijn te maken. Waar blijven de voorstellen van de VVD om dieren een beter leven te geven?

Mevrouw **Snijder-Hazelhoff** (VVD): Hier is een heel kort antwoord op te geven. U hebt een heel scala aan amendementen en moties gezien. Die zijn zojuist allemaal ingediend. Laat u het maar aan de VVD-fractie over waar wij straks voor zullen stemmen. Dat zou u nog wel eens kunnen verrassen.

□

De heer **Graus** (PVV): Voorzitter. Het was weer een rondje academisch en Haags geneuzel. Ik moet zeggen dat ik er niet veel wijzer van ben geworden. Niemand is er trouwens wijzer van geworden. Ik heb gewone burgers gevraagd om het debat te volgen om eens te kijken wat zij ervan vinden. Niemand snapt er ene moer van. Niet alleen het lid Graus en de Raad van State snappen veel dingen niet, maar ook collega's. De heer Ormel zei zelf: wij worstelen met het begrip "intrinsieke waarde". Ik heb het de minister gevraagd, maar er komt niets uit. Er zijn elf verschillende meningen en met de minister erbij zijn dat er twaalf. Dan zijn er ook nog honderden ambtenaren die een mening hebben over het begrip "intrinsieke waarde".

De heer Cramer had het over waarden en normen. Ik vraag mij af wat die waarden en normen dan zijn. Waar is het respect voor dieren gebleven?

De heer **Van der Ham** (D66): Op een aantal punten kunnen wij het eigenlijk wel redelijk vinden met de PVV en op dit punt best vaak. Er zijn helemaal geen elf verschillende meningen. Zelfs de VVD – mevrouw Snijder zei wel dat wij er misschien nog even mee moeten wachten – vindt de vijf vrijheden een goed handvat voor het formuleren van scherpere dierenwelzijnseisen. Dat is niet academisch, want die vrijheden zijn heel simpel. Die gaan over dorst, over honger en over angst; onderwerpen waar u het heel vaak over heeft. U moet niet meegaan in de "spin" van de heer Ormel, want die wil helemaal niks.

De heer **Graus** (PVV): Daarom had ik het over academisch en Haags geneuzel. Sommige dingen vallen onder Haags geneuzel en andere onder academisch geneuzel. De burger moet het kunnen begrijpen. Voorzitter, ik verzoek u om de tijd even stop te zetten. Ik heb namelijk geen antwoord gekregen op een vraag die ik drie keer gesteld heb; een keer in eerste termijn en twee keer bij interruptie. In de memorie van toelichting staat onder 3.4.1: "De erkenning van de intrinsieke waarde van het dier leidt ertoe dat bij het uitoefenen van bevoegdheden de positie van het dier als rechtsobject wordt versterkt ...". Niemand heeft een antwoord op mijn vraag hierover. Hier staat gewoon een fout, want dit kan helemaal niet. Je gaat ook een stoel geen water geven. Wat is de intrinsieke waarde van een poffertje? De minister is er niet op teruggekomen. Het begint een trend te worden dat ik geen antwoord op mijn vragen krijg. Wie zwijgt stemt toe, dus de PVV heeft wederom gelijk. Daarom geeft niemand van de regering antwoord op onze vragen omdat zij dan met de billen bloot moeten.

Ik begin nu aan mijn korte tweede termijn.

Minister **Verburg**: Ik heb inderdaad tegen de heer Graus gezegd dat ik er nog op terug zou komen, maar ik heb dat niet gedaan. Ik beloof hem dat ik hier in tweede termijn op terugkom. Hij heeft een terecht punt. Dat wil ik vanavond nog rechtzetten.

De **voorzitter**: Hoewel het niet gebruikelijk is, heb ik de minister in staat gesteld om hierop te reageren, want zij werd direct aangesproken. De heer Graus kan daar kennis van nemen. Ik stel hem voor, nu zijn betoog te vervolgen.

De heer **Graus** (PVV): Minister, u hoeft mij niets te beloven. Beloof mij voor de arme weerloze dieren in het land dat u gaat strijden tegen de rituele afslachting van miljoenen dieren per jaar in ons land. Beloof mij dat de dierenpolitie er komt. Daarvoor hebben wij al dekking gevonden tijdens de algemene politieke beschouwing van vorig jaar. Die dekking is goedgekeurd door het Centraal Planbureau. Beloof mij dat u samen met uw collega van Justitie gaat strijden voor de invoering van minimumstraffen. Ik heb het niet over maximumstraffen, die nooit worden opgelegd. Iemand die een dier mishandelt, moet in de gevangenis worden gegooid. Het dier moet worden onteigend en de eigenaar moet een levenslang verbod op het houden van dieren krijgen. Het is niet normaal. Ik heb het afgelopen jaar bijgehouden hoeveel dierenmishandelaars keer op keer op keer dieren mishandelen. Iedere keer staat in de krant dat de betrokkene bekend was bij de politie, de LID en bij de AID. Maar er wordt niets aan gedaan! Laatst was er weer een bericht over een hondenrecidivist in Oisterwijk. Weer 150 honden verwaarloosd en weer waren er een paar daarvan doodgegaan. Daar wordt niets aan gedaan. Die man heeft over drie maanden weer honden in huis. Gevangenisstraffen, dierenpolitie, alarmnummer 113 – een motie daarover is aangenomen – dat moet de minister mij beloven.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Voorzitter. Ik ga een heel eind mee in de emotie van de heer Graus. Mijnheer Graus, wist u dat er jaarlijks 500 miljoen dieren keer op keer mishandeld worden door recidivisten in de bio-industrie? Gaat u ook voor hen een houdverbod bepleiten? Gaat u met mij strijden om zo snel mogelijk een einde te maken aan de bio-industrie?

De heer **Graus** (PVV): De PVV is ook voor afbouw van de bio-industrie. Wij willen het echter rustiger doen dan de Partij voor de Dieren. Ik heb altijd gezegd dat de meeste boeren in Nederland professionals zijn. Zij gaan goed met hun dieren om. De sector doet het in Nederland heel goed ten opzichte van Europa. Wij moeten de sector niet pakken, maar die paar boeren die hufterig gedrag vertonen ten opzichte van hun dieren. Zij moeten gevangenisstraf krijgen en een levenslang verbod op het houden van dieren. Mevrouw Thieme en ik bepalen niet wat er gebeurt met die miljoenen dieren in de bio-industrie, hoe graag zij dat ook zou willen. Het aankoopgedrag van de consument bepaalt dat. Wij kunnen vanuit de Tweede Kamer niet beslissen hoe veel vlees of vis iemand eet. Daar gaan wij niet over. Wij kunnen wel de minister nog meer onder druk zetten om de echte dierenhufters en dierenmishandelaars aan te pakken. Dat moet gebeuren. Daar is niets van terug te vinden in dit wetsvoorstel.

Graus

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Er is sprake van georganiseerde dierenmishandeling. U kunt niet zeggen dat wij het rustig aan moeten doen. Wij hebben het over het afbranden van varkensstaarten en het afknippen van kippensnavels en dan zegt u: laten wij rustig aan doen. Als er een paard wordt mishandeld, vindt u dat er meteen lik-op-stukbeleid moet worden toegepast, maar de bio-industrie laat u verder met rust, want dan moet de consument maar ander gedrag vertonen. Verder gaat u er niets aan doen.

De heer **Graus** (PVV): En deze woorden komen uit de mond van de voorzitter van de Partij voor de Dieren die de Partij voor de Vrijheid niet steunt in een verbod op rituele afslachting van miljoenen dieren. Daar steunt u ons niet in. U zegt dit nu tegen mij met droge ogen. U staat toe dat miljoenen dieren ritueel geslacht worden. En nu zegt u hier dat ik boeren moet aanpakken die goed hun best doen? Dat kunt u toch niet menen?

De **voorzitter**: U bent uitgedaagd.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): De heer Graus doet een onjuiste bewering. De Partij voor de Dieren heeft een initiatiefwetsvoorstel ingediend om het onverdoofd ritueel slachten te verbieden. Gaat u nu niet vertellen dat dit niet het geval is.

De **voorzitter**: Ik stel voor dat u uw betoog vervolgt, mijnheer Graus.

De heer **Graus** (PVV): Nee, ik word nu ook uitgedaagd. Met dat voorstel belemmert u mij. Ik wilde met een verbod komen op ritueel slachten, maar dat kan nu niet omdat u ermee bezig bent en het al maanden tegenhoudt. Wat zullen de dieren blij zijn dat zij eerst een spuitje krijgen voordat ze ritueel liggen dood te bloeden en liggen te stikken in hun eigen bloed. Wat zullen ze daar blij mee zijn, mevrouw Thieme. Het gaat over respect voor dieren. Ritueel slachten is de meest walgelijke vorm van dierenmishandeling. De Partij voor de Dieren is voor ritueel slachten, laat dat duidelijk zijn.

Ik heb het over de animal cops gehad. De dekking daarvoor hebben wij. Zij kunnen optreden. Dat moet gebeuren. Wij kunnen kletsen over waarden en normen tot wij een ons wegen, maar de dierenhuffers moeten worden aangepakt. Dan pas hebben wij een fatsoenlijk land wat dieren betreft. De kale Europese kapstok verandert er helemaal niets aan. Sterker nog, niemand kan me zeggen of het een verbetering of een verslechtering is. Je kunt dus beter bij het oude blijven. Dit gebeurt allemaal vanwege Europese druk. Wij hadden het helemaal niet zo slecht voor elkaar, al moesten wij veel verbeteren. Ik vraag me af wat hier uiteindelijk van moet komen. Ik zal mijn fractie adviseren om voorzichtig te zijn. Het hangt er ook vanaf welke amendementen worden aangenomen, maar ik heb er een hard hoofd in. Sowieso worden mijn moties en amendementen nooit aangenomen. Het heeft dus ook geen zin meer om die in te dienen. Ik moet wachten op de verkiezingen en een nieuwe Kamer en regering. Laten wij eerlijk zijn. Ik hoor de heer Van der Ham lachen. Ach, dan heb tenminste nog een lach van hem gekregen.

Ik wil vragen de controle en de handhaving te vergroten. Zorg dat die zwaardere straffen er komen: een levenslang verbod op het houden van dieren. Ik ben niet

voor het softe plan van de heren Ormel en Waalkens dat iemand als hij een dier tot vier keer toe helemaal in elkaar schopt, tien jaar geen dieren meer mag houden. Zo iemand mag nooit meer een dier in zijn handen houden. Daar moeten wij naartoe. De minister zei dat de LID en de AID optreden tegen dierenmishandeling. Ja, met een bestuurlijke boete. Dat is voor die hondenhandelaar erg leuk. Hij heeft 150 honden en daar verdient hij goud geld aan. Hij krijgt een bestuurlijke boete van een paar tientjes en een schouderklopje. Daarna gaat hij weer nieuwe honden halen in Oost-Europa en begint het weer van voren af aan. Die man had niet vier keer de fout in mogen gaan, maar in de gevangenis moeten zitten. Wat mij betreft in een kerker op water en brood.

Ik vind het dus een kale Europese kapstok. De minister heeft dit niet uit vrije wil gedaan, maar onder Europese druk. De regering wil altijd het beste kindje van de klas zijn. Wij willen een dierenbeschermingswet en dat is dit wetsvoorstel niet. Dit is geen wapen in de strijd voor beter dierenwelzijn of tegen dierenmishandeling. Ik heb gevraagd of het een verbetering of verslechtering is, maar daarover is geen duidelijkheid gekomen, ook niet van de collega's. Ik vind de meeste amendementen echt drie keer niks. Dus ik zal met de fractie van de Partij voor de Vrijheid in beraad moeten wat wij hiermee gaan doen. Ik kan er nu geen zinnig woord over zeggen. In ieder geval zal ik een zeer voorzichtig advies aan mijn fractie geven. Ik denk dat wij ons beter bij de oude wet kunnen houden.

Voorzitter. Ik heb gesproken.

De **voorzitter**: Ik dank u wel.

□

De heer **Waalkens** (PvdA): Voorzitter. Ik dank de minister voor haar reactie op onze inbreng en voor de antwoorden op de vragen die wij hebben gesteld. Het is een kaderwet die in feite de omgeving schetst waarin die vijf wetten geïntegreerd worden. De uitvoeringsagenda zal medebepalend zijn voor het succes van deze wet.

De fractie van de PvdA is het met collega Van der Ham eens dat wij toch nog eens in de Kamer moeten kijken in hoeverre wij met een uiterste krachtsinspanning kunnen komen tot het invullen van de route en de richting van de beschrijving van de intrinsieke waarde. Ik ben daarvoor beschikbaar en zal ook kijken of wij "principle based" en niet "rule based" en ook niet in een limitatieve opsomming de omgeving kunnen schetsen voor de invulling van die intrinsieke waarde. Ik vind het terecht dat je in de uitvoeringsagenda van AMvB naar AMvB iedere keer die aparte weging maakt, maar daaroverheen moet je een algemeen afwegingskader hebben waarbinnen die intrinsieke waarde in beschrijvende zin "principle based" in de wet wordt gezet. Daarvoor ben ik beschikbaar. Ik denk ook dat het goed zou zijn om de koppen bij elkaar te steken. Er is minder onenigheid dan iedereen suggereert. Ik denk dat de insprekers op alle mogelijke terreinen pogingen hebben gedaan in die zoektocht. De een is daar verder in gekomen dan de ander. Maar ik denk dat het de verantwoordelijkheid van de Kamer is om te kijken of wij daarover overeenstemming kunnen krijgen.

Waalkens

De **voorzitter**: Ik stel u allemaal in staat om een vraag te stellen.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Ik waardeer dit gebaar van de heer Waalkens enorm, want ik denk dat het goed is om als coalitie en oppositie gezamenlijk eruit te komen, de minister daarmee richting te geven en de wet te bepalen. Kunt u nu eens aangeven wat u inhoudelijk tegen mijn amendement heeft? Er ligt een voorstel en ik denk dat het een goed voorstel is. Wij kunnen het zeker uitbreiden, maar het helpt als u nu al een duiding geeft namens uw fractie.

De heer **Waalkens** (PvdA): Ik heb zopas gezegd: wij willen geen limitatieve opsomming. Natuurlijk kunnen de vijf vrijheden van Brambell een leidend principe zijn, maar ik kon mij veel meer vinden in het interruptiedebatje tussen de minister en collega Cramer, waarbij hij de twee alinea's herhaalde uit de inbreng van de minister. Het gaat erom om eens in beschrijvende zin te kijken hoe je vorm en inhoud kunt geven aan die intrinsieke waarde als kernelement van deze kaderwet.

De heer **Ormel** (CDA): Het lijkt mij een uitstekend initiatief van de heer Waalkens ...

De heer **Van der Ham** (D66): Het was mijn initiatief.

De heer **Ormel** (CDA): ... en ook van de heer Van der Ham, mevrouw Van Velzen, die met een amendement is gekomen, mevrouw Thieme, de heer Dibi, mevrouw Snijder, de heer Cramer en de heer Van der Vlies. Een uitstekend initiatief.

De heer **Van der Ham** (D66): U ontbreekt alleen maar, ja. Een beetje jammer!

De heer **Ormel** (CDA): Maar ik vind het geweldig. Wij hebben er ook enige tijd voor, want de tweede termijn van de minister zal waarschijnlijk na het herfstreces plaatsvinden. Als u leest wat de Raad van State heeft gezegd, als u de memorie van toelichting leest, als u overal die worsteling leest, dan wens ik ons veel succes. Maar het zal nog een hele worsteling worden.

De heer **Waalkens** (PvdA): Wij zullen zien.

De heer **Van der Ham** (D66): Ik wil alleen maar concluderen dat de PvdA op dat punt precies heeft opgepakt wat ik in mijn tweede termijn heb gezegd, wat ook mevrouw Van Velzen diverse keren heeft gezegd en wat de heer Cramer heeft gezegd: wij kunnen toch tot iets komen wat wel richting geeft. Ik wil u alleen maar heel graag uitnodigen om zo snel mogelijk met elkaar om de tafel te zitten, wellicht nog met de suggesties van de minister erbij, om ervoor te zorgen dat wij tot een goede tekst komen.

De heer **Waalkens** (PvdA): Ja, dank u wel. Ik denk dat wij het ook aan onze parlementaire verantwoordelijkheid verplicht zijn om te kijken of wij daaruit kunnen komen. Dat het een worsteling is, moge duidelijk zijn. Mijn inschatting is echter dat een verdere invulling niet tot de onmogelijkheden behoort.

Voorzitter. De minister heeft gesproken over de uitvoeringsagenda. Wij vinden die ook essentieel, hoewel

onder de paraplu. Wat de minister over ons amendement zei, om de AMvB's met voorrang te formuleren, lijkt mij inderdaad de route, met nahang. Je kunt dan misschien nog zwaardere middelen inzetten, maar je bent dan wel af van het debat dat voorafgaat aan het formuleren van de AMvB's. Ik vind het waardevol dat wij dat met elkaar doen: een evaluatiemoment bij de AMvB's, lessons learned en aanpassen.

Ik kom te spreken over het amendement van collega Van der Ham over de preventieve toets. Ik heb in mijn eerste termijn twee voorbeelden gegeven, namelijk de Kleingruppenhaltung en het robotiseren van het melken. Als wij met een preventieve toets die systeeminnovaties hadden beoordeeld, dan waren zij misschien anders uitgelegd en geïnterpreteerd. De innovatie was dan niet stilgevallen en wij waren alweer een stap verder geweest. Ik vind het amendement zeer interessant en zal het met een zeer positieve blik beoordelen.

Het amendement over de biotechnologie is door de minister ontraden. Collega Cramer is de eerste ondertekenaar daarvan. Wij stellen in het amendement voor om een ad-hoccommissie ...

De **voorzitter**: Ik zie ineens bewegingen in de zaal. Dat zal hiermee wel iets te maken hebben. Mijnheer Cramer? Het ging immers over uw amendement.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Misschien heb ik het verkeerd begrepen, maar volgens mij heeft de minister daarover nog geen oordeel uitgesproken.

De heer **Waalkens** (PvdA): De minister heeft misschien nog geen oordeel gegeven, maar zij heeft er wel een aantal woorden over gezegd. Ik wacht verder haar oordeel af.

Wij zijn blij dat wij met de integratie van de vijf wetten een aantal stappen hebben gezet. Wij hebben een begin gemaakt met de positieflijst. Wij gaan de wet met de verschillende mogelijke amenderingen nog sterker en beter maken. Ik hoop dat dat gebeurt. Met name op het punt van de veterinaire infrastructuur denk ik dat wij tegemoetkomen aan onze gezamenlijke wens om de registratie van diergeneesmiddelen transparant, correct en selectief toegepast terug te zien. Wij kunnen er dan analyses van maken. Wij zullen met een gewogen oordeel komen over de amendementen en de moties, maar zij moeten wel passen in de wet en in de opvattingen van de PvdA over het versterken, dan wel het aanpassen van de wet. Naar ons oordeel begint het werk na aanneming van het wetsvoorstel pas echt. Systeemdoorbraken heeft de minister meerdere keren in woord en geschrift aan ons doen toekomen. Die zijn nodig om de dierhouderij diervriendelijker en milieusparender te maken. Door de maatschappelijke acceptatie krijgen zij een eerlijke plek in het agrocomplex dat zich aan het ontrollen is. Het vormen van een kopgroep in Europa is daarbij essentieel.

De **voorzitter**: Dank u wel. Eén vraag van mevrouw Thieme.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Ik was erg blij met de opmerking van de heer Waalkens in eerste termijn, dat hij er zich zorgen over maakte in hoeverre de waarborg voor dierenwelzijn wel is meegenomen bij de doelvoorschriften waarop de minister gaat inzetten. Zijn de

Waalkens

doelvoorschriften eigenlijk wel voldoende om het dierenwelzijn te kunnen waarborgen? Heeft de minister zijn zorgen kunnen wegnemen?

De heer **Waalkens** (PvdA): Niet helemaal, want de minister heeft in haar beoordeling van het amendement van collega Van der Ham gezegd dat zij gaat inzetten op de doelvoorschriften. Het scherp stellen van de normen hoort daarbij. Maar waar leiden die doelen en die normen dan toe? Het kan ongewenste ontwikkelingen opleveren, zoals wij hebben gezien bij de Kleingruppenhaltung en bij delen van het robotiseren van het melken.

□

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Er was even wat verwarring over de volgorde van de sprekers, maar het komt wel goed.

Voorzitter. Dank voor de antwoorden van de minister. Ook heel veel dank aan de medewerkers van Bureau Wetgeving die non-stop werken aan alle amendementen. Dat zijn er 30 en dat is toch een duidelijk kritisch signaal. Ondanks alle kritiek vanuit de Kamer op de hele gang van zaken rond de totstandkoming van dit wetsvoorstel, zonder evaluatie van de bestaande wetgeving, ondanks het feit dat maatschappelijke organisaties volkomen onaangekondigd slechts twee weken kregen om een niet geëvalueerde wet te vergelijken met een nieuw wetsvoorstel en ondanks de kritiek op de leegheid van deze wet, het gebrek aan concrete voorstellen van regelgeving voor dierenwelzijnsnormen om zodoende de Kamer de gelegenheid te geven om het oordeel over het hele wetsvoorstel goed te kunnen vormen, blijft de minister onverstoortbaar en gaat gewoon door op de door haar uitgezette koers.

In de eerste termijn van de Kamer bleek een enorme betrokkenheid bij het onderwerp dierenwelzijn. Veel spreektijd was gereserveerd door de meeste fracties om aan te geven dat er nog veel moest gebeuren. Coalitiepartner ChristenUnie heb ik horen zeggen dat zij niet langer accepteert dat een dier als een zaak wordt gezien. Zij wil dat er een duidelijke invulling komt van het begrip "intrinsieke waarde" en zij vindt het ook niet altijd even duidelijk welke kant het op gaat met de uitvoeringsregelingen. Ik hoor de ChristenUnie ook zeggen dat afzetbevordering als doel in de wet toch echt niet zomaar kan, omdat dat alleen een zaak is van het bedrijfsleven zelf. Dat is allemaal goed om te horen, want dat zijn mooie woorden. Er liggen ook amendementen om een en ander te regelen en om het anders te laten worden.

Ik hoorde de Partij van de Arbeid zeggen dat zij vindt dat de minister er nog lang niet is met deze wet en dat zij uitvoeringsregelgeving in de Kamer wil bespreken. Dat is hartstikke goed. Daarnaast gaf de heer Waalkens aan niet blij te zijn met het verdwijnen van de preventieve toets voor huisvestingssystemen. Hij gaf aan dat hij zorgen had over het feit dat de waarborgen die doelvoorschriften bieden wellicht niet voldoende zijn uitgewerkt. Die zorgen delen wij. Vandaar de volgende motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat open normen in doelvoorschriften zorgen voor onduidelijkheid en daardoor voor problemen bij inspecties, zoals is gebleken uit de evaluatie van het Dierentuinenbesluit;

van mening dat regelmatige controles, continue monitoring en toetsbare normen gebaseerd op de laatste inzichten op het gebied van dierenwelzijn, belangrijke voorwaarden zijn om dierenwelzijn bij gehouden dieren te kunnen garanderen;

verzoekt de regering, een instrumentarium te ontwikkelen om te bewerkstelligen dat de voorgenomen doelvoorschriften behorende bij de Wet dieren, worden omkleed met voldoende waarborgen voor dierenwelzijn, zo nodig met de inzet van middelloosvoorschriften,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Thieme. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 52 (31389).

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Al die kritische geluiden, de minister kan dan toch niet anders dan de Kamer tegemoetkomen op de belangrijkste kritiekpunten met betrekking tot de waarborgen van een beter dierenwelzijn nu en in de toekomst? Er kan maar één reden te verzinnen zijn waarom zij dat toch niet gaat doen: zij neemt de gok. Zij gokt erop dat dierenwelzijn voor de kritische coalitiepartners niet zo'n belangrijk issue is dat zij daar ooit een breekpunt van zullen maken. De minister laat met deze houding heel duidelijk zien dat zij de coalitiepartners en het onderwerp dierenwelzijn niet serieus neemt. Zij gokt erop dat de coalitiepartijen wel hun tanden zullen laten zien – wat zij ook hebben gedaan – maar dat zij niet zullen bijten. In dat geval zou de minister er dus wel eens mee weg kunnen komen. Ik roep alle fracties die kritiek hebben geuit op dit wetsvoorstel of op elementen van dit wetsvoorstel op om de ruggen recht te houden en te laten zien dat dierenwelzijn geen onderwerp is dat alleen interessant is voor de bühne, maar dat het een integraal onderdeel is van het door hen gewenste beleid.

Deze nieuwe wet is een historische kans. Gaan de vertegenwoordigers van de coalitiepartijen de geschiedenis in als burgemeesters in oorlogstijd die wel van goede wil waren, maar geen kans zagen daaraan gestalte te geven? Of komen zij echt op voor de vrijheden van dieren, die al decennialang bepleit worden, maar nog niet zijn geëffectueerd. Wanneer de coalitiepartners kiezen voor het pluche en de economie gaat dat ontegenzeggelijk ten koste van dieren, natuur en milieu. Minister Verburg heeft deze week aangegeven dat achter de financiële en economische crisis grotere crises opdoemen. Dit als gevolg van de wijze waarop wij met dieren, natuur en milieu omgaan. Deze wet is de lakmoesproef voor hoe serieus zij deze woorden neemt en in hoeverre zij tot handelen bereid en bekwaam is. Als de minister geen guts heeft om dieren een beter leven te bezorgen, past het om verwachtingsvol te kijken naar de woordvoerders van de PvdA-fractie en van de fractie van de ChristenUnie. Dieren hebben namelijk van de

Thieme

CDA-fractie helaas niets te verwachten, zoals blijkt uit de bijdrage van de heer Ormel. De fractie van de Christen-Unie heeft vandaag de kans om inhoud te geven aan rentmeesterschap. De PvdA-fractie kan invulling geven aan het begrip solidariteit voor de allerzwaksten. Doen ze dat niet, dan is dat niet zomaar een gemiste kans van het soort dat we wel vaker zien. Het is dan een historische trendbreuk in een poging, het groeiende maatschappelijke besef op het gebied van dierenwelzijn te negeren of zelfs te breken. Ik voorspel dat instemmen met een lege dierenwet ertoe zal leiden dat de wal het schip gaat keren. Meer burgers zullen in opstand komen tegen de zittende politiek die maar één belang lijkt te kennen: het kortetermijndenken van de homo economicus.

Ik kom nu toe aan een motie die erop aandringt dat Nederland de eigen verantwoordelijkheid neemt in Europa om zo recht te doen aan de bijzondere positie die Nederland heeft als meest veedichte land ter wereld en het feit dat het koploper wil zijn op het gebied van dierenwelzijn.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat de uitvoeringsbesluiten behorende bij de Wet dieren vooralsnog grotendeels zijn gericht op de uitvoering van bindende onderdelen van EU-maatregelen;

overwegende dat Nederland binnen Europa koploper wil zijn op het gebied van dierenwelzijn;

verzoekt de regering, zich ten volle in te zetten voor het ontwikkelen van eigen wet- en regelgeving op het gebied van dierenwelzijn die – waar nodig – verder gaat dan Europese regelgeving,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Thieme, Van Velzen en Dibi. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 53 (31389).

Mevrouw **Thieme** (PvdD): De minister stelt dat de lijst productiedieren zal worden gecontinueerd. De lijst is alleen nog nooit getoetst op de vraag of de dieren op de lijst daadwerkelijk geschikt zijn om voor productie te houden. Bovendien is er geen duidelijkheid over de voorwaarden waaronder deze dieren gehouden kunnen worden. Het is onduidelijk wat de minister verstaat onder het voldoende recht doen aan de primaire behoeften van het dier. Op welke primaire behoeften doelt zij? In hoeverre is nagegaan of de huidige lijst aan deze voorwaarden kan voldoen? Door het ontbreken van duidelijke criteria over de wijze waarop dieren op de lijst voor te houden dieren geplaatst worden, kan het dierenwelzijn en de gezondheid ernstig aangetast worden. Waarom heeft er geen toetsing van de lijst plaatsgevonden? Is de minister bereid een dergelijke toetsing wel uit te voeren en de lijst op basis daarvan te

actualiseren? Graag zou ik hier een antwoord op ontvangen. Ik dien echter al wel de volgende motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende dat nooit een toetsing heeft plaatsgevonden om te kunnen vaststellen of de dieren die zijn opgenomen in de bijlage van het Besluit aanwijzing voor productie te houden dieren daadwerkelijk geschikt zijn om op verantwoorde en diervriendelijke wijze te kunnen houden voor productie;

constaterende dat er geen formele criteria bestaan om te bepalen of een diersoort al dan niet in het Besluit wordt opgenomen;

verzoekt de regering, heldere, eenduidige criteria te formuleren voor het opnemen van dieren in het Besluit aanwijzing voor productie te houden dieren;

verzoekt de regering, de lijst diersoorten opgenomen in de huidige bijlage bij het Besluit aan deze criteria te toetsen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Thieme. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 54 (31389).

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Ik dien ook een motie in om te voorkomen dat er geen regelgeving komt zolang de Wet dieren nog niet van kracht is. De minister gaf namelijk bij de beantwoording van de schriftelijke vragen aan dat niet te willen doen. Dieren kunnen niet wachten. Regelgeving is hard nodig. Vandaar de volgende motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

verzoekt de regering, onverkort verder te gaan met de uitvoering van beleidsvoornemens op het gebied van dierenwelzijnsregelgeving en hiermee niet te wachten tot de Wet dieren van kracht is,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Thieme en Dibi. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 55 (31389).

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Tot slot dien ik een motie in over een ethisch toetsingskader voor de omgang met dieren en de afweging van verschillende belangen daarbij. De Kamer heeft door het aannemen van de

Thieme

motie-Waalkens/Cramer begin 2008 laten weten hier een groot voorstander van te zijn. De uitwerking die de minister hieraan heeft gegeven, laat echter zeer veel te wensen over. Uit niets blijkt dat bij de ontwikkeling van de Wet dieren rekening is gehouden met een dergelijke ethische afweging.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat om de intrinsieke waarde van het dier te respecteren een ethisch toetsingskader nodig is;

overwegende dat ook voor het opstellen van dierenwelzijnseisen en het vastleggen van te houden dieren een ethisch toetsingskader nodig is;

van mening dat het ethische afwegingskader dat is ontwikkeld naar aanleiding van de motie-Waalkens/Cramer (28286, nr. 117) te weinig concreet is voor bovenstaande uitwerkingen;

constaterende dat uit niets blijkt dat een ethisch toetsingskader is meegenomen bij de ontwikkeling van de Wet dieren;

verzoekt de regering, voor het voorjaar van 2010 een ethisch toetsingskader te ontwikkelen en aan de Kamer voor te leggen;

verzoekt de regering tevens, de Kamer te informeren over de toepassing van dit toetsingskader op toekomstige besluiten die raken aan dieren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Thieme en Van Velzen. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 56 (31389).

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Wij zijn ernstig gewaarschuwd door de crises die ons hebben getroffen en de komende crises werpen hun schaduw al vooruit. Politici die nu niet willen horen, zullen dat gaan voelen. Even voor de goede orde: wie de bio-industrie alle ruimte biedt, zoals in deze wet het geval is, is daarmee medeveroorzaker van komende dierziekten crises, de wereldvoedselcrisis, de zoetwatercrisis, de grondstoffen crisis en de crisis die zich jaarlijks voordoet in het leven van 500 miljoen dieren. Ik voorspel dat kiezers daar geen genoeg mee gaan nemen. Om alle genoemde redenen moet beseft worden dat regeren vooruitzien is. Daar getuigt deze wet allerm minst van.

□

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Voorzitter. Ik dank de minister voor haar beantwoording, die mijns inziens uitvoerig was. Er wordt gesproken over de hoeveelheid amendementen. Dat bracht mij op de gedachte dat de drang naar de verbetering van de Wet dieren, waaronder

die van de huisvesting van dieren, eigenlijk tot een ophokplicht voor Bureau Wetgeving heeft geleid. Dat had niet de bedoeling moeten zijn. Ik dank Bureau Wetgeving niettemin voor alle energie die het hierin heeft gestoken.

Ik ben benieuwd naar de aangekondigde toelichting van de minister op artikel 2.1, lid c, over het woord "afzet" en de vraag of dat zou kunnen vervallen. Die wacht ik even af. Ik noem dit punt voor de zekerheid nog even in mijn termijn, zodat het niet vergeten wordt.

Ik ga niet alles herhalen wat de minister heeft geantwoord op mijn vragen in eerste termijn. Ik ben tevreden over wat zij op hoofdlijnen, en op onderdelen behoorlijk gedetailleerd, heeft gezegd. Ik wil een paar opmerkingen maken over de amendementen en nog een afsluitende opmerking.

Ik wil eerst ingaan op het amendement op stuk nr. 37 over het invoegen van een artikel 2a in het Burgerlijk Wetboek. Ik ben er eigenlijk buitengewoon verdrietig over dat juristen ons in dit huis altijd komen uitleggen waarom iets niet moet, in plaats van dat zij mij komen vertellen hoe het wel kan. Ik snap de worsteling wel, maar die is volgens mij niet de bedoeling. Er is volgens mij in de Kamer een vrij brede discussie over de vraag hoe wij vorm moeten geven aan het begrip "intrinsieke waarde". Ik heb mijn bijdrage daaraan geleverd waar het gaat om het rechtsgevoel dat mensen hebben, namelijk dat een dier geen zaak is. Ik moet wel eerst een omissie rechtzetten. Bij interruptie van de minister heb ik gezegd dat dit gestoeld was op de Griekse rechtspraak. Ik werd gelijk door een jurist op de vingers getikt, waarvoor dank, die mij zei dat het recht toch echt bij de Romeinen vandaan komt en niet bij de Grieken.

Nu wat meer inhoudelijk: de aanpassing in het boek 1 van het burgerlijk wetboek in Duitsland heeft voor zover wij weten niet, zoals de minister schetst, dat hele kaartenhuis in elkaar doen vallen waar het gaat om de doorwerking. Daar zijn ons geen problemen van bekend. De zaak werd daar oorspronkelijk bijna vanuit het Romeinse recht gedefinieerd. Nu is besloten daar een moderne invulling aan te geven waarmee wordt ingespeeld op het moderne rechtsgevoel van de mens, namelijk het gevoel dat een dier geen zaak is. Wij hebben daar goed naar gekeken en ook aansluiting gezocht bij de beperking van de handelingen die nu al in de wet zitten. Ik lees nu maar even een stukje uit de toelichting voor: in het tweede lid van het voorgestelde artikel wordt bepaald dat bepalingen met betrekking tot zaken wel van overeenkomstige toepassing zijn op dieren, zij het dat op wettelijke voorschriften en regels van ongeschreven recht gegronde beperkingen, verplichtingen en rechtsbeginselen alsmede de openbare orde en goede zeden daarbij in acht moeten worden genomen. In het debat hebben wij volgens mij twee mooie voorbeelden gewisseld. De heer Van der Ham had het over een meisje dat per ongeluk op haar cavia gaat zitten. Zij krijgt echt een andere beoordeling dan een notoire dierenmishandelaar. Dat voelen wij aan, dat gaan wij niet vastleggen in de rechten. Ik heb het voorbeeld gebruikt van een stoel die wij in de auto vervoeren, waarvan wij allemaal snappen dat die best klem mag zitten – misschien is dat zelfs wel fijn, want dan vliegt die niet door de auto als wij moeten remmen – terwijl een hond in de auto de vrijheid, de ruimte enzovoort moet hebben. Dit sluit aan bij het gevoel dat mensen hebben. Het is dus niet een kwestie van mij dat het kaartenhuis ineens stort, integendeel.

Cramer

Mij lijkt het buitengewoon belangrijk dat de minister daar in tweede termijn toch nog eens een nadere beschouwing over geeft, om met dit voorstel in te spelen op dat natuurlijke rechtsgevoel dat je een dier niet als zaak ziet. Ik vraag haar om dat te doen. De minister gebruikte het voorbeeld van een dierenarts – hoe zei zij dat nu ook alweer precies – bij wie wij zouden aankloppen als wij een boek mishandeld hadden. Ik ga niet bij een dierenarts lopen faken dat ik het boek heb mishandeld en zeggen dat dat een spuitje moet krijgen. Sterker nog: ik gooi dat boek gewoon in de prullenbak. Bij een dierenarts kom je met een dier. Dit geeft al aan hoe logisch het gebruik is. Dit is wat ik wilde zeggen over het amendement op stuk nr. 37.

Collega Waalkens refereerde al aan wat de minister zelf in een intensief debat heeft gezegd over de intrinsieke waarde. Ik zag dat de minister aarzelde. Ik dacht dat zij ging zeggen: dat is een goede opmerking, mijnheer Cramer. Uiteindelijk bleek zij dat alleen niet te vinden.

Minister **Verburg**: U maakt alleen maar goede opmerkingen.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Dank u wel, minister. Dan verwacht ik veel van de tweede termijn.

Collega Ormel zegt terecht dat de Raad van State er ook mee worstelt. De Raad van State heeft volgens mij ook geoordeeld op basis van wat er in de wettekst voorligt. Hij geeft aan dat het een moeilijk begrip is. Daar hebben wij al lang over gediscussieerd. Wij zijn vandaag in dit huis in mijn ogen alweer een stap verder gekomen met de duiding van de intrinsieke waarde en de kleur ervan. Ik hecht eraan dat wij een basis leggen voor de nadere uitwerking. De heer Waalkens zegt bereid te zijn, daarover mee te denken. Ik kan u melden dat ik inmiddels geprobeerd heb om wat wij in het debat hebben gewisseld, om te zetten in een amendement. Ik ben bereid, dat met iedereen in deze Kamer te wisselen om de minister te laten zien dat wij in dit huis wel een breed gestoeld beeld kunnen neerzetten van het hoofdkenmerk van "intrinsieke waarde". Als wij dat amendement niet met meerdere handtekeningen eronder kunnen indienen, moet ik het misschien maar niet indienen, maar ik ben ermee bezig om juist te laten zien dat wij die stap verder kunnen zetten. Ik hecht er buitengewoon veel waarde aan om echt invulling te geven aan wat wij nu bedoelen en willen.

Het amendement op stuk nr. 42 gaat over biotechnologie. Ik wacht het oordeel van de minister daarover af.

Ik rond af met een opmerking die speciaal gericht is aan collega Thieme. Zij daagt mij in haar tweede termijn uit, tenminste, ik voelde mij aangesproken toen zij zei dat de ChristenUnie-fractie vandaag de kans had om de bakens te verzetten. Zij refereerde daarbij aan kritische opmerkingen die ik heb gemaakt. Kritische opmerkingen maak je om in een debat scherp te krijgen wat precies de standpunten zijn van de partijen, wat het standpunt is van de minister en in welke context je dat alles in de behandeling van zo'n wetsvoorstel moet plaatsen. Kritische opmerkingen maak je niet om op voorhand zeker te weten dat je toch met moties gaat lopen strooien. Dat vind ik zo'n flauwekulverhaal! Het idee dus dat je geen kritische opmerkingen mag plaatsen zonder die te vertalen in een motie deel ik helemaal niet. Ik probeer altijd namens de ChristenUnie-fractie invulling te

geven aan wat wij zeggen over rentmeesterschap. Dat doen wij in ieder debat, niet naar willekeur, mevrouw Thieme. Ik spreek u maar even rechtstreeks aan, via de voorzitter.

Ik moet wel constateren – dit is echt mijn laatste opmerking – dat ik blij ben dat ik over die invulling van het rentmeesterschap verantwoording moet afleggen aan mijn Heer en niet aan mevrouw Thieme.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Voorzitter. Ik wist niet dat de heer Cramer zo boos zou worden. Ik wilde vooral duidelijk maken dat we wel heel mooie woorden kunnen spreken en vooral voor de bühne duidelijk kunnen maken dat wij dierenwelzijn echt hoog op de agenda willen hebben, maar het gaat mij er om, de ChristenUnie-fractie aan te moedigen om de minister te vragen om boter bij de vis te geven als blijkt – en dit blijkt uit de eerste termijn van de kant van de minister – dat zij niets anders wil doen dan uitvoeren waarmee zij bezig is en niets extra's. In dit geval wil ik dat overigens niet al te letterlijk nemen.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Dat is weer dat beeld dat mevrouw Thieme neerzet, namelijk dat alleen haar oordeel over dit wetsvoorstel de juiste is. Dat deel ik dus voor geen meter, om het maar eens in goed Nederlands te zeggen. Dat wat ik doe, is niet voor de bühne, anders dan dat het werk in dit huis altijd voor de bühne is, mevrouw Thieme. Ik ben helemaal niet boos, maar ik wil wel laten merken dat het mij raakt als iemand me aanspreekt op loos gebabbel. Laat ik het netjes houden. Dat raakt mij, omdat ik probeer om buitengewoon serieus invulling te geven aan het ambt dat ik als Kamerlid vervul. Ik voel dat ambt als rentmeesterschap.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Wij moeten ook maar eens ophouden met al die oproepen om boter bij de vis te doen. Vissen houden namelijk helemaal niet van boter. Dat is nu toch wel algemeen bekend, of niet?

Mevrouw Thieme riep de heer Cramer op om toch maar weer boter bij de vis te doen. Zij refereerde aan een amendement dat ik heb neergelegd. Volgens mij sloot dat naadloos aan op de uitspraken van de heer Cramer over de reikwijdte van het wetsvoorstel, namelijk het bevorderen van de productie van dierlijke producten. Ik heb het in een amendement neergelegd om niet de productie van dierlijke producten te bevorderen, maar om duurzame productie te bevorderen. Ik verwacht van de heer Cramer niet dat hij zegt: ach, u strooit met moties. Hier is over nagedacht. Het is een amendement en ik ben benieuwd of de heer Cramer dat gaat steunen.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Voor de zekerheid vraag ik mevrouw Van Velzen of zij doelt op het amendement dat tot doel heeft om artikel 21c te wijzigen.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Ja.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Als ik heel eerlijk ben, heb ik de reactie van de minister op dat amendement gemist. Dat moet ik dus nalezen. Nee, u hoeft het niet te herhalen. Ik lees die reactie wel terug. Ik sta daar op zichzelf positief tegenover, maar ik wacht het antwoord van de minister af op de vraag hoe zij afzet ziet. Zij heeft mij namelijk toegezegd dat zij die vraag in haar tweede

Cramer

termijn zal beantwoorden. Daarna zal ik een eindoordeel vellen over dat amendement.

De heer **Ormel** (CDA): Ik steun het voorstel van de heer Cramer om te proberen zo veel mogelijk handtekeningen onder het amendement te krijgen. Wij hebben al diverse pogingen daartoe gedaan. Terwijl de heer Cramer dat zei, kwam het mogelijke subject van dat amendement binnenwandelen, namelijk de hond Rino die hier nu lekker ligt aan de voeten van zijn bazin. Ik stel de heer Cramer dan ook voor, het project om gezamenlijk te komen tot een nadere duiding van de intrinsieke waarde het Rino-project te noemen.

De heer **Cramer** (ChristenUnie): Ik wist niet hoe de hond heet. Ik wil het maar gewoon even houden bij de zakelijke waarnemingen in dit debat. Als het nodig is dat dit amendement door het leven gaat met een bijzondere naam, sta ik open voor elke suggestie, ook al is het Rino.

□

De heer **Dibi** (GroenLinks): Voorzitter. Ik dank de minister voor haar beantwoording. Ook dank ik haar voor haar toezegging dat zij bij de verdere uitwerking van dit wetsvoorstel serieus in gesprek zal gaan met allerlei maatschappelijke organisaties en dat zij die dus niet voor allerlei voldongen feiten gaat stellen. Zij zal de Kamer daarover informeren. Ik kijk uit naar die informatie.

Ik heb dit wetsvoorstel in een bijzin "kaderwet broddelwerk" genoemd, maar ik denk dat ik na afloop van de eerste termijn van de Kamer en die van het kabinet die woorden enigszins moet terugnemen. Prutswerk lever je volgens mij namelijk vooral af zonder dat je dat helemaal door hebt. Ik denk dat de minister er doelbewust voor heeft gekozen om het op deze manier te doen. Naar mijn idee heeft zij doelbewust gekozen voor een zo beperkt mogelijk ingevuld wetsvoorstel. Zij legt dat uit met de woorden dat zij geen voorstander is van symboolpolitiek. Dat snap ik wel, maar de vraag is dan wel waarom niet. Waarom heeft zij dit wetsvoorstel zo beperkt ingevuld? Is dat omdat de minister bang is dat zij moet handhaven als zij heel duidelijk omschrijft wat zij wil? Heeft zij dat liever niet? Ik vind dat dit in dit debat over intrinsieke waarde duidelijk zichtbaar wordt. Dat is eigenlijk het kernpunt van dit debat en bijna iedereen is ontevreden over hoe de minister dat invult. Uit haar reacties lijkt te spreken dat zij dat gedaan heeft omdat zij bang is dat zij opeens moet optreden als zij een en ander scherper gaat invullen. Als je in de wet heel duidelijk omschrijft waaraan het dierenwelzijn moet voldoen, zul je bijvoorbeeld ook eens in de vee-industrie moeten langsgaan en constateren dat het er daar niet aan toe gaat zoals wij het in de wet hebben omschreven. Ik ben benieuwd naar de reactie van de minister hierop.

De heer Waalkens noemde de wet een raamwerk. Op zich ben ik het daarmee wel eens. Maar als je uit het raam kijkt, is niet in zicht wat wel of niet gaat gebeuren. Het is voor mij volstrekt onduidelijk hoe deze wet wordt uitgewerkt. De minister heeft via de AMvB's als het ware allerlei vluchtroutes ingebouwd. Mijn fractie kan daardoor heel moeilijk inschatten of deze wet goed is, of het een verslechtering is of juist een vooruitgang. Wij zullen ons uiteindelijke oordeel vormen op basis van de amendementen die wel en niet worden aangenomen. Ik

word niet erg vrolijk van het verloop van het debat dat wij vandaag hebben gevoerd.

De belangrijkste vraag voor de GroenLinks-fractie in dit debat is wat de Wet dieren betekent voor de intensieve veehouderij. Daar is, naar onze mening, de nood het hoogst. Wat betekent de wet voor de dieren die daar worden gehouden? Ik meen de conclusie te kunnen trekken dat de Wet dieren in dit stadium niets betekent voor de dieren in de intensieve veehouderij. Daarom dien ik een viertal moties in die ik achter elkaar zal oplezen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de voorliggende Wet dieren het welzijn van dieren in de intensieve veehouderij nauwelijks verbetert;

verzoekt de regering, bij AMvB te komen tot een verbetering van het welzijn van dieren in de intensieve veehouderij en hierover de Kamer nader te informeren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Dibi. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 57 (31389).

De heer **Dibi** (GroenLinks): In mijn inbreng heb ik geprobeerd aan te geven wat allemaal kwalijk is aan de bio-industrie en aan de vee-industrie. Dat zijn zaken van ethische aard zowel als zaken die milieuproblemen veroorzaken. Ik dien daarom de volgende motie van meer algemene aard in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

verzoekt de regering, haar beleid in te zetten om op termijn een einde te maken aan de bio-industrie,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Dibi. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 58 (31389).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

Dibi

overwegende dat de bouw van megastallen een ongewenste ontwikkeling is;

verzoekt de regering, een norm in te stellen voor het maximale aantal gehouden dieren per bedrijf en deze voor te leggen aan de Kamer,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Dibi. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 59 (31389).

De heer **Dibi** (GroenLinks): De reden van deze motie is gelegen in het feit dat de minister veel te vrijblijvend is ten aanzien van de megastallen. In een aantal antwoorden zegt zij wel dat zij tegen varkensflats is, maar als je haar vervolgens vraagt waarom zij tegen de varkensflats is en wat zij eraan gaat doen, zegt zij dat ze niet twintig hoog mogen zijn. Ik meen dat de minister iets actiever zou moeten zijn in deze discussie. Er zijn ontzettend veel aanvragen ingediend voor uitbreiding en nieuwbouw van varkensflats. Het is de vraag of dat wenselijk is. Daarom vraag ik dan ook aan de minister of zij deze ontwikkeling wenselijk acht. Wij weten allemaal wat voor problemen dit geeft met de uitstoot van broeikasgassen en dierenwelzijn. Ik verwacht van de minister dat zij iets actiever is en niet alleen maar naar de gemeenten, de provincies, de ondernemers en de bewoners verwijst. Zij moet ook zelf haar verantwoordelijkheid nemen. Dit dient ook onderdeel uit te maken van het rijksbeleid.

Ook mijn laatste motie gaat over de bio-industrie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat het welzijn van dieren in de veehouderij het beste gegarandeerd wordt bij productiemethoden die klimaat en milieu ontzien, namelijk de minder intensieve veehouderij;

constaterende dat de minister van LNV dit voorjaar bij de evaluatie van het kabinetsprogramma Schoon en Zuinig aan de Kamer duidelijk moet maken hoe de landbouwsector zijn klimaatdoelen gaat halen;

verzoekt de regering, bij deze evaluatie met een plan van aanpak te komen waarmee op korte en lange termijn een aanzienlijke reductie van de uitstoot van broeikasgassen in de landbouwsector bereikt kan worden,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Dibi en Van der Ham. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 60 (31389).

De heer **Dibi** (GroenLinks): Tot slot: in het debat tussen de Kamer en de minister viel het mij op dat de minister ontzettend terughoudend was in het tegemoetkomen aan

de Kamer, vooral de oppositie. Zelfs een amendement, volgens mij van mevrouw Van Velzen, om te regelen dat er over een aantal jaar een evaluatiemoment komt, heeft zij afgeraden. Ik vind dat bizar. Wij hebben te maken met een wet die voortkomt uit een aantal andere wetten die zelf nooit zijn geëvalueerd en waarvan de belangrijkste stamt uit 1992. Zoveel jaren later kent die wet nog steeds heel veel open einden. Nu wil de minister bij het nieuwe wetsvoorstel geen lessen trekken uit het verleden. Zij gaat niet evalueren. Dan vraag ik mij af of dat komt omdat de minister het er inhoudelijk mee oneens is of omdat zij denkt: het komt van de oppositie en dus doe ik het niet. Op dat punt van het debat dacht ik: deze minister wil gewoon moeilijk doen.

De **voorzitter**: De heer Ormel stelt één afrondende vraag.

De heer **Ormel** (CDA): Deze laatste opmerking zegt meer over de bijdrage van de heer Dibi dan over de minister. Het ging in het amendement van mevrouw Van Velzen om een evaluatie die niet eens in de vijf jaar maar eens in de vier jaar zou plaatsvinden. Het was geen kwestie van ofwel wel een evaluatie ofwel geen evaluatie. In het wetsvoorstel staat: eens in de vijf jaar. Mevrouw Van Velzen wil eens in de vier jaar.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Ik heb juist gezegd: over de vraag of het nu vijf of vier jaar is, kunnen wij het nog eens worden. Mijn vraag was om het periodiek te evalueren. Het ging erom dat je niet na vijf jaar zegt: nu willen wij niet meer weten hoe een wet tot stand komt en hoe die werkt.

De **voorzitter**: Oké. De verduidelijking is er.

De heer **Dibi** (GroenLinks): Dat is meteen ook mijn reactie op de interruptie van de heer Ormel. Wij wilden juist onderhandelen met de minister. Ons idee was niet onze eigen wil te gaan opleggen, nee, wij wilden zoeken naar een manier om ervoor te zorgen dat deze wet wel goed geëvalueerd wordt en om ervoor te zorgen dat deze maatregelen niet voor niets worden genomen. Het zou de minister sieren als zij de oppositie iets meer tegemoet zou komen.

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

De **voorzitter**: Daarmee zijn wij gekomen aan het eind van de tweede termijn van de Kamer. Zoals met de leden is afgesproken, zal de tweede termijn van de minister op een later tijdstip plaatsvinden.

De vergadering wordt van 19.45 uur tot 20.45 uur geschorst.

Aan de orde is het **debat** naar aanleiding van een algemeen overleg op 29 september 2009 over **evaluatie (super)snelrecht jaarwisseling**.

De **voorzitter**: Ik heet de minister van Justitie hartelijk welkom in dit huis voor de democratie.